

**T.C.
CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

**ORHAN PAMUK'UN KAR ROMANININ
YAPISAL ANALİZİ
VE
DÜŞÜNSEL YAPISI**

FATMANUR GÖRGÖZ

MANİSA 2011

**T.C.
CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ORHAN PAMUK'UN KAR ROMANININ
YAPISAL ANALİZİ
VE
DÜŞÜNSEL YAPISI**

**HAZIRLAYAN
FATMANUR GÖRGÖZ**

**TEZ DANIŞMANI
YRD. DOÇ.DR. İRFAN MURAT YILDIRIM**

MANİSA 2011

ORHAN PAMUK'UN KAR ROMANININ YAPISAL ANALİZİ

VE

DÜŞÜNSEL YAPISI

FATMANUR GÖRGÖZ

ÖZET

Bu çalışma, Türk edebiyatında son yıllarda post modernist anlayışla eserler veren Orhan Ferit Pamuk'un Kar adlı romanını konu almaktadır.

Mekân olarak Kars'ın seçildiği romanda, Kars sadece bir aşk hikâyesinin anlatıldığı şehir olmakla kalmaz, aynı zamanda Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin küçük bir temsili olma rolünü de üstlenir. Bu yüzden Kars'ta geçtiği varsayılan pek çok sosyal, siyasi ve ekonomik olay, aslında Türkiye'nin geçirdiği veya geçirmekte olduğu birtakım süreçlere göndermedir.

Yazarın ilk ve son siyasi romanı olan Kar, metinlerarasılığın bolca kullanıldığı post modernist anlayışla yazılmış bir romandır. Nobel edebiyat ödülünü alan ilk Türk yazar olan Orhan F. Pamuk; devlet, millet, dil, din, terör, Doğu-Batı gibi kavramları iç içe alan bir kurgunun yanına, kişilerin kimlik arayışını ve çatışmalarını da ekleyerek eserinde vermeye çalışır.

Çalışmamızda Kar romanı, yapısal analiz ve düşünsel yapı olarak iki ana başlık altında incelenmiştir. Yapısal analiz kısmında özet, vaka, şahıs kadrosu, mekân, zaman, anlatıcı ve bakış açısı, dil ve üslup incelemesi yer almaktadır. Düşünsel yapı adını verdiğimiz ikinci başlığımızın altında romanı, birinci bölümde elde ettiğimiz verilerden de hareketle, dönemin siyasi ve sosyal olaylarının esere yansımaları, kullanılması ve kurgulanması açısından irdeledik. Nihayetinde eserin hangi açılardan edebi özellikler taşıdığı, post modernizmin romana ne derecede uygulanabildiği gibi konularda birtakım çıkarımlarda bulunduk.

Tezimizin bibliyografya kısmında ise, yararlandığımız kaynakları belirttik.

Anahtar Kelimeler: Orhan Pamuk, Nobel, roman, post modernizm, metinlerarasılık, üstkurmaca.

STRUCTURAL ANALYSIS OF NOVEL AND THE INTELLECTUAL STRUCTURE OF ORHAN PAMUK'S SNOW

FATMANUR GÖRGÖZ

ABSTRACT

The current study reviews the novel "Kar" (The Snow) by Orhan Ferit Pamuk, a Turkish writer giving works with post-modernist concept in Turkish literature in recent years.

In the novel in which Kars has been selected as scenery, the scenery is not only a city where a love story is told but also it serves as a little representation of State of Turkish Republic. Thus, a number of social, political and economical events presumed to occur in Kars are actually reflection of several processes that Turkey has been experiencing.

The novel "Kar", which is the first and last political novel of the writer is a novel written with a post-modernist concept in which an intertextual language has so much been used. Being the first Turkish writer with Nobel Literature Award, Orhan F. Pamuk tries to reflect identity searches and conflicts of the people in his works among a fiction containing such concepts as the state, language, religion, terror, East-West, etc.

In the current study, the novel "Kar" was reviewed under two headings as structural analysis and intellectual structure. The section of structural analysis contains summary, case, cast, scenery, time, narrator and view of sight, language and style. In the second section named intellectual structure, we reviewed the novel in terms of reflections, use and fictionalization of political and social events to the novel based on the data from the first section. Finally, we drew some conclusion as to such issues as what literal characteristics the novel has and the extent to which post-modernism was applied in the novel.

In the bibliography section of our thesis, we noted the references from which we utilized.

Key words: Orhan Pamuk, Nobel, novel, postmodernism, intertextuality, metafiction.

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Orhan Pamuk’un Kar Romanının Yapısal Analizi ve Düşünsel Yapısı” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

30 /03/2011

FATMANUR GÖRGÖZ

İMZASI

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	6
ÖNSÖZ.....	7
KISALTMALAR.....	8
I. ORHAN F. PAMUK'UN HAYATI	9
II. KAR ROMANININ YAPISAL ANALİZİ.....	12
1. Kar'ın Özeti.....	12
2. Vaka ve Analizi.....	18
3. Şahıs Kadrosu.....	27
4. Mekân.....	44
5. Zaman	54
6. Anlatıcı ve Bakış Açısı.....	57
7. Dil ve Üslup.....	60
III. KAR ROMANININ DÜŞÜNSEL YAPISI.....	73
1. Kar'da Türkler Hakkındaki Düşünce ve Yargılar.....	74
1.1. Türklerin Geneli İçin Yapılan Yargılar.....	74
1.2. Kar ve Karşılılar Hakkındaki Düşünceler.....	76
1.3. Askerler ve Polisler.....	77
2. Kar'da Toplumun Sosyolojik Yapısıyla İlgili Düşünce ve Yargılar.....	78
2.1. Kürtler ve PKK.....	78
2.2. Din ve Siyaset.....	80
2.3. Basın.....	84
2.4. Avrupa'ya (Batı'ya) Bakış.....	86
2.5. Azınlıklar.....	88
IV. SONUÇ.....	91
V. KAYNAKÇA.....	93

ÖNSÖZ

Romancılığının yanı sıra insan hakları, düşünce özgürlüğü, demokrasi ve benzeri konulardaki düşüncelerini de makaleler ve söyleşiler yoluyla aktaran Orhan Ferit Pamuk, 2006 yılında Nobel ödülünü alarak dünya çapında adından söz ettiren bir yazar olmuştur.

Nobel ödülünü almasının ardından gerek ulusal gerekse uluslar arası alanda çokça tartışılan Pamuk, aslında daha 2002’de yayınladığı Kar romanıyla ve diğer sözlü ve yazılı çalışmalarıyla, bu tartışmaların zeminini hazırlamıştır. Tartışmaların ana noktasını, eserleri elli sekiz dile çevrilen ve yüzü aşkın ülkede yayınlanan Pamuk’un Nobel’i, herhangi bir eserinin edebi başarısıyla değil de, dünya edebiyatına yaptığı katkılardan dolayı alması oluşturmaktadır. Dolayısıyla da bu tartışmalar, kamuoyunda birtakım soru işaretleri uyandırmıştır.

Tüm bunları da göz önünde bulundurarak ele aldığımız Kar romanı, edebi estetiği, söylemi, yaklaşımları, kurgusu, siyaseti, yazılma amacı, ideolojisi bakımından, ayrıca; üst kurmaca, metinler arasılık, temsilin sorunsallaştırılması, parodi, ironi öğelerini de işleyişiyle, post modern anlayışı ne kadar temsil ettiği gerçeğinin ortaya konması açısından, tarafımızdan incelenmeye değer bulunmuştur.

İncelememiz sırasında kullandığımız içerik analizi yöntemiyle, yazılı ve görsel materyallerin araştırma konusu kapsamında ve belirli bir sistematik dahilinde incelenilmesine çalışılmıştır. Böylece, incelememizin hem görünen içeriği hem de verilen anlam (mesaj) içeriği analiz edilebilmiş ve sonuçları kıyaslayabilme olanağı oluşturulmuştur. Analiz sonucunda elde edilen bulguların sunumu ve çıkarımları, çeşitli örnekleme teknikleriyle anlatılmıştır.

Çalışmamız sırasında, anlayışlı ve yol gösterici bilimsel yaklaşımıyla, incelememizdeki eksik ve yanlışları gidermeye çalışan, tez danışman hocam Sayın Yrd. Doç.Dr. İrfan Murat YILDIRIM’ı, bu alanda gelişmemi sağlayan Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’ndeki değerli hocalarımı, canım babamı ve tezimi hazırlamaya başladığım sırada onsuz kaldığım biricik annemi, minnet ve rahmetle anmak isterim.

MANİSA

Mart 2011

Fatmanur GÖRGÖZ

KISALTMALAR:

A.g.e. : Adı geçen eser.

C. : Cilt.

ev. : Çeviren.

Haz. : Hazırlayan.

s. : Sayfa.

S. : Sayı.

Vb. : Ve benzeri.

Yay. : Yayınları

I. ORHAN F. PAMUK'UN HAYATI

Orhan Ferit Pamuk, 7 Haziran 1952'de dünyaya gelir. İlkokula Işık Lisesi'nde başlayan Pamuk, sonra okulunu değiştirmek zorunda kalır. Ankara'daki Mimar Kemal İlköğretim Okulu'na kaydolur. Sonraları, İstanbul'a döndüklerinde Şişli Terakki Okulu'ndan mezun olur. Ardından, 1970 yılında Robert Koleji'ni bitirir. Kolejden hemen sonra üniversite hayatı başlar. O da aynen amcası ve babası gibi İstanbul Teknik Üniversitesi mühendislik bölümüne kaydolur. Ancak üçüncü sınıfta, 22 yaşındayken, roman yazmak için üniversiteden ayrılır. Mühendislik fakültesini bırakan Orhan Pamuk, eğitimine İstanbul Üniversitesi Gazetecilik bölümünde devam eder. Buradan 1977'de mezun olur. 12 Eylül 1980 sonrasında çıkan kısa dönem askerlik fırsatıyla, vatani görevini Tuzla'da dört ay olarak yapar. Orhan Pamuk 1982'de, otuz yaşına geldiğinde hem ilk romanı Cevdet Bey ve Oğulları basılır hem de Aylin Lal Türegün'le evlenir. 1991'de kızı dünyaya gelir. Kızına, Kara Kitap romanının kahramanı Rüya'nın adını verirler.¹

Yazmaya 1974'den sonra başlayan Orhan Pamuk'un, ilk romanı Cevdet Bey ve Oğulları 1979'da Milliyet Yayınları Roman Yarışması'nı kazanır. 1982'de yayınlanan bu kitap, 1983 Orhan Kemal Roman Ödülü'nü de alır. Aynı yıl ilk baskısı çıkan Sessiz Ev ile 1984 Madaralı Roman Ödülü'nü ve bu kitabın Fransa'da çıkan çevirisiyle de 1991 Prix de la Découverte Européenne'i (Avrupa Keşif Ödülü) kazanır. 1985'de yayınlanan tarihî romanı Beyaz Kale, Pamuk'un ününü yurt içinde ve yurt dışında genişletir. 1990'da yayınlanan Kara Kitap, çağdaş Türk edebiyatının en fazla tartışılan romanlardan biri olur. Bu romanını, Yeni Hayat ve Benim Adım Kırmızı romanları izler. İlk ve son siyasi romanım² dediği Kar'ı, 2002'de yayınladı. 2008'de yazdığı en son romanı Masumiyet Müzesi adını taşımaktadır.

Orhan Pamuk 12 Ekim 2006 tarihinde Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazanarak Nobel ödülü alan ilk Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olur. Pamuk ,

¹ Aytekin Gezici, Vatan Hainliğinden Nobel Fatihliğine Orhan Pamuk, Akis Kitap, 1. baskı, İstanbul, Kasım 2006, s. 89–114.

² Ahmet Hakan, İskele Sancak- Kırmızı ve Kar, Birey Yayıncılık, İstanbul, Mart 2002, s. 58, 59.

7 Aralık 2006'da İsveç Akademisi'nde Babamın Bavulu başlığı altında hazırladığı Nobel konuşmasını Türkçe yapar. Orhan Pamuk ödülünü 10 Aralık 2006 günü Stockholm Konser Salonu'nda düzenlenen ödül töreninde İsveç kralı on altıncı Carl Gustaf'ın elinden alır. Sonraları Avrupa ve Amerika'daki üniversitelerde dersler veren Orhan Pamuk, halen Amerika'da yaşamaktadır.

Yayımlanmış Eserleri:

- Cevdet Bey ve Oğulları, roman, İstanbul, Can Yayınları, 1982.
- Sessiz Ev, roman, İstanbul, Can Yayınları, 1983.
- Beyaz Kale, roman, İstanbul, Can Yayınları, 1985.
- Kara Kitap, roman, İstanbul, Can Yayınları, 1990.
- Gizli Yüz, senaryo, İstanbul, Can Yayınları, 1992.
- Yeni Hayat, roman, İstanbul, İletişim Yayınları, 1994.
- Benim Adım Kırmızı, roman, İstanbul, İletişim Yayınları, 1998.
- Öteki Renkler, yazılarından ve söyleşilerinden seçmeler, 1999.
- Kar, roman, İstanbul, İletişim Yayınları, 2002.
- İstanbul: Hatıralar ve Şehir, anı, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları (YKY), 2003.
- Babamın Bavulu, anı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2007.
- Masumiyet Müzesi, roman, İstanbul, İletişim Yayınları, 2008.
- Manzaradan Parçalar, yazılarından ve söyleşilerinden seçmeler, İletişim Yayınları, 2010

Ödülleri

- 1979 Milliyet Roman Yarışması Ödülü Karanlık ve Işık (iki yazar arasında paylaşıldı)
- 1983 Orhan Kemal Roman Ödülü Cevdet Bey ve Oğulları
- 1984 Madaralı Roman Ödülü Sessiz Ev

- 1990 Independent Yabancı Roman Ödülü (Birleşik Krallık) Beyaz Kale
- 1991 Prix de la Découverte Européene (Fransa) Sessiz Ev (Fransızca çevirisi nedeniyle)
- 1991 Antalya Altın Portakal film festivali en iyi senaryo Gizli Yüz
- 2002 Prix du Meilleur Livre Etranger (Fransa) Benim Adım Kırmızı
- 2003 Premio rinzane Cavour (İtalya) Benim Adım Kırmızı
- 2003 International Impac-Dublin Literary Award (İrlanda)
- 2005 Prix Médicis Etranger (Fransa) Kar
- 2005 Alman Yayıncılar Birliği'nin Barış Ödülü (Almanya)
- 2005 Richarda Huch Ödülü (Almanya)
- 2006 Le Prix Méditerranée étranger Ödülü (Fransa) Kar
- 2006 Nobel Edebiyat Ödülü (İsveç)
- 2006 Washington University'nin Seçkin Hümanist Ödülü (Amerika Birleşik Devletleri)
- 2006 Commandeur de l'ordre des arts et des lettres (Fransa)
- 2008 Ovid Ödülü (Romanya)
- 2010 Norman Mailer Yaşam Boyu Başarı Ödülü (Amerika Birleşik Devletleri)

II. KAR ROMANININ YAPISAL ANALİZİ

1. Kar'ın Özeti³

Orhan Pamuk'un ilk ve tek siyasi romanı olan Kar, Kars'ta geçen birkaç günü anlatır. Roman, roman kahramanı Ka'nın Kars'a gidişinin anlatılmasıyla başlar ve bunu pek çok olaylar zinciri takip eder.

Bir gazetede köşe yazarlığı yapan ve şair olan Kerim Alakuşoğlu (kitapta ondan 'Ka' olarak bahsedilir), Almanya'nın Frankfurt şehrinde yaşarken Türkiye'ye dönmeye karar verir. Ka, Türkiye'ye geldiği dönemin önemli haberleri arasında yer alan Kars'taki kadınların intiharı üzerine, bir gazeteci arkadaşının da tavsiyesiyle, Cumhuriyet gazetesinde yayımlayabileceği bir araştırma yapmayı kararlaştırır. Böylece, romandaki tüm olayların geçtiği yer olan Kars'a gider. Romanda, Ka'nın seyahati boyunca yolda gördüğü insanların, çevrenin, yolların durumu dramatize edilerek anlatır:

Korkular içindeki yolcular birbirleriyle hiç konuşmadan karlar altındaki fakir kasabacıkların sokaklarına, kırık dökük tek katlı evlerin soluk lambalarına, uzak köylerin şimdiden kapanmış yollarına ve lambaların belli belirsiz aydınlattığı uçurumlara baktılar.⁴

Ka Kars'a geldikten sonra, üniversite yıllarından tanıdığı, arkadaşı İpek'i bulur. İpek eşinden yeni ayrılmıştır ve Kars'ta bir otel işletmektedir. Ka, İpek'in oteline yerleşir. Birbirleriyle karşılaşmaları, Ka'nın itiraf edemediği birtakım düşünceleri kabullenmesini de sağlar:

Gazeteye yürürken duyguların aynı şaşmaz kesinliğiyle yüreği, aklının asla itiraf etmeyeceği iki şeyi daha söyledi ona: Birincisi: Ka Frankfurt'tan İstanbul'a, annesinin cenazesine yetişebilmek kadar on iki yalnız yıldan sonra

³ Orhan Pamuk, Kar, İletişim Yayınları, 1. baskı, İstanbul, Ocak 2002, 428 s.

Çalışmamızda verilecek sayfa numaraları bu baskıya aittir. Ayrıca, romandan yapılacak alıntılarda yer alan yazım ve imla yanlışlarına dokunulmayarak aynen verilmiştir.

⁴ Kar, s. 11.

*evleneceği bir Türk kızı bulmak için de gelmişti. İkincisi; Ka İstanbul'dan Kars'a bu evlenilecek kızın İpek olduğuna gizli gizli inandığı için gelmişti.*⁵

Ka, bütün Kars macerası boyunca bu otele kalacaktır.

Kars'a İstanbul'dan, bir gazeteci/şairin geldiğini öğrenen kentin önde gelenleri -bir de seçim zamanı olması sebebiyle- Ka'yı ziyaret ederler, konuşurlar ve esas olarak Kars'a gelme nedenini öğrenmeye çalışırlar. Ka da onlara geliş sebebinin, Kars'taki birtakım genç kızların ve kadınların intihar nedenlerini araştırmak olduğunu söyler. Eskiden beri bölgeye ünlü gazetecilerden ve sanatkârlardan fazla gelen olmadığı için halk, önce onu yadırgar ama sonraları alışmış görünür.

Ka'nın şehre geldiğini duyan bazı radikal dinci gruplar, onu kendi saflarına çekmek ve onun aracılığıyla seslerini duyurmak için Ka'ya davet gönderirler. Bu esnada Ka, araştırmalarına devam eder. Bu araştırmalar sırasında ona, intihar eden kadınlarla öğrencilerin çoğunun baskıdan veya aşk acısından canlarına kıydıklarını söyleyenler olur. Kars Eğitim Enstitüsü Müdürü'nün vurulmadan az önce, katiliyle tartışırken yaptığı açıklama da bu yöndedir:

*Sayın evladım, burada izninizle bir itirazım var; sizi yollayan heyete de bildirin lütfen. O kızımız okula alınmadığı için ya da babasının baskıları yüzünden değil, Milli İstihbarat Teşkilatı'nın bizlere bildirdiği gibi, ne yazık ki aşk acısından kendini asmıştır'. /'Ölürken bıraktığı mektupta öyle demiyor.' / 'Hatta affınıza sığınarak söylüyorum evladım; -lütfen indirin o tabancayı- daha evlenmeden önce bu cahil kızımız, bekâretini kendinden yirmi beş yaş büyük bir polise düşüncesizce verdikten sonra adamın ne yazık ki evli olduğunu ve kendisiyle evlenmeye hiç niyeti olmadığını söyleyince...'*⁶

Bunun yanında, intihar ederek ölen bu kişilerin çoğunluğunun üniversitede okuyan ve başörtüsü taktıkları için okula alınmayan kimseler olması, devlet aleyhine fırsat kollayan bazı radikal dincileri harekete geçirir. Devletin dine karşı olduğu, Kars'taki birtakım devlet memurlarının da ateist olduğu yalanını yayma çabasına girişirler. Ka da devlet görevlilerini biraz destekler gibi görüldüğünden onu da ateistlikle suçlarlar. Bu gelişmelerin

⁵ Kar, s. 28.

⁶ Kar, s. 50.

yanında birtakım cinayetler işlenir. En önemlisi ise, Eğitim Enstitüsü'nde devletin kurallarını uygulayan bir öğretim üyesinin, radikal bir dinci terörist tarafından öldürülmesidir. Ka, tüm bu olaylar sebebiyle ve en önemlisi de İpek'in gözüne girip onunla birlikte olmak arzusuyla, radikal dinci grupların elebaşlarıyla iletişime geçer. İslamcılarının lideri olarak tanıtılan Lacivert ve Kars'ın önde gelen kişilerinden olan şeyh Saadettin Cevher'le görüşür.

Bütün bu olaylar yaşanırken, Kars'taki bazı devlet görevlileri radikal dincilerin önünü kesmek için, bir tiyatro gösterimi bahanesiyle, askeri darbe hazırlığına girişirler. O sırada Kars'ta sürekli kar yağmaktadır ve bu nedenle şehrin, ülkenin diğer tüm illeriyle ve dünya ile bağlantısı kesilmiştir. Adeta 'devlet içinde bir devlet' oluşturan askeri ve resmi grup, askerlikten uzaklaştırılan tiyatrocunun Sunay Zaim'den bir gösteri tertiplemesini ister. Bu tiyatro gösterisini ilginç kılan bir diğer özellik, türbanlı kızların lideri kabul edilen, aynı zamanda İpek'in kız kardeşi olan Kadife'nin de rol alması ve gösteri sırasında türbanını açacağına duyurulmasıdır. Tiyatro gösteriminde, laik cumhuriyet yanlısı oyunlar oynanır ve din kisvesi altında, ülkede karışıklık çıkarmak isteyenlerin amaçlarına ulaşamayacağı mesajı verilir.

Gösteride, birkaç imam hatipli öğrencinin ve bazı cemaat üyelerinin etrafa laf atıp sataşması, cumhuriyet rejimini ve devlet memurlarını din düşmanı olarak nitelendirmelerinden dolayı olaylar çıkar. Olayların sonucunda darbe gerçekleşir ve sokağa çıkma yasağı ilan edilir. Ka, olayları izlemekle yetinir. Çünkü onun amacı, ne Türkiye, ne Kars, ne devlet, ne de millettir. Tüm planlarını, İpek'le birlikte olmak düşüncesine oturtmuştur:

Sokağa çıkma yasağı ilan ettiler, dedi Turgut Bey. Tiyatroda ne oldu bize anlatın.

Siyaset beni hiç ilgilendirmiyor, dedi Ka.

Bunu içinden gelen bir sese uyararak söylediğini başta İpek, herkes anlamıştı, ama gene de bir suçluluk duydu.

Şimdi uzun bir süre burada hiçbir şey konuşmadan İpek'e bakarak oturmak istiyor, ama evdeki ' ihtilal gecesi havası' onu huzursuz ediyordu. Çocukluğunun askeri darbe gecelerini kötü hatırladığı için değil, herkes ona bir şey sorduğu için. Hande bir köşede uyuya kalmıştı. Kadife Ka'nın seyretmek

istemediği televizyona bakıyor, Turgut Bey ilginç bir şeyler olduğu için memnun ama telaşlı gözükiyordu.

Ka bir süre oturup İpek'in elini tuttu, ona yukarıya odasına gelmesini söyledi. Onunla daha fazla yakınlaşmamak kendisine acı vermeye başlayınca odasına çıktı.⁷

İhtilal sonrası birçok kişinin gözaltında ifadesi alınır. Bunlardan birisi de Ka'dır. Baştan beri her iki tarafı da idare eder görünen Ka, burada darbecilerden, özellikle Z.Demirkol'dan, terörist Lacivert'in yerini bilerek söylemediği gerekçesiyle dayak yer. Bu esnada, bir de İpek'in Lacivert'in eski sevgilisi olduğu gerçeğini öğrenir:

Birlikte Frankfurt'a kaçıp mutlu olmayı kurduğun İpek Hanım, bir zamanlar da Lacivert'in de metresiydi, dedi Z. Demirkol yumuşacık bir sesle. 'Bu önümdeki dosyaya göre ilişkileri bundan dört yıl önce başladı. O zamanlar İpek Hanım, önceki gün belediye başkan adaylığından kendi isteğiyle çekilen Muhtar Bey ile evliydi ve o yarım akıllı, eski solcu ve şair -afedersin- Kars'taki genç İslamcuları örgütleyecek diye hayranlıkla evinde ağırladığı Lacivert'in, kendisi beyaz eşya dükkânında elektrik sobası satarken karısıyla evde çok sıkı bir ilişki yaşadığının ne yazık ki hiç farkında değildi.'

Daha evvel hazırlanmış bu cümleleri, doğru değil, diye düşündü Ka.

Bu gizli aşkın farkına ilk –tabii istihbaratın dinleme memurlarından sonra- Kadife Hanım vardı. Kocasıyla arası iyi olmayan İpek Hanım da, üniversiteye yeni başlayacak kız kardeşinin gelişini bahane ederek onunla ayrı eve çıkmıştı. Lacivert gene arada bir 'genç İslamcuları örgütlemek' için şehre geliyor, gene ona hayran Muhtar'da kalıyor, Kadife okula gidince de gözü dönmüş âşıklar bu yeni evde buluşuyorlardı. Turgut Bey'in şehre gelmesine, baba ve iki kızının Karpalas'a yerleşmesine kadar sürdü bu. Ondan sonra ablasının yerini türbancı kızlara katılan Kadife aldı. Bu arada lacivert gözlü Kazanova'mızın iki kardeşi aynı anda idare ettiği bir geçiş dönemi olduğuna ilişkin kanıtlar da var elimizde.⁸

⁷ Kar, s. 167.

⁸ Kar, s. 356–357.

Bunun üzerine Ka, intikam acısıyla, Lacivert'in yeni sevgilisi Hande'yle birlikte saklandığı yeri polise söyler ve Lacivert'le Hande evde basılarak öldürülür.

Ka, bütün olaylar karşısında Kars'ı *Dünyanın Bittiği Yer*⁹ olarak adlandırmıştır. Sevdiği İpek'le yurtdışına giderek orada yaşama isteği, Lacivert'i onun ihbar ettiği gerçeğinin ortaya çıkmasıyla suya düşer ve yalnız başına Frankfurt'a döner. Fakat orada da, radikal dinci teröristlerin elinden kurtulamaz ve sokak ortasında bir faili meçhul cinayete kurban gider.

Ka'nın ölümünden dört yıl sonra, arkadaşı romancı Orhan Pamuk Kars'a gelir ve Ka'nın yaşadıklarını anlamaya çalışır. Asıl amacı ise, Ka'nın, ölümünden sonra kaybolan, şiirlerini yazdığı yeşil defteri bulmaktır. Onun gibi aynı otele yerleşir ve İpek'e âşık olur, aşkını ona da itiraf eder, ancak aşkı karşılık görmez:

Hiçbir şey mutlu etmiyordu insanı hayatta aşktan başka ne yazdığı romanlar ne gördüğü şehirler çok yalnızım hayatta burada bu şehirde sizin yanınızda hayatımın sonuna kadar yaşamak istiyorum desem ne dersiniz bana?

*Orhan Bey, dedi İpek. ' Muhtar'ı sevmeyi çok istedim, olmadı; Lacivert'i çok sevdim, olmadı; Ka'yı sevebileceğime inandım, olmadı; bir çocuğum olsun istedim, olmadı. Bundan sonra kimseyi aşkla sevebileceğimi sanmıyorum. Artık yeğenim Ömercan'a bakmak istiyorum yalnızca. Teşekkür ederim, ama zaten siz de ciddi değilsiniz.'*¹⁰

Bunun üzerine bir de arkadaşının kayıp şiir defterini bulamayan romancı Orhan, bir trenle Kars'tan ağlayarak ayrılır:

Ellerim hediye paketleriyle dolu, hareket eden vagona zorlukla bindim. Hepsi peronda durmuş bana el sallıyordu, ben de pencereden sarkıp onlara el salladım. Kömür renkli bir köpeğin, pembemsi koca dili dışarıda, neşeyle hemen yanımda peron boyunca koştuğunu son anda gördüm. Sonra gittikçe koyulaşarak yağın iri taneli karın içerisinde hepsi kayboldular.

Oturdum, kar taneleri arasından gözükken kenar mahallelerdeki son evlerin turuncumsu ışıklarına, televizyon seyredilen kırık dökük odalara, karla

⁹ Kar, s. 57

¹⁰ Kar, s. 422.

kaplı damlardaki düşük bacalardan tüten ince, titrekle ve narin dumanlara bakıp ağlamaya başladım.¹¹

¹¹ Kar, s. 428.

2. VAKA VE ANALİZİ

Yayınlandığı 2002 yılında, ABD'nin The New York Times gazetesi tarafından yılın en iyi beş romanından¹² biri olarak gösterilen Kar, yazarı Orhan Pamuk'un da belirttiği gibi¹³ siyasi bir romandır. Yazarın kendi tespitiyle ve bu tespiti destekleyen vakası (ve vaka zincirleri) ile siyasal roman çeşidine giren Kar, ülkemizin 1990'lı yıllarının siyasi ve idari durumunu, konumunu, tutumunu ele alır. Daha açık bir şekilde ifade edecek olursak, Kar romanı Türkiye'nin 28 Şubat (1996) sürecine gidişinin yol haritasını çiziyor gibidir.

27 Mayıs (1960), 12 Mart (1971), 12 Eylül (1980) gibi yirminci yüzyılı bir bakıma, darbeler yüzyılı olarak geçiren Türkiye için, 28 Şubat süreci de post modern bir darbe olarak adlandırıldı. Bu nedenle, ülkemize 28 Şubat sürecini hazırlayan olaylar zincirini hatırlamak yerinde olacaktır:

1995 genel seçimlerinde Necmettin Erbakan liderliğindeki Refah Partisi sandıktan birinci parti çıktı. Önce ANAYOL azınlık hükümeti kuruldu. Bu hükümet 3 ay devam edebildi. Daha sonra Erbakan ile Çiller REFAHYOL hükümetini kurdu. 28 Şubat sürecini tetikleyen ilk olay, Erbakan'ın ilk yurtdışı gezisini, aralarında Libya'nın da bulunduğu bazı İslam ülkelerine yapması oldu. Erbakan'ın dinci kadrolaşmaya ağırlık vermesi, Başbakanlık Konutu'nda tarikat şeyhlerini iftar yemeğine davet etmesi süreci hızlandırdı. Son olarak RP'li Sincan Belediye Başkanı'nun düzenlediği Kudüs Gecesi post modern darbenin fitilini ateşledi. Askerler bir gün sonra hükümete tepki olarak Sincan sokaklarında tankları yürüttü. Dönemin Genelkurmay İkinci Başkanı Çevik Bir, tankların

¹² Alfred A. Knopf yayınevinin, Snow ismiyle İngilizce baskısını yaptığı roman, New York Times, gazetesinin kitap eki 'Book Review'da, Yılın En İyi 10 Kitabı listesindeki en iyi beş roman arasında sayıldı. Gazetenin seçtiği 5 roman, 1 kısa öykü, 1 anı, 2 biyografi ve 1 tarihi incelemeden oluşan yılın 10 kitabı şunlar:

Marilynne Robinson: 'Gilead'

Colm Toibin: 'The Master'

Philip Roth: 'The Plot Against America'

Alice Munro: 'Runaway'

Orhan Pamuk: 'Snow'

Ha Jin: 'War Trash'

Ron Chernow: 'Alexander Hamilton'

Bob Dylan: 'Chronicles: Vol. 1'

David Hackett Fischer: 'Washington's Crossing'

Stephen Greenblatt: 'Will in the World: How Shakespeare Became Shakespeare'

¹³ <http://www.pandora.com.tr/urun.aspx?id=79537>

yürütülmesini balans ayarı olarak niteledi. Bazı illerde, 'Cumhuriyete Sahip Çıkm' mitingleri düzenledi. RP hakkında Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından kapatma davası açıldı. Bu süreçte yapılan MGK toplantısında, hükümetin sona ermesine neden olacak on sekiz maddelik bildiri hazırlandı. Baskılara dayanamayan koalisyon ortakları yeni arayışlara girdi ama sonunda hükümet istifa etti. Ancak Cumhurbaşkanı Demirel, görevi beklenti içinde olan Çiller'e vermedi.¹⁴

Kar romanına, işte tam da bu noktadan geçen bir olay/olaylar örgüsü oluşturmaya çalışan Orhan Pamuk, kendiyle yapılan bir söyleşide¹⁵; bir kasabada, Türkiye'nin küçük bir modelini yaratmak ve Türkiye'nin tarihinde olan şeyleri bir tiyatro havasıyla yeniden canlandırmak arzusuyla Kars şehrini seçtiğini belirtir. Anlaşıldığı üzere, romandaki Kars, aslında Türkiye'dir.

Vakaya mekân olarak seçilen Kars şehri, birkaç durum için sembol olarak kullanılmıştır: Birincisi, yukarıda da anlatıldığı gibi Kars, Türkiye'nin bahsedilen dönemdeki küçük bir örneği gibidir. Şehir, ülkenin yaşadığı bütün problemleri yaşar. İhtilal tehdidi, radikal dincilik problemi, bölücülük, geri kalmışlık, işsizlik, yoksulluk bunlardan bazılarıdır:

Başörtüsü takmayı annesinden, ailesinden görmüştü belki kız, ama bunu siyasal İslam'ın bir simgesi olarak benimsemeyi okuldaki yasağcı yöneticilerle direnişçi arkadaşlarından öğrenmişti.¹⁶

Dinciler kapı kapı dolaşıyorlar, takımlar halinde evinize misafir geliyorlar, kadınlara kapacak, tencere, portakal sıkma makinesi, kutularla sabun, bulgur, deterjan veriyorlar, yoksul mahallelerinde hemen dostluklar kuruyorlar, çocukların omuzlarına çengelli iğneyle altın takıyorlar. Oyunuzu Allah'ın partisi dedikleri Refah Partisi'ne verin, diyorlar, başınıza gelen bu yoksulluk, bu sefalet Allah'ın yolundan uzak düştüğümüz içindir, diyorlar. Erkeklerle erkekler, kadınlarla kadınlar konuşuyor, Gururu kırık, öfkeli işsizlerin güvenini kazanıyorlar, akşam tencerede ne kaynatacağını bilmeyen karılarını

¹⁴ <http://arsiv.sabah.com.tr/2006/02/12/gnd108.html>

¹⁵ Ahmet Hakan, İskele Sancak – Kırmızı ve Kar, Birey Yayıncılık, İstanbul, Mart 2002, s. 63.

¹⁶ Kar, s. 22.

sevindiriyor, sonra yeni hediyeler vaat edip kendilerine oy vermeye yemin ettiriyorlar.¹⁷

O günlerde Güneydoğu'da PKK'lı gerillalarla gırtlak gırtlığa savaşan ordu bu savaşta başarılı oldukça, gerillaya katılmayı düşleyen işsiz, güçsüz, umutsuz kimi Kürt gençleri arasında tuhaf ve korkutucu intikam hayalleri yayılıyordu. Bombalamak, adam kaçırmak, Atatürk heykelini devirmek, şehir suyunu zehirlmek, köprüleri uçurmak gibi bu öfkeli hayallerden Kars kahvelerinde pinekleyen çeşitli istihbarat hafiyelerinin haberi vardı elbette.¹⁸

Bu evin, söylentilerini işittiğim Kürt Şeyhi Saadettin Efendi Hazretleri'nin gizli tekkesi olduğunu anlamıştım. Memur arkadaşlardan, şeyhin sayısı her gün artan zengin müritlerinin daveti üzerine dağdaki köyünden Kars'a inip zavallı fakir, işsiz ve mutsuz Kaslıları tekkedeki ayinlere çektiğini işitmişim ama polis bu cumhuriyet düşmanlığına izin vermez diye aldırmamıştım.¹⁹

Romanda Kars'ın sembol olarak kullanılmasının bir başka nedeni de, Kars şehir medeniyetinin, Ermeni-Türk medeniyeti mukayesesi haline sokulması ve bu mukayesenin devamlı olarak Ermeniler lehine işlenmesidir. Vaka içinde, tasvirlerde, tarihle ilgili açıklamalarda kullanılan Ermenilerle ilgili atıflar, roman içinde farklı yerlere serpiştirilmiştir:

Buluştukları pastanenin yerinde 1967'ye kadar bir Ortodoks kilisesi olduğundan ve yıkılmış kilisenin müzede saklanmasından; müzede Ermeni katliamı özel bölümünden (bazı turistler burasının Türklerin katlettiği Ermeniler hakkında olduğunu sanıp sonra tersi olduğunu anlıyorlarmış) ; pastanenin yarı sağır, yarı hayalet tek garsonundan; Kars çayhanelerinde işsizler pahalı diye içemedikleri için kahve satılmamasından; Ka'yı gezdiren gazetecinin ve diğer yerel gazetelerin siyasi görüşlerinden (hepsi askerleri ve mevcut hükümeti destekliyordu) ; Serhat Şehir Gazetesi'nin Ka'nın cebinden çıkardığı yarınki sayısından söz ettiler.²⁰

Daha sonra 'Rüya Sokaklar' adını vereceği şiirin çıkış noktası karlı Kars sokaklarıydı, ama eski İstanbul sokaklarından, Ermenilerden kalan hayalet şehir

¹⁷ Kar, s. 30–31.

¹⁸ Kar, s. 208.

¹⁹ Kar, s. 57.

²⁰ Kar, s. 37.

*Ani'den, Ka'nın rüyalarında gördüğü boş, korkulu ve harika şehirlerden pek çok şey vardı bu otuz altı mısradan.*²¹

Yine romanda konuyla ilgili başka bir örnek, ihtilalin yapıldığı tiyatro salonundaki kurşun izleri gösterilirken bile Ermenilerle ilgili anekdotların hatırlatılışdır:

*Bir başka kurşun en arkada, naklen yayın kamerasının kurulduğu yükseltinin altına, bir zamanlar yoksul ve hülyalı Ermeni kızlarının Moskova'dan gelen tiyatro gruplarını, cambazları ve oda orkestralarını ucuz biletle ayakta seyredirken tutundukları ahşap korkuluğa saplanmıştı.*²²

*Bir başka kurşun 1900'lerin başında deri tüccarı Ermeni zenginlerinden Kırkor Çizmeciyan'ın tiyatroya geldiği gecelerde kürkleri içindeki ailesiyle yerleştiği özel locanın aşağı bakan duvarında kocaman bir delik açmıştı.*²³

Romanın kahramanı şair Ka, 12 Eylül darbesi olunca yurtdışına kaçmıştır, ancak annesinin ölümünden dolayı tekrar dönmek zorunda olduğu Türkiye, başka bir darbe sürecinden geçmektedir. Bu durum ise laiklik - İslamcılık geriliminden beslenen bir dönemin sonucudur. Post modern darbe süreci yaşayan Türkiye'deki olaylarda, yirmi yıl öncesine göre değişen bir şey yoktur. Ülkede birbirini yaftalayan, yargılayan ve mahkûm eden, biri diğerini tehdit unsuru olarak gören, birbirini anlamaktan yoksun, şu veya bu odaklı olarak sürekli tekerrür eden başka bir süreç de sürekli yaşanmaktadır.

Yazar, bu vaka sürecini, kahramanı Ka ile başlatır ve roman boyunca bu mihrer etrafında genişletir. Türkiye'nin, ciddi anlamda, son yirmi yıllık gündemine damgasını vuran, Amerika'da 11 Eylül'de El-Kaide tarafından gerçekleştirildiği söylenen saldırının ardından, dünyanın da gündemine oturan siyasal İslam, bu kitapta Orhan Pamuk'un tartıştığı ana meseledir. Romanda Ka'nın yanı sıra, Türkiye'deki güç odaklarının dilinden de yaşanan sürecin tartışması ve perde arkası verilmeye çalışılır.

Birbiriyle iç içe geçmiş vaka zincirlerinin oluşturduğu eser, kırk dört bölümden meydana gelmektedir. Ancak çatı olarak Kar'ı, 'Ka'nın Kars'a gelişi' ve 'Ka'nın arkadaşının Kars'a gelişi' olarak iki ana bölüme ayırabiliriz. Bizi

²¹ Kar, s. 182.

²² Kar, s. 158.

²³ Kar, s. 159.

merkezdeki çekirdek vakaya götürecektir vaka zincirlerini ise şöyle bir sıralamaya koyabiliriz:

- 1)Ka' nın Kars'a gelişi
- 2)Karpalas Oteline yerleşmesi ve İpek'e âşık olduğunun itirafı
- 3)Eğitim Enstitüsü müdürünün vurulması
- 4)Ka'nın Lacivert'le ve Şeyh Efendi'yle görüşmesi
- 5)Asya Oteli'nde yapılan bildiri hazırlama toplantısı
- 6)Tiyatro gösterisi
- 7)Adım adım yaklaştığı sezdirilen darbenin gerçekleşmesi
- 8)Lacivert'in öldürülmesi
- 9)Ka'nın Kars'tan ayrılışı
- 10)Orhan Pamuk'un açıkça romanda belirmesi

Kar romanında, *Ka-Kar-Kars* örgüsü sürekli vurgulanır. Romandaki tüm olaylara, bu üçlü birlikte tanıklık ederler. *Kars* şehrinde, *kar* yağarken, *Ka* üç günlük bir zaman diliminde, pek çok olaya şahitlik eder.

Vakanın sunulduğunda, roman kişilerinin arasında geçen diyalogların büyük bir önemi vardır. Bu sayede roman vakasının çekirdeğini ya da çatısını, hangi ifadeyi kullanırsak kullanalım, oluşturan toplumdaki kutuplaşma hali, tebliğci bir havayla verilir. Bu tutum, roman kahramanlarından biri olan Lacivert'in tavrında açıkça belli olur:

Kendi büyük keşfi demokrasiye Allah'ın sözünden daha çok güvenir gözüken Batı, Kars'taki bu demokrasi karşıtı askeri darbeye karşı çıkacak mı?' diye sordu gösterişli bir jestle. 'Yoksa önemli olan demokrasi, özgürlük ve insan hakları değil, dünyanın geri kalanının Batı'yı maymun gibi taklit etmesi midir? Kendisine hiç benzemeyen düşmanlarının kazandığı bir demokrasiye Batı'nın tahammülü var mıdır? Bir de Batı dışında, dünyanın geri kalanına seslenmek istiyorum Kardeşler yalnız değilsiniz...' Bir an sustu. ' Ama Frankfurter Rundschau'dan arkadaşınız bu haberi yayınlar mı?

Batı Batı diye, sanki bir tek kişi, bir tek görüş varmış gibi konuşmak sevimsiz oluyor,' dedi Ka dikkatle.

*Buna inanıyorum ama, dedi Lacivert en sonunda. Bir tek Batı ve bir tek görüşleri vardır. Öteki görüşü biz temsil ediyoruz.*²⁵

Orhan Pamuk romanında, vaka zincirlerini desteklemek amacıyla iki hikâyeye ve bir de tiyatro eserine yer verir. Biri Firdevsi'nin Şehname'sinden alınan Rüstem hikâyesi²⁶, diğer hikâye ise roman kişilerinden biri olan, İmam Hatip Lisesi öğrencisi Necip'in tamamlanmamış İslami bilim-kurgu niteliği taşıdığı söylenen roman denemesinden verilir:

3579 yılında, bugün daha bilinmeyen Gazzali gezegeninde insanlar çok zengin, hayat da bugün bizim yaşadığımızdan çok daha rahattı, ama materyalistlerin sandığının aksine 'artık zenginiz' diye insanlar maneviyatlarına boş vermemişlerdi. Tam tersi varlık ve yokluk, insan ve âlem, Allah ve kulları konusunda herkes çok meraklıydı. Bu yüzden, bu kızıl gezegenin en ücra köşesinde en zeki ve çalışkan öğrencilerin alındığı bir İslami İlimler ve Hitabet Lisesi açılmıştı Bu lisede iki candan arkadaş vardı: 1600 yıl önce yazılmış, ama aynı Doğu-Batı meselesiyle hâlâ taptaze kitaplarını hayranlıkla okudukları Necip Fazıl'dan ilhamla kendilerine Necip ve Fazıl takma adlarını veren bu iki sırdaş, büyük üstadın en büyük eseri Büyük Doğu'yu defalarca okur, geceleri yatakhane de Fazıl'ın en üst ranzasında herkesten gizli buluşur, yorganın içine girip yan yana uzanıp üstlerindeki kristal dama yağdıkça yok olan mavi kar tanelerinin her birini yok olan bir gezegene benzeterek seyreder ve birbirlerinin kulaklarına hayatın anlamını ve ileride yapacakları şeyleri fısıldarlardı.

Kötü yüreklilerin kiskanç şakalarla lekelemeye çalıştıkları bu saf dostluk bir gün gölgelendi. Ücra kente ışınlanan Hicran adlı bir bakireye aynı anda âşık oldular. Hicran'ın babasının ateist olduğunu öğrenmeleri de bu çaresiz aşktan kurtarmadı onları, tam aksine tutkularını daha da şiddetlendirdi.(...)²⁷

Tiyatro gösterisinde ise, günümüz tiyatro eserlerinden birine, vaka bazında çok açık göndermeler söz konusudur. Hatta bu benzeyişler romanın bile bel kemiği yapılmıştır. Bu açıdan romanın vakası ile romandaki tiyatro gösterisi aynı kaynaktan çıkma gibidir. Kar'daki vaka bize, konusuyla tıpatıp benzerlikleri

²⁵ Kar, s. 227.

²⁶ Kar, s. 79–81.

²⁷ Kar, s. 107.

olan Cevat Fehmi Başkut'un *Buzlar Çözülmeden*²⁸ adlı oyununu hatırlatır. Adı geçen eserde, 27 Mayıs ihtilali sonrasında yolsuzluk, sömürü ve yoksulluğun egemen olduğu ve zor kış koşulları nedeniyle yollarının kapanmasından dolayı dünyadan kopan bir kasabanın, akıl hastanesinden kaçmış delilerin yönetimine geçmesi anlatılır.

Orhan Pamuk'un *Kar*'da başka benzer esinlenmeleri de vardır. Öncelikle roman kahramanına Ka adını vermesi, Praglı bir Yahudi olan ünlü yazar Franz Kafka'nın *Şato* adlı eserindeki K.'sını ve onun durumunu anımsatmaktadır. Kafka'nın K.'sı *Şato*'da şöyle anlatılır:

*K. nin tek arzusu, paylaşılan bir dünyada kendisine yer bulmaktır. Toplum onu yok sayıp kendi varlığı hakkında şüpheye düşürse de o bu çabasından vazgeçmez. K. nin bir kış gecesi geldiği ova köyündeki köylüler, Şato yöneticilerinin tahakkümü altında yaşamakta, onların her türlü tutumuna, haklı olup olmadıklarına bakmaksızın boyun eğmektedirler. Dolayısıyla Şato'nun emirlerini adeta Tanrı'nın emirleri gibi kabullenirler. Oysa bu emirleri, özgürlüğünü kısıtlayan despotluklar olarak gören K. , başkaldırır ve bu uğurda kendini feda eder. Köylülere kendini kabul ettirmeye çalışır ancak başaramaz. Köye egemen olan Şato'ya gidip bir memurla konuşmaya çalışır, bunu da başaramaz. Şato'ya yaklaştığını düşündüğü her defasında oradan daha da uzaklaştığını anlar. K. nin diğer insanların dünyasında yerini bulma çabası gerçekleşmez. K. ne köyün hâkimi olan Şato'ya, yani ne yönetenlere ne de yönetilenlere mensuptur. Bu yüzden ikisi tarafından da kabul görmez ve mahkûm olduğu bu yabancılıkla ölür.*²⁹

Bu iki roman, *Şato* ve *Kar*, olay örgüsü bakımından birbirine çok benzemektedir. Ancak kahramanları açısından aynı şeyleri söylemek mümkün değildir. Orhan Pamuk'un *Ka*'sı, Kafka'nın *K.*'sı kadar atılgan ve idealist değildir. *Ka*, ateisttir ama çalkantılarla, boşluklarla, amaçsızlıklarla dolu iç dünyası onu, her an, Allah'ın değil, bir şeyhin önünde diz çöktürtüp el öptürtür. Romanda böyle bir sahne, *Ka*'nın ziyarete gittiği Şeyh Saadettin'in, tekke olarak kullandığı evinde, tam üç kez tekrarlanır:

²⁸ Cevat Fehmi Başkut, *Buzlar Çözülmeden*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2006, 184 s.

²⁹ Franz Kafka, *Şato*, Cem Yayınevi, 2005, 412 s.

Merdivenlerin çıktığı sahanlıkta duvarda cevizden çerçevesi oymalı bir ayna vardı. Şeyh Efendi'yi ilk o aynanın içinde gördü. Evin içi balık istifi kalabalıktı. Oda nefesten, insan sıcaklığından ısınmıştı. Ka bir anda kendisini Şeyh Efendi'nin elini öperken buldu. Bütün bunlar kaşla göz arasında olmuş, Ka ne çevresine ne odadaki kalabalığa dikkat etmemişti.(...) Davetime icabet ettiğin için nurol, dedi şeyh. Seni rüyamda gördüm kar yağıyordu.

Ben de sizi rüyamda gördüm Efendi Hazretleri, dedi Ka. Buraya mutlu olmak için geldim.

Mutluluğun burada olduğunun içine doğması bizleri mutlu etti, dedi Şeyh.(...)

Ben de taşralıyım, daha da çok taşralı olmak, dünyanın en bilinmeyen köşesinde üzerine kar yağarken unutulmak istiyorum, dedi Ka. Şeyhin elini öptü yeniden.(...)

Ka sandalyelerde, minderlerde oturan kalabalığın aslında sedirin köşesine oturmak için sıraya girmiş olduğunu sezdi. Şeyhin kendisinden çok, bu hayali sıraya saygı duyduğu, bir Avrupalı gibi bu sıranın en arkasına girip sabırla beklerse en doğru şeyi yapmış olacağını hissettiği için kalktı, Şeyh'in bir kere daha elini öpüp en kenardaki mindere oturdu.³⁰

Yine Ka, Şato'nun K.'sından farklı olarak darbecilerle işbirliği yapar. Bahsedilen tüm bu tavırlarıyla kendine hâkim, sağlam ve selim bir irade sergileyemeyen Ka, küçümsediği ve asla benzemek istemediği insanlardan (genelde Türk insanından, özelde Karşılıardan) çok daha aşağılara düşer. Bu konu, Şahıs Kadrosu'nu anlatırken daha ayrıntılı olarak incelenecektir.

Yazar vakasını oluştururken, Türkiye'deki siyasal İslam hareketlerinin, etnik yapıların, taraf tutan ve yönlendiren basının, günümüzde de güncelliğini koruyan türbanın yanında, değişime ve aşka da yer vermiştir. Değişimi Doğu-Batı çatışması, daha doğrusu, Avrupa (Batı) ve biz (Müslüman Türkler) çatışması, bunun sonucu olarak da kimlik arayışı (Yazar bunu, sanki çoğunlukla maksatlı olarak kimlik çatışması şeklinde -Türk/Kürt, Müslüman/laik gibi-sunma gayretindedir.) sorunu olarak ele alır. Bu sorunlarla ilgili tartışmalar, aynı zamanda Batı'nın insafına şikâyet edilerek yapılır:

³⁰ Kar, s. 98–101.

Hans Hansen'e askeri darbe aleyhine bir demecim var, dedi Lacivert. Çok vaktimiz yok hemen yazmanı istiyorum.

Ka şiir defterinin arkasına not almaya başladı. Lacivert tiyatro darbesinden o ana kadar en azından seksen kişinin öldürüldüğünü söyledi(gerçek rakam tiyatrodaki vurulanlar dahil on yediydi) , ev ve okul baskınlarını, tankların içine girerek yıktığı dokuz (doğrusu dört) gecekonduyu, işkencede ölen öğrencileri, Ka'nın bilmediği sokak arası çatışmalarını anlattı. Kürtlerin çilesinin üzerinde fazla durmadan geçerken İslamcılarını biraz abarttı, belediye başkanının ve eğitim enstitüsü müdürünün darbeye ortam yaratsın diye devlet tarafından vurulduğunu söyledi. Ona göre bütün bunlar, İslamcıların demokratik seçimleri kazanmasına engel olmak için yapılmıştı.³¹

Orhan Pamuk romanında aşkı, olayları sürükleyici bir öğe olarak kullanmayı tercih etmiştir. Kar'ın aşkları ve âşıkları biraz karışıktır. Çünkü kimin kime niçin tutulduğu belli değildir. Maddi ya da manevi çıkarlar bu aşklara egemendir. Din bile bu aşklara kolayca alet edilebilmektedir. Romanın başka bir kahramanı olan *Türbancı kızların inatçı lideri*³² konumundaki Kadife'nin durumu, buna çok açık bir örnektir. Zira o, İslamcılarının yakışıklı temsilcisi ve lideri *Lacivert'e yakın olabilmek için de türbancı kızlara yanaşmış*³³ , başına türban takmış ve nihayetinde onun sevgilisi olmuştu.

Kahramanının şair olduğu Kar romanında, şiirin merkeze oturtulduğu bir serüven de vardır. Ka, Kars'ta bulunduğu sürece on dokuz şiir yazmıştır ve bu şiirlerini bir kar simetrisinin üstüne yerleştirir. Bu açıdan bakılınca roman, bir bakıma şiirlerin ortaya çıkış hikâyesini de bize anlatmaktadır. Ayrıca şiirler, romanda geçen olayların ve ayrıntıların birer özeti niteliğini de taşımaktadır. Ancak, romanın yazılma sebeplerinden biri olarak duran bu şiirlere hiç örnek verilmemesi bir eksiklik oluşturmakta, bunun sonucu olarak da şairlik, Ka'nın üzerinde çok iğreti durmaktadır.

³¹ Kar, s. 226–227.

³² Kar, s. 336.

³³ Kar, s. 361.

3. ŞAHİS KADROSU

Orhan Pamuk bir söyleşisinde³⁴, roman kahramanlarını fiziksel özelliklerinden çok psikolojik yönleriyle vermeye çalışmasının, okuyucunun hayal gücünü kısıtlamamak ve kahramanının daha canlı kalmasını sağlamak amaçlı olduğunu söyler. Bunu doğrulayan bir tekniği, diğer romanlarının yanında, Kar'daki şahısları için de kullanır. Şahıslar; problemleri, olaylar ve durumlar karşısındaki düşünceleri, tutumları, beklentileri, tahminleri, yorumları kısaca iç dünyalarıyla verilmeye çalışılır.

Orhan Pamuk'un romanlarının dokusu içinde genelde, yazma eylemine, kendileri de yazar olan şahıslar aracılığıyla yer verilmesi de önemlidir. Özellikle yazma eylemine dikkat çekmek için Pamuk, roman boyunca okuyucuya yazarlık ya da şairlik yapan şahıslar sunar. Romandaki birinci derecedeki kahramanlardan biri olan Ka da, karşımıza hem yazar hem de şair olarak çıkmaktadır. Yine romanın diğer şahıslarından olan Necip, Fazıl, Muhtar, Serdar Bey, Lacivert, Orhan birer yazar veya şairdirler.

Ka:

Orhan Pamuk'un, birkaç yerde³⁵, biraz kendine benzediğini söylediği, asıl adı Kerim Alakuşoğlu³⁶ olan Ka, Nişantaşı'nın orta halli ailelerinden birinde yetişen, sonraları Edebiyat Fakültesi'ni bitirip siyasi sürgün olarak Almanya'ya giden, Frankfurt'ta on iki yıl yaşamış bir şairdir:

Kırk iki yaşındaydı, bekârdı ve hiç evlenmemişti. Kıvrıldığı koltukta fark edilmiyordu ama Türkler için uzunca sayılabilecek bir boyu, yolculukta daha da solan açık bir teni, kumral saçları vardı. Yalnızlıktan hoşlanan sıkılgan biriydi.

³⁴ İş Dergisi, Söyleşi, Şubat 1991.

³⁵ Ahmet Hakan, İskele Sancak- Kırmızı ve Kar, Birey Yayıncılık, İstanbul, Mart 2002, s.61. ; Tuğrul Eryılmaz, Her Yerde Kar Var, Milliyet Gazetesi, Kültür-Sanat Eki, 25 Ocak 2002.

³⁶ Alakuş (bazı yerlerde tavus kuşu olarak da geçer), İslam sonrası edebiyatta, lanetlenen bir kibir nedeniyle cennetten kovulan iblisi (şeytanı) simgeler. Alakuşun ihtişamlı bir göğse sahip olması, onun kibirli oluşuna bir işaret olarak kabul edilir. Göğsünün ihtişamına karşılık, ayaklarının çirkin ve çelimsiz olması sebebiyle de cennete dönecek güç ve imkânı da yoktur. Ka, bu isimlendirmeye, Allah'ın varlığını bilen ancak, kibri nedeniyle ona baş kaldıran iblise eşdeğer tutulmuştur. Pamuk'un bu iması, onun romanlarında yaptığı Eski Edebiyat'a göndermelerden sadece birisine örnektir.(Gunvald Ims): Nüket Esen-Engin Kılıç, Orhan Pamuk'un Edebi Dünyası, İletişim Yayınları, 1. baskı, İstanbul, 2008, s. 183

Soğuk ve karlı bir günde otobüsle Kars'a gelen Ka'nın görünüşteki amacı, hem yapılacak belediye seçimlerini izlemek hem de kadınlar arasında sayısı gittikçe artan intihar olaylarının sebebini araştırmaktır:

Kars'ta geçireceği üç gün boyunca Ka'ya yüzlerce kez sorulacak soruyu Serdar Bey sordu ilk.

Serhat şehrimize hoş geldiniz üstat. Ama burada ne işiniz var?

Ka seçimleri izlemeye ve intiharcı kızlar hakkında belki bir yazı yazmaya geldiğini söyledi.³⁷

Ancak romanın ilerleyen bölümlerinde, Ka'nın Kars'a gelişinin gerçek amacı açığa çıkar:

Gazeteye yürürken duyguların aynı şaşmaz kesinliğiyle yüreği, aklının asla itiraf etmeyeceği iki şeyi daha söyledi ona: Birincisi: Ka Frankfurt'tan İstanbul'a, annesinin cenazesine yetişebilmek kadar on iki yalnız yıldan sonra evleneceği bir Türk kızı bulmak için de gelmişti. İkincisi: Ka İstanbul'dan Kars'a bu evlenilecek kızın İpek olduğuna gizli gizli inandığı için gelmişti.³⁸

Romanın başka bir yerinde de bu, şöyle dile getirilir:

Gerçekten buraya bu seçim ve intihar yazısı için mi geldin? diye sordu İpek.

Hayır, dedi Ka. Muhtardan ayrıldığını İstanbul'da öğrendim. Seninle evlenmek için geldim buraya.³⁹

İşte bu gerçek, Kars'a İpek için geliş, romanın karlı havasını ısıtan bir aşk macerasını da beraberinde getirecektir. Kars'taki darbe günlerinde hiç taraftarı olmadığı halde birtakım gruplara yakınlık göstermesi, devletle onlar arasında aracılığa girişmesi hep İpek'le Almanya'ya dönerek birlikte yaşamak için gösterilmiş sonuçsuz çabalarıdır. *Ka'nın İpek'i elde edebilmek için her şeyi ve herkesi kullanması⁴⁰* önce İpek'i, sonra da hayatını kaybetmesiyle sonuçlanır.

Şair olan Ka, yaklaşık dört senelik bir şiir kısırlığından sonra, Kars'a gelir gelmez, büyük bir ilhamla yeniden şiir yazmaya başlar. Şiirlerini yeşil bir deftere

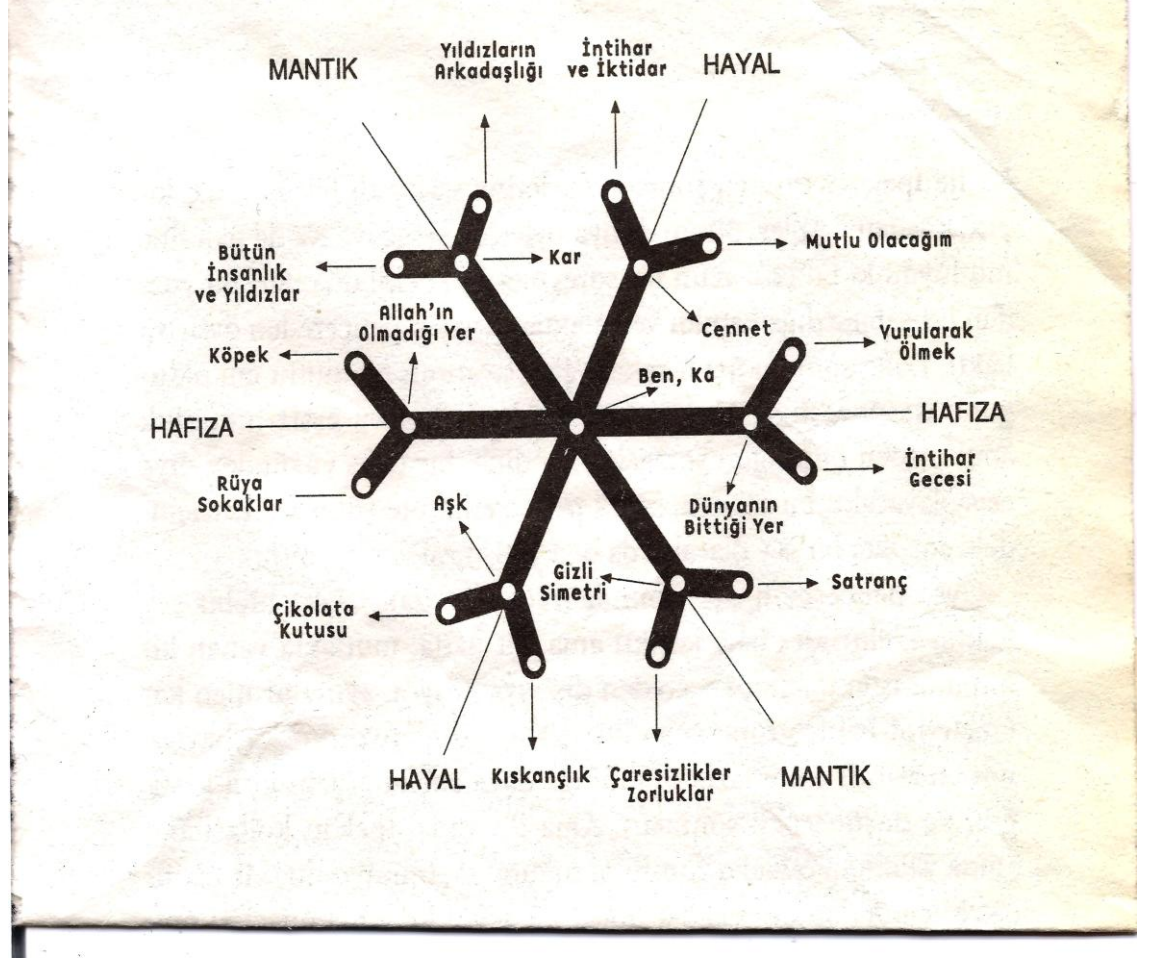
³⁷ Kar, s. 16.

³⁸ Kar, s. 28.

³⁹ Kar, s. 40.

⁴⁰ Orhan Pamuk Edebiyatı, Sabancı Üniversitesi Sempozyum Tutanakları, Agora, İstanbul, Temmuz 2007, s.74.

yazıp tamamlar. Şiirlerinden oluşan kitabına da *Kar* ismini vermeyi kararlaştırır. Böylece şiirleri bir kar tanesi simetrisine yerleştirerek, her şiirin hayatındaki belirli safhalara denk düştüğünü de belirtmiş olur:

Ka daha sonra okuduğu kitaplardan altı kollu bir yıldız biçimindeki kar tanesinin gökte kristalleşmesiyle yeryüzüne inip biçimini kaybederek yok olması arasında ortalama sekiz on dakika geçtiğini, her kar tanesinin rüzgâr, soğukluk, buluttan yüksekliği gibi etkenlerin yanında anlaşılamayan esrarengiz pek çok nedenle de biçimlendiğini öğrenince kar taneleriyle insanlar arasında ilişki olduğunu sezmişti. 'Ben, Ka' adlı şiirini kar tanesini düşünerek Kars Kütüphanesi'nde yazmış, daha sonra *Kar* adlı şiir kitabının merkezinde de aynı kar tanesinin yattığını düşünmüştü.

Daha sonra aynı mantıkla hareket ederek 'Cennet', 'Satranç', 'Çikolata Kutusu' adlı şiirlerinin de hayali kar tanesinin üzerinde bir yeri olduğunu

göstermişti. Bunun için kar tanelerinin şekillerini yayımlayan kitaplardan yararlanarak kendi kar tanesini çizmiş, Kars'ta kendisine gelen şiirlerin hepsini bu tanenin üzerine yerleştirmişti. Böylece yeni şiir kitabının yapısı kadar, kendisini Ka yapan her şeyi de bir kar tanesi üzerinde işaretlemiş oluyordu. (...) Ka'ya göre herkesin hayatının arkasında böyle bir harita ve bir kar tanesi vardı ve uzaktan birbirine benzeyen insanların aslında ne kadar değişik, tuhaf ve anlaşılmaz olduğu herkesin kendi kar yıldızının çözümlemesi yapılarak kanıtlanabilirdi.⁴¹

Aynı zamanda, Kar tanesi üzerine yerleştirilen bu şiirler, daha önce de belirtildiği gibi, romanda anlatılanların da sembolik bir ifadesidir.

Roman sanatında kişilerin çiziminin, onlara isim vermekle başladığını söyleyen Mehmet Tekin⁴² gibi, Orhan Pamuk da Kar'da aynı görüşü diğer karakterleriyle birlikte, öncelikle Ka'da sergiler. Romanın başından itibaren 'Ka, Kar, Kars' birlikteliği vurgulanırken, yazar, 'Ka' kısaltmasından ustaca faydalanmış, böylece hem hece olarak 'ka' yı hem de karakter olarak 'Ka'yı 'Ka ve Kars'ın tam içine yerleştirmiştir. Ka'nın romandaki rolüyle uyuşan bu dilsel oluşum, karakteri daha anlamlı ve akılda kalıcı kılmaktadır. Dolayısıyla, romandaki karakterlerde oluşturulan isim sembolizasyonu, bu yönüyle dikkat çeker.

Eski bir solcu olan Ka için hayat, artık bir dava ve ideal olma anlamını çoktan yitirmiş, geçmişteki siyasi yönelimleriyle birlikte hayata bakış tarzı da değişmiştir:

Hayat ilkeler için değil, mutlu olmak için yaşanır.⁴³

Almanya'da, artık hiç inanmadığı siyasi nedenler yüzünden yıllarca sürgün olması Ka'nın kafasında siyasetle, insanın kendini feda etmesi arasındaki ilişkiyi iyice kesip atmıştı.⁴⁴

Ka'nın siyasi yönelimleriyle ilgili fikir değişikliğini, Serhat Şehir Gazetesi'nde, kendi hakkında *Kars'ta Bir Allahsız⁴⁵* başlığıyla çıkan ve Ka'nın

⁴¹ Kar, s. 377.

⁴² Mehmet Tekin, Romancı Yönüyle Orhan Pamuk ve Yeni Hayat, Öz Eğitim, İstanbul 1997, s. 28.

⁴³ Kar, s. 312.

⁴⁴ Kar, s. 292.

⁴⁵ Kar, s. 294.

ateist olduğu için öldürüleceğini söyleyen haberi yorumlayış biçiminden de çıkartabiliyoruz:

*Ka, Serhat Şehir Gazetesi'nde çıkan bu yazı yüzünden öldürülürse bunun tam bir 'bok yoluna gitmek' olacağını bütün açıklığıyla görüyor, ölümden çok, tam da İpek ile Frankfurt'ta mutlu olma umudu belirmişken ölmekten korkuyordu.*⁴⁶

Görüldüğü gibi, kırk iki yaşına gelmiş Ka için, gençliğinde mücadele verdiği siyasi kavramlar -solculuk, ateistlik...- artık ona ' bok yoluna gitmek' e neden olmaktan başka bir şey ifade etmemektedir.

Ka kendine, çevresine, ülkesine yabancı bir modernist aydın-yazar portresi çizer. Berna Moran'ın da belirttiği üzere⁴⁷, Tanrı'ya, dine inancını yitirmiş, yaşamı ve dünyayı anlamsız bulan çoğu modernist gibi, *hayatın âşık olup mutlu olmanın dışında birbirleriyle ilişkisiz, anlamsız, sıradan bir olaylar dizisi olduğunu şimdi çok iyi anlayan*⁴⁸ Ka da, bu anlamsızlıktan kurtulmak için çareyi, sanata sığınmakta bulur. Ka için o sanat, şiirdir. Roman metni içerisinde Ka'nın yazdığı ve sadece adlarına yer verilen on dokuz şiir yer alır.

Romanda Ka'ya, Lacivert'in söylediği şu sözler de topluma yabancılaşmanın bir ifadesidir:

*Bu ülkeye ait değilsin, sanki Türk değilsin. Önce herkes gibi olmayı dene, sonra inanırsın Allah'a.*⁴⁹

Anlaşıldığı gibi Ka, ülkesinden ve kültüründen kopmuştur. Romanda aynı dili konuştuğu, aynı havayı soluduğu, aynı toprağın üzerinde yürüdüğü insanlarla (özelde Karşılılarla, genelde Türklerle) birlikteyken yaşadığı; karın yolları kapatması, cinayetler, darbe olayları, siyaset dalavereleri onun umurunda değildir:

Sokağa çıkma yasağı ilan ettiler, dedi Turgut Bey. Tiyatroda ne oldu bize anlatın.

*Siyaset beni hiç ilgilendirmiyor, dedi Ka.*⁵⁰

⁴⁶ Kar, s. 296.

⁴⁷ Berna Moran, Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış II, İletişim Yay. , 15. baskı, İstanbul, 2008, s. 264.

⁴⁸ Kar, s. 238.

⁴⁹ Kar, s. 327.

⁵⁰ Kar, s. 167.

Yine romanın ilerleyen bölümünde şehir, askeri darbe nedeniyle ilan edilen sokağa çıkma yasağına teslim olmuşken, Ka odasında şu duygular içindedir:

*Odasında kendini yatağa atıp beklerken annesini düşündü. Ama çok sürmedi, çünkü bir süre sonra hala gelmeyen İpek'e taktı aklını. İpek'i beklemek kısa bir süre içerisinde Ka'ya öyle acı veren bir şey oldu ki ona tutulmasının ve aslında Kars'a gelmesinin bir aptallık olduğunu pişmanlıkla düşünmeye başladı. Ama şimdi çok geçti ve İpek de bir türlü gelmiyordu.*⁵¹

*Ka şiiri bitirdikten sonra yatağın kenarında oturup Kars'a geldiğinden beri ilk defa bu şehirde İpek'i tavlamaktan ve şiir yazmaktan başka yapacak bir işi olmadığını düşündü: Hem bir çaresizlik hem de bir özgürlük duygusu veriyordu bu ona. Şimdi İpek'i kandırıp Kars şehrini birlikte terk edebilirse hayatının sonuna kadar onunla mutlu olacağını biliyordu. İpek'i ikna edebileceği zamanı ve bu işi kolaylaştıracak bir mekân birliğini sağladığı için yolları tıkayan kara şükran duydu.*⁵²

Romanda ihtilali yapan şahıslardan biri olan Z. Demirkol, Ka'yı sorgularken, onun bu umursamaz aydın kimliğine şöyle bir bakış açısıyla yaklaşır:

Marianna'yı neden seviyorum biliyor musun? diye sordu dizi yeniden başlayınca. Çünkü ne istediğini biliyor. Senin gibi aydınlar ise ne istediklerini hiç bilmedikleri için beni hasta ediyorlar. Demokrasi diyorsunuz, sonra şeriatçılarla işbirliği yapıyorsunuz. İnsan hakları diyorsunuz, terörist katillerin pazarlıklarını yürütüyorsunuz... Avrupa diyorsunuz, Batı düşmanı İslamcılara yağ çekiyorsunuz... Feminizm dersiniz, kadınların başlarını örten erkekleri desteklersiniz. Kendi fikrinle vicdanınla davranmıyorsun da, burada bir Avrupalı nasıl davranırdı onun gibi yapayım diyorsun! Ama Avrupalı bile olamıyorsun! Avrupalı ne yapar biliyor musun? Sizin o aptal bildirinizi Hans Hansen yayımlasa, Avrupalılar da ciddiye alıp Kars'a bir heyet yollasalar, ülkeyi siyasal İslamcıların eline teslim etmediler diye o heyet önce askerlere teşekkür eder. Ama tabii Avrupa'ya dönünce de Kars'ta demokrasi yok diye şikâyet eder ibneler. Sizler de hem ordudan şikâyet edersiniz, hem de İslamcılar sizi kıtır kıtır

⁵¹ Kar, s. 210.

⁵² Kar, s. 211.

*kesmesin diye askere güvenirsiniz. Bunları gördüğün için işkence etmeyeceğim sana.*⁵³

Ka için söylenen, *senin gibi aydınlar ise ne istediklerini hiç bilmedikleri için* ifadesi, Ka'nın düşünsel ve ruhsal durumunu çok iyi özetlemektedir. Gerçekten de Ka, inanç buhranının yarattığı huzursuzluk ve ideallerden kopuşu nedeniyle hayata dair ne istediğini bilmeyen, hayattan bir beklentisi olmayan, kafası oldukça karışık bir adamdır. Bazen maneviyata olan ihtiyacını kabullenir ancak bunu kendine bile itiraf etmekte zorlanır. Ka'nın şiirlerini nasıl yazdığını açıklarken kullandığı şu ifadeler dikkate değerdir:

Şiiri inanmadığım halde bana onun gönderdiğine inanıyorum.

Allah'a mı inanmıyorsunuz, yoksa şiiri size onun yolladığına mı?

Şiiri bana Allah yolluyor, dedi Ka bir ilhamla.

Burada dinci hareketin nasıl yükseldiğini gördü, dedi Turgut Bey. Belki tehdit de ettiler onu... Korkup Allah'a inanmaya başladı.

Hayır, içimden geliyor, dedi Ka. Burada herkes gibi olmak istiyorum.

Korkunuz, sizi kınıyorum.

*Evet, korkuyorum, diye bağırdı aynı anda Ka. Çok korkuyorum hem de.*⁵⁴

İkrar ile inkâr arasında sürekli gidip gelen Ka'nın duygu karmaşası, tavırlarına da yansır. Romanın bir yerinde, davet üzerine gittiği Şeyh Saadettin'e nasıl bir Allah istediğini şöyle anlatırken, *Huzuruna çıkmam için ayakkabılarımı çıkarmam, birilerinin elini öpüp dizlerimin üzerine çökmem gerekmeyen bir Allah istiyorum ben. Benim yalnızlığımı anlayacak bir Allah.*⁵⁵ diyen Ka, romanın diğer bölümlerinde, bir 'insan' olan Şeyh Saadettin'in üç defa elini öpmekten ve dizlerinin dibine çökmekten de geri durmaz.

*İstanbul'da Nişantaşı'nda sosyetik bir çevrede büyüdüm. Avrupalılar gibi olmak istiyordum. Kadınları çarşafın içine sokup yüzlerini örttüren bir Allah ile Avrupalı olmaya aynı anda inanamayacağımı anladığım için dinden uzak geçti hayatım.*⁵⁶ diyen Ka, bu yüzdendir ki din karşısında ilgisiz hatta yer yer yabancı kalmayı tercih etmiştir. Orhan Pamuk bu tiplerle, ülkedeki kimi aydınların

⁵³ Kar, s. 355–356.

⁵⁴ Kar, s. 126.

⁵⁵ Kar, s. 100.

⁵⁶ Kar, s. 100.

kimlik krizlerini ya da arayışlarını verdiği gibi, bir medeniyet sorgulaması da yapmaktadır. Bunların yanında Pamuk, varoluşçu yazarlık temasını da Ka'nın şahsında dile getirir.

İpek:

İsmi taşıdığı kumaş gibi ince, yumuşak, göz alıcı, kolayca elden kayıveren, güzel bir kadındır. Ka ile *üniversite ve solcu örgüt yıllarında*⁵⁷ tanışır. Ancak o yıllarda aralarında duygusal bir yakınlaşma yoktur. İpek, ikisinin de ortak arkadaşı olan, Muhtar'la birlikte ve daha sonra da onunla evlenip Kars'a yerleşir. Fakat ilerleyen zamanda Muhtar'ın kendini dine vermesi ve bu nedenle de İpek'ten örtünmesini istemesi üzerine boşanırlar. İpek, buna rağmen Kars'ta kalmaya devam eder. Karpalas Oteli'nin sahibeliğini yapar. Burada, babası Turgut Bey ve kız kardeşi Kadife ile birlikte yaşamaktadır. Muhtar'ın, belediye başkan adayı olduktan sonra yaptığı tekrar evlenme tekliflerini sürekli reddeder.

İpek, romanın dört erkek kahramanı ile da (Muhtar, Lacivert, Ka, Orhan) birlikte olur. Bu erkeklerden yalnızca Orhan ile ciddi bir ilişki içine girmemiştir. İpek, Muhtar'la evlenmiş, onunla evliyken Lacivert'le birlikte olmuş, Lacivert'ten uzaklaşınca (*İpek, Kadife'nin ta çocukluğundan beri çok iyi tanıdığı hırsı yüzünden Lacivert'e ilgi duyduğunu sezmişti. Lacivert'in de bu ilgiden hoşlandığını görünce soğumuştur ondan.*⁵⁸), karşısına çıkan Ka'yı sevebileceğini düşünmüştür. Bununla birlikte Ka'ya tam olarak güvenemez. Bu durumu, İpek'in kardeşi Kadife'nin, Ka ile olan şu diyalogundan anlıyoruz:

Ablanızla konuşmalarınızdan benimle Almanya'ya gelebileceği izlenimini edindiniz mi?

*Çok yakışıklı buluyor sizi, dedi Kadife. Ama size inanmıyor. İnanması da vakit alır. Sizin gibi sabırsızlar bir kadını sevmeyi değil, onu elde etmeyi düşünür çünkü.*⁵⁹

⁵⁷ Kar, s. 39.

⁵⁸ Kar, s. 361.

⁵⁹ Kar, s. 219–220.

Ancak İpek'in, Ka ile birlikte olmasına rağmen, onu sevmekte kararsız kalmasının gerçek nedeninin hâlâ Lacivert'i sevmesi ve onu unutamaması olduğu gerçeği, Ka ile İpek arasında geçen şu diyalogdan anlaşılmaktadır:

*Beni onu unutabilmek için istiyorsun! dedi Ka ve İpek'in yüzünden bunun doğru olduğunu korkuyla gördü, ama ağlamadı.*⁶⁰

Romanın başka bir yerinde de İpek, bu unutulmamış aşkı kendi ağzıyla şöyle itiraf eder:

*Evet, bir zamanlar ona çok âşıktım, dedi İpek. Ama şimdi çoğu geçti, iyiyim artık. Seninle Frankfurt'a gelmek istiyorum.*⁶¹

Bu konuşma, İpek'in Lacivert'le olan ilişkisini, Ka'nın öğrenmesinden sonra gerçekleşmiştir.

Orhan Pamuk'un diğer romanlarında da görüleceği gibi, genelde kadın karakterler geri planda ve sönüktürler. Belki bunun için İpek, roman boyunca, kendini diğerlerinden ayıracak belirgin bir değerler bütünüyle ya da onu vazgeçilmez kılacak mizacı ve vasıflarıyla değil de, Ka'nın gözünde sahip olunmak istenilen cinsel bir obje olmaktan öte bir varlık gösteremez.

Lacivert:

Romanda Lacivert, bize şöyle tanıtır:

*Gözlerinin mavisini bir Türk'te hiç görülmeyecek koyu bir laciverte yaklaşıyordu. Kumraldı, sakalsızdı, Ka'nın sandığından çok daha gençti, hayret uyandıracak kadar soluk bembeyaz bir teni ve kemerli bir burnu vardı. Olağanüstü yakışıklı gözüküyordu. Kendine duyduğu güvenden kaynaklanan bir çekimi vardı. Halinde, tavrında, görünüşünde laik basının çizdiği bir eli tespihli, bir eli silahlı, sakallı, taşralı, saldırgan şeriatçıya benzeyen hiçbir şey yoktu.*⁶²

Lacivert, romanın *namlı İslamcı teröristi*⁶³ dir. Ka'ya nazaran, daha kendinden emin, kendine güvenen, ne istediğini bilen, zeki, kurnaz ve yakışıklıdır. Romanın üç kadın kahramanı da -İpek, Kadife, Hande- ona tutkundur. Ancak İslam'ı sadece çıkarı için siyasal anlamda kullanan, İslam'a ait

⁶⁰ Kar, s. 362.

⁶¹ Kar, s. 363.

⁶² Kar, s. 75-76.

⁶³ Kar, s. 32.

hiçbir erdem taşımayan Lacivert, günümüz siyasal İslamcılarına da atfı yapılan bir tiptir.

Orhan Pamuk, diğer karakterlerine vermediği bir genişlikte Lacivert'e, kendini kendi ağzından tanıtmaya imkânı sunmuştur:

İdamımın söz konusu olduğu yirmi şubat tarihinden bugüne kadar siyaset gereği yaptığım hiçbir şeyden pişman olmadığımı söylemek isterim. İstanbul Defterliği'nden emekli kâtip bir babanın ikinci çocuğuyum. Çocukluğum ve gençliğim gizlice bir Cerrahi tekkesine devam eden babamın alçakgönüllü ve sessiz dünyasında geçti. Gençliğimde ona isyan edip dinsiz bir solcu oldum, üniversitedeyken militan gençlerin peşine takılıp Amerikan uçak gemisinden çıkan denizcileri taşıdım. O sırada evlendim, ayrıldım; bir buhran geçirdim. Yıllarca kimseye gözükmeydim. Elektronik mühendisiyim. Batı'ya duyduğum öfke yüzünden İran devrimine saygı duydum. Tekrar Müslüman oldum. İmam Humeyni'nin 'bugün İslam'ı korumak, namaz kılmak ve oruç tutmaktan çok daha önemlidir' fikrine inandım. Frantz Fanon'un şiddet üzerine yazdıklarından, Seyyid Kutub'un zulmün karşısında hicret etmek ve yer değiştirmek fikirlerinden ve Ali Şeriatî'den ilham aldım. Askeri darbeden kaçmak için Almanya'ya sığındım. Geri döndüm. Grozni'de Çeçenlerle birlikte Ruslara karşı savaşırken aldığım yaradan dolayı sağ ayağım aksar. Sırp kuşatması sırasında Bosna'ya gittim, orada evlendiğim Boşnak kızı Merzuka benimle birlikte İstanbul'a gelmiştir. Siyasi faaliyetlerim ve hicret fikrine inancım yüzünden hiçbir şehirde iki haftadan uzun kalmadığım için ikinci karımdan da ayrıldım. Beni Çeçenistan ve Bosna'ya götüren Müslüman gruplarla ilişki kestikten sonra Türkiye'yi karış karış dolaştım. İslam düşmanlarının gerekirse öldürülmesine inanmama rağmen bugüne kadar kimseyi ne öldürdüm ne öldürttüm. Kars eski belediye başkanını şehirdeki faytonları kaldırmasına kızan meczup bir Kürt arabacı öldürmüştür. Ben Kars'a intihar eden genç kızlar yüzünden geldim. İntihar büyük günahdır. Ölümünden sonra şiirlerim benden yadigâr kalsın, yayımlansın isterim. Hepsi Merzuka'dadır. Bu kadar.⁶⁴

Lacivert bu sözleri, yakalanıp bir hücreye konduğu sırada yanına gelen Ka'ya söylemiştir. Önceden hazırlanmış bir bildiri ya da nutuk havası sezilen

⁶⁴ Kar, s. 321–322.

söyleyişte, Lacivert'in, Ka'nın üzerine göreviler tarafından sözde gizli olarak konulan dinleme cihazını bilmesi nedeniyle sarf edilmiştir.

*Dine dayalı bir devlet düzeni kurulması fikrini yaydığı için 'bir zamanlar' 163. maddeden mahkûm olup Almanya'ya kaçan*⁶⁵ Lacivert, şimdilerde İslam dünyasının liderliğine soyunup, Avrupa'ya hitaben yazılacak bir bildiriye İslam'ı temsil ederek uluslararası bir şöhret kazanma peşindedir. Lacivert'in, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ni, Avrupa'ya şikâyet eden bildirin yazılması gerekliliğine, *gizli sevgilisi*⁶⁶ Kadife'yi ikna etmeye çalışırken oluşan şu diyalog da bunu doğrular niteliktedir:

Saçmalık değil, dedi Lacivert. Avrupa gazetelerinde bir-iki haber çıkarsa Ankara buradakilerin kulağını büker, biraz dururlar.

Mesele Avrupa gazetelerinde haber çıkmasından çok senin adının çıkması, dedi Kadife.

*Lacivert buna da hoşgörüyle ve tatlılıkla gülümsemeyi başarınca Ka ona bir saygı duydu. Frankfurter Rundschau' da bir demeci çıkarsa İstanbul'daki küçük İslamcı gazetelerin bunu överek ve abartarak çevirecekleri aklına ilk defa geliyordu. Bu Lacivert'in bütün Türkiye'de tanınması demektir.*⁶⁷

Romanda Lacivert'le ilgili tek olumlu fikri, sevgilisi Kadife değil, eski sevgilisi İpek dile getirir. Onu unutmadığı her kelimesinden anlaşılmaktadır:

Çok şefkatlidir Lacivert, çok düşünceli ve cömerttir, dedi sınımsız bir sesle. Kimsenin kötülüğünü istemez. Bir keresinde annesi ölen iki köpek yavrusu için bütün bir gece gözyaşı dökmüştü. İnan bana hiç kimseye benzemez.

O bir katil değil mi? dedi Ka umutsuzlukla.

Onu benim tanıdığımın onda biri kadar tanıyan biri bile bunun ne kadar saçma bir düşünce olduğunu anlar, gülerdi. Kimseye kıyamaz o. Bir çocuktur. Bir çocuk gibi oyundan, hayallerden hoşlanır, taklitler yapar, Şehname'den, Mesnevi'den hikâyeler anlatır, içinden arka arkaya çeşit çeşit

⁶⁵ Kar, s. 76.

⁶⁶ Kar, s. 232.

⁶⁷ Kar, s. 233.

*insan çıkar. Çok iradelidir, akıllıdır, kararlıdır, çok güçlüdür; çok da eğlencelidir... Ah, özür dilerim, ağlama canım, yeter artık ağlama.*⁶⁸

İpek bu sözleriyle *aşkın gözü kördür* tespitini haklı çıkarır. Oysa kimsenin kötülüğünü istemeyen, iradeli, düşünceli Lacivert; evinde misafir kaldığı arkadaşı Muhtar'ın karısıyla birlikte olmuş, bununla yetinmemiş, İpek'in kız kardeşi Kadife'yle de bir ilişki içerisine girmiş ve nihayet ona daha fazla sözünü geçiremeyince Kadife'nin arkadaşı Hande'yle birlikte olmaya başlamıştır. Ancak Hande onun son aşkı olmuş, beraber saklandıkları ev, güvenlik güçleri tarafından basılarak birlikte öldürülmüşlerdir.

Tüm bunlar göstermektedir ki, romandaki kahramanların hepsi en ufak bir sıkıntı döneminde kendini avutacak şeylere, doğru-yanlış ayrımı yapmadan koşmaktadırlar. Dikkat edilirse Lacivert'le birlikte olan kadınlar, bu ilişkilerinin eşigindeyken, çeşitli mutsuzluklar ve boşluklar yaşamaktadırlar. O sırada, İpek'in çocukları olmaması ve örtünme baskısı sebebiyle kocasıyla arası açıktır. Kadife, İstanbul'da mankenlik yaparken Kars'a okumaya gelmiş, yabancı bir ortamda kendine çevre edinme ihtiyacı içindedir. Hande ise, o sırada kendisine başını açması için baskı yapan okulu ve ailesi arasında kalarak bir buhran yaşamaktadır. Orhan Pamuk ise romanında Lacivert'in bu özelliğini şöyle dile getirir:

*Ka'nın da bildiği gibi, ağzı laf yapan Lacivert'te mutsuz bir kadını oyalayacak, başını döndürecek pek çok şey vardı.*⁶⁹

İstihbarat görevlilerinin Lacivert hakkında sahip oldukları bilgiler ise, Lacivert'in başka bir gerçeğini gözler önüne sermektedir:

*Yuvarlak yüzlü istihbarat görevlisi 'geçmiş olsun' diyen bir havayla Lacivert'in ne kadar azılı bir terörist, ne büyük bir komplocu ve İran'ın beslediği yeminli bir cumhuriyet düşmanı olduğunu anlattı. Bir televizyon sunucusunu öldürdüğü kesindi ve bu yüzden hakkında tutuklama kararı vardı. Bütün Türkiye'yi geziyor, şeriatçıları örgütliyordu.*⁷⁰

⁶⁸ Kar, s. 364.

⁶⁹ Kar, s. 360.

⁷⁰ Kar, s. 179.

Kadife:

Ablası İpek gibi, bir kumaşın ismini taşıyan Kadife, adıyla örtüşen bir kişiliğe sahiptir. Kumaş olarak kadife işlenmesi daha zor, daha dolgun ve akışkan olmayan bir özelliğe sahiptir. Karakter olarak da Kadife, *Hiçbir Türk kadınında görülmediği kadar başına buyruk*⁷¹ tur. *Türbancı kızların lideridir o, hiçbir şeyden korkmaz, çok kişiliktir. Aslında başlangıçta ateist babasının etkisiyle o da dinsizmiş, İstanbul'da mankenlik yapıyormuş, televizyona çıkıp kığını bacaklarını gösteriyormuş.*⁷²

*Türbancı kızların inatçı lideri Kadife*⁷³, romanın diğer kahramanlarında da olduğu gibi, verdiği türban mücadelesini özümseyerek ve inanarak seçmiş değildir. Onun için türban, Lacivert'e yakın olmak hatta onunla birlikte olmak demektir. Kadife'deki bu yakınlık arzusu, Kars'a okumak için geldiğinde, ablasının Lacivert'le ilişkisi olduğunu anlamasına rağmen geçmemiştir:

*Oysa cingöz Kadife her şeyi daha Kars'a geldiği ilk günden anlamış, sırf Lacivert'e yakın olabilmek için de türbancı kızlara yanaşmıştı. İpek, Kadife'nin ta çocukluğundan beri tanıdığı hırsı yüzünden Lacivert'e ilgi duyduğunu sezmişti.*⁷⁴

Daha önce de bahsedildiği üzere, Kadife'nin Lacivert'e yaklaşma çabasının altında ablasına olan kıskançlığı ve hırsı rol oynamaktadır. Bu kardeş ilişkisinde İpek kıskanılan, Kadife ise kıskanan taraftır. Yani abla, kardeş tarafından kıskanılmaktadır. Öyleyse, kardeş kıskançlığının altında yatan sebep nedir? Bunu Alfred Adler, Bireysel Psikoloji Kuramı'na göre, *güçsüz ve çaresiz olan küçük kardeşin büyüğünü kıskanması kaçınılmazdır; bunun yanında büyük kardeş de, küçüğüne tahtını kaptırmış olmanın üzüntüsünü taşımasıyla oluşan derinlikli bir duygudur*⁷⁵ diye açıklar.

Kadife'nin ablasına duyduğu kıskançlığın altında, gizli bir hayranlık da saklıdır. Çünkü İpek, romandaki her erkeğin -özellikle de şöhretli ve yakışıklı Lacivert'in- dikkatini çeken bir güzelliğe ve uysallığa sahiptir. Adına benzer,

⁷¹ Kar, s. 136.

⁷² Kar, s. 110.

⁷³ Kar, s. 336.

⁷⁴ Kar, s. 361.

⁷⁵ Alfred Adler, İnsan Tabiatını Tanıma, Çev. : Aydan Yörükkan, İş Bankası Kültür Yayınları, 1995, s. 182.

ipek gibidir. Denilebilir ki, Kadife'nin hayattaki anlam arayışına, bu kompleksi ve kıskançlığı yön vermiş; kendini, Lacivert'in sevgilisi yapmıştır.

Romanın ilerleyen bölümlerinde, Kadife'nin hırsı bununla kalmayacak, rol aldığı tiyatro gösterisinde, Lacivert onaylamadığı halde, türbanını çıkartıp saçlarını açacaktır. Kadife, tiyatro gösterisi sırasında, başrol oyuncusu Sunay Zaim'i dikkatsizlik nedeniyle (rol icabı öldürülmesi gereken Sunay'ın, boş olduğu söylenen tabancadan çıkan gerçek bir mermiyle) öldürmesi sonucunda, *tedbirsizlik ve dikkatsizlikten ölüme sebebiyet vermekten üç yıl bir ay ceza aldı, yirmi ay hapis yatıp çıktı.*⁷⁶

*Hapishanenin Kadife'yi olgunlaştırıp sakinleştiren*⁷⁷ ortamından çıktıktan iki ay sonra, kendinden dört yaş küçük Fazıl ile evlenir ve Ömercan ismini verdikleri bir çocukları olur.

Kadife romanda teslimiyetçi olmayan, birey olabilme çabası ağır basan bir portre de çizer. Bu konuda, Avrupa'ya yazılacak olan şikâyet bildirisinde Ka, Kadife'nin, yakınlaştığı grubu temsil eden bir kadın olarak yer almasını isteyince, aldığı cevap dikkate değerdir:

Ayrıca Hans Hansen'e bir bildiri vermeye benim de hakkım olduğunu hissediyorum.

Çok iyi olur, dedi Ka hiç düşünmeden. 'Müslüman feministleri temsilen' diye imzalarsınız.

*Hiç kimseyi temsil etmek istemiyorum, dedi Kadife. Orada Avrupalıların karşısında yalnızca kendi hikâyemle, tek başıma, bütün günahlarım ve kusurlarımla durmak istiyorum.*⁷⁸

Kar'daki karakterlerin neredeyse hepsi, kişisel nitelikli amaçlar taşımaktadırlar. Tüm alakaları kendilerine dönüktür ve amaçlarına ulaştıklarında bunun yararını görecektir olan, yalnız kendileridir. Oysa Alfred Adler, yaşama verilen kişisel anlamın, asla gerçek bir anlam sayılamayacağını, hayata verilen

⁷⁶ Kar, s. 410.

⁷⁷ Kar, s. 421.

⁷⁸ Kar, s. 235.

bir anlamdan söz edilebilmesi için, onun başka insanlarla ilişki ve yarar içinde olması gerektiğini belirtir.⁷⁹

Roman şahıslarının hepsinde görülen diğer bir özellik de, hepsinin yaşadıkları devletten, dönemden ve ortamdan şikâyetçi olması, ama hiçbirinin, o günün koşullarına göre gerçekçi olan, toplumsal bir kurtuluş planının olmamasıdır.

Diğer Şahıslar:

Orhan Pamuk romanındaki, arka planda kalan şahısların isimleriyle de bir alegori oluşturmaktadır. Bunun en açık kanıtı, iki yakın arkadaş olan Necip ve Fazıl karakterleridir. İkisi de İmam Hatip Lisesi öğrencisidir. Necip, ilk İslami bilim kurgu romanı yazarı olmak ister.

Bu iki arkadaşın isimlerini yan yana getirdiğimizde, ünlü şair Necip Fazıl Kısakürek'i açıkça görürüz. Orhan Pamuk'un da amacı, zihinlerde bu hatırlatmayı gerçekleştirmektir. İki arkadaş, İslamiyet'e eğilimleri dışında Kısakürek'le pek benzerlik göstermezler. Zira Kısakürek'in İslamcılığı, daha evrensel iddiaları olan bir ağırlığa sahipken, iki arkadaşın daha çok varoluşsal odaklı bir İslamcılığı söz konusudur. Allah'ın varlığını sorgularlar, ateist olmaktan korkarlar; Necip ölünce Fazıl, onun ruhunun kendi içine girdiğini söyleyerek bir reenkarnasyon (ruh göçü) oluşumunu akıllara getirir:

*Necip'in ruhu benim içime girdi. Eminim bundan. Korkuyorum da, böyle bir şeyin Kuran'da yeri yoktur çünkü.*⁸⁰ Daha doğrusu Pamuk, Fazıl karakterinin düşünceleri ve psikolojisiyle, reenkarnasyon fikrini sorgulamaktadır.

Şeyh Saadettin Cevher, Lacivert'in aksine, çok olumlu ve ılımlı çizilen bir İslamcı karakterdir. İsmi de, dinin mutluluğu anlamına gelir ki, bu da ismin tesadüfen seçilmemiş olduğunu bize gösterir. Evinde akşamları Karşılıkları toplar, dini sohbetler eder. Şeyh Saadettin, her ne kadar romanda devlet karşıtı olmayan bir *Allah adamı* rolü çizse de, evinde yaptığı toplantılar istihbarat tarafından dinlenmektedir.

⁷⁹ Alfred Adler, Yaşamın Anlam ve Amacı, Çev. : Kamuran Şimal, Say Yay. , 3. baskı, İstanbul, 1997, s. 11–12.

⁸⁰ Kar, s. 285.

Muhtar, İpek'in eski kocası ve Ka'nın üniversiteden arkadaşıdır. O da eski bir solcudur. Yaşadığı buhranlar onu önce Şeyh Saadettin'in tekkesine götürmüş, dolayısıyla kendini dine vermiş, fakat daha sonra bununla da tatmin olmayarak, *Allah'ın partisi dedikleri Refah Partisi*⁸¹ nden siyasete girerek, Kars belediye başkanlığına adaylığını koymuştur.

Sunay Zaim, hem yapılan darbenin baş aktörlerinden biri hem de gerçek anlamda, karısıyla birlikte oluşturduğu kendi tiyatrosunun baş aktörüdür. Kuleli Askeri Lisesi'nden kovulan, sonra da ömrünü tiyatroya vermiş olan Sunay, yine sergilediği bir tiyatro gösterisi sırasında sahnede ölür.

Romancı Orhan⁸², yani Orhan Pamuk, Ka'nın arkadaşıdır ve Ka'nın başından geçenleri bir roman haline getirir. Dolayısıyla romanın sonlarına doğru daha açık bir şekilde ortaya çıktığı gibi anlatıcı Orhan ya da romancı Orhan, gerçek Orhan Pamuk'la örtüşür. Yani bu şahısla birlikte Orhan Pamuk'un kendisi romanda açıkça belirir. Kars'tan ayrılacağı sırada istasyonda Kadife ile yaptığı şu sohbet bunu doğrular göndermelerden biridir:

*Kadife bir an istasyonun giriş kapısına baktığımı görünce sokuldu. Rüya adında küçük, güzel bir kızınız varmış, dedi.*⁸³

Bilindiği gibi Rüya, Orhan Pamuk'un Kar kitabını ithaf ettiği kızının ismidir. Yine romandan yapılan aşağıdaki diğer bir alıntı da bunu pekiştirir niteliktedir. Nitekim romancı Orhan, Kadife'nin eşi Fazıl'la birlikte istasyona giderken şöyle der:

*Kara Kitap'ta sözünü ettiğim erken cumhuriyet yapısı, taştan güzelim istasyon binası yıkılmış, yerine çirkin ve beton bir şey yapılmıştı.*⁸⁴

Görüldüğü üzere Kara Kitap'ın tek bir yazarı vardır, o da Orhan Pamuk'tur.

Romancı Orhan'ı, Ka'nın şiirlerini yazdığı yeşil defteri bulmak düşüncesi Kars'a çekmiş, Ka öldürüldükten sonra romanda adeta onun yerini almış, onun kaldığı otelde kalmış, yürüdüğü yollardan geçmiş, konuştuğu insanlarla görüşmüş ve onun âşık olduğu kadına -İpek'e- âşık olmuş ancak karşılık göremeyerek Kars'ı terk etmiştir.

⁸¹ Kar, s. 31.

⁸² Kar, s. 251, 259, 422.

⁸³ Kar, s. 428.

⁸⁴ Kar, s. 427.

Serdar Bey, Kars'taki yerel Serhat Şehir Gazetesi'nin sahibidir. Günümüz medya patronlarının küçük bir temsili tipidir. Ülke yönetiminde dördüncü erk olarak kabul edilen basın, kamuoyunu etkilemedeki başarısı Serdar Bey'in şahsında dile getirilmeye çalışılır. Bu, onun aşağıdaki sözlerinde de vurgulanmaktadır:

Daha olaylar gerçekleşmeden haberini yazdığımız için bizi küçümseyen, yaptığımız gazetecilik değil, kâhinlik olduğunu düşünen pek çok kişi, daha sonra olayların tamı tamına bizim yazdığımız gibi gelişmesi üzerine hayretlerini gizleyememiştir. Pek çok olay sırf biz önceden haberini yaptığımız için gerçekleşmiştir. Modern gazetecilik de budur.⁸⁵

İpek ile Kadife'nin babası Turgut Bey, Kadife'nin arkadaşı Hande ve otelin Kürt hizmetçisi Zahide Hanım romanın diğer silik simalarıdır.

⁸⁵ Kar, s. 34.

4. MEKÂN

Kar romanı Kars'ta geçen üç günü anlatan bir romandır. Dolayısıyla da mekânın merkezini Kars şehri ve oradaki çeşitli yerleşim yerleri oluşturmaktadır. Bundan dolayı, romanı daha iyi kavrayıp analiz edebilmek için, Kars'ın tarihteki rolüne kısaca göz atmanın yerinde olacağı kanaatindeyiz.

Kars'ın adı, milattan önce 130–127 tarihleri arasında Kafkas Dağları'nın kuzeyinden Dağıstan'dan gelerek bu havalide yerleşen Bulgar Türkleri'nin, Velentur boyunun Karsak (derisinden güzel kürk yapılan bir hayvan, bozkır tilkisi) oymağından gelmektedir.⁸⁶ Kaşgarlı Mahmut, Kars ((ر س)kelimesi için; deve ve koyun yününden yapılan elbise, demektir.⁸⁷ Türkiye'de bundan daha eski Türkçe isim taşıyan bir şehrimiz yoktur.

Gürcülerin, Selçukluların, Osmanlıların eline geçen Kars'ın milli mücadele tarihi, I.Dünya Savaşı öncesinden Cumhuriyet'e değin uzanan kesintisiz bir süreci yansıtmaktadır. 19. yüzyıl sonlarından 20. yüzyıl ilk çeyreğine değin art arda Rus, Ermeni ve İngiliz işgallerine uğramıştır.

Öncelikle, I. Dünya Savaşı sırasında, 1914 sonbaharında Kars'ta 150 Türk'ü sürgüne gönderen Çarlık Rusya, tüm çabasına rağmen, 1915 Çanakkale Zaferi sebebiyle, müttefiklerinden yardım alamayınca, tarihe karışır. Bunun ardından sürgündeki Karslılar geri döner. Bolşevik yönetimi 3 Mart 1918 Brest-Litovsk Antlaşmasıyla Kars bölgesini Türkiye'ye vermeyi kabul eder. Bu anlaşmayı tanımayan ve başlarında, yıkılan çarlığın sadık subayları bulunan Taşnak Ermenileri, Kars köylerinde katliam ve yağmalamalar yapıp, şehrin çarşı ve mahallelerini ateşe verirler.⁸⁸

30 Ekim 1918 Mondros Mütarekesiyle Türk ordusu, 1914 sınırı gerilerine çekilmeye mecbur kalınca Ermeni istilası tekrar başladı. Mart-Nisan 1918'de Ermeniler, Kars ilinde çok vahşi usullerle katliam yaptılar. Buna engel olmak isteyen Karslılar, kendi güç ve imkânlarıyla ve Wilson Prensiplerine uygun olarak 5 Kasım 1918'de Milli İslam Şurası adında demokratik bir yerli hükümet kurdular. Batum, Artvin, Ahıska, Ahılkelek, Serdarabad ve Ordubad'a değin, Nahçıvan Türkleri de Kars'taki bu yerli Hükümet'e katılarak sancak ve ilçe

⁸⁶ <http://www.kars.gov.tr/adi.html>

⁸⁷ <http://www.tdkterim.gov.tr/dlt/sozluk/?kategori=dltbul&hng=ltm&kelime=kars>

⁸⁸ Yusuf Halaçoğlu, Ermeni Tehciri, Babiâli Kültür Yay. , 15. baskı, İstanbul, Mart 2009, 169s.

teşkilatını kurdular. Böylece, 1914 Türkiye sınırı kuzeydoğusundaki 36.000 km²'lik bölgenin yerli Türk Hükümetinin merkezi Kars oldu. Bu hükümet 18 Ocak 1919'da 131 temsilcinin katılımıyla gerçekleştirilen Büyük Kongre ile Cenub-i Garbi Kafkas Hükümeti adını aldı.⁸⁹

Kars yöresindeki bu örgütlenmenin ilk günlerinde, İngilizler yöre halkının siyasal yönlü çalışmalarına bir ölçüde göz yumdular. Ne var ki siyasal örgütlenme çabalarının güçlenmesi ve merkezileşmesi, İngilizler'in yöredeki denetimini zayıflatmaya başlayınca işgalciler karışmama tutumunu bir yana bıraktılar. 1919'da Kars'a gelen İngiliz temsilcisi Pate, yerli yönetimi tanımayacaklarını bildirdi ve Arpaçay'ın doğusundaki Ermeniler'in Kars'a yerleştirilmelerini istedi.⁹⁰ Bu durumdan cesaretlenen Gürcüler de Azgur, Ahıska ve Posof'u işgal ettiler. İngilizler Kars'taki Türk Hükümeti'ni dağıttıktan sonra yöreyi General Garganof ve Osibyan komutasındaki Ermenilerin denetimine bıraktılar. Böylece Kars ve yöresi yeniden Gürcü ve Ermeni egemenliği altına girdi.⁹¹

Garbi Kafkas Hükümeti'nin dağıtılmasından sonra, Ermeni denetimi neredeyse tüm Kars yöresini kapsamış, sadece Çıldır uzun süre bunun dışında kalabilmiştir. Ermeniler Şubat 1920'de bölgeyi ele geçirmek için büyük bir saldırı başlatmış ve 17 Şubat'ta Çıldır ve Arpaçay'a ulaşmışlardır.⁹² Bu gelişmeler üzerine Heyet-i Temsiliye, Elviye -i Selase'nin (Üç Vilayet, Kars, Ardahan ve Batum'un) yeniden elde edilmesini uygun buldu ve bu amaç doğrultusunda 15.Kolordu Komutanı Kazım Karabekir Paşa hızla hazırlıklara girişti. Erzurum ve Van vilayetleri ile Erzincan sancağında seferberlik ilan edildi. Kazım Karabekir Paşa hükümete, harekâtın 23 Haziran'da başlayacağını bildirerek, karargâhını Horum'a taşıdı.

TBMM Hükümeti'nin Doğu Harekâtı'nın Kars'a dek uzatılmasını istemesi üzerine; Doğu Cephesi birlikleri 28 Ekim 1920'de yeniden saldırıya geçti ve 9. Kafkas Tümeni 30 Ekim'de Ermenilerin direnişini kırarak Kars'a girdi.

⁸⁹ http://www.kars.gov.tr/kars_dnysvs.html

⁹⁰ İsmet Görgülü, Atatürk'ten Ermeni Konusu, Bilgi Yayınevi, 2. baskı, Ocak 2006, s. 122.

⁹¹ Yaşar Kop, 'Ermeniler Neden Kars'ı İstiyor?' Dünden Bugüne Türk-Ermeni İlişkileri, Nobel Yay., 2003, s. 363.

⁹² Mehmet Deri, Türkiye'de Azınlıklar ve Azınlık Okulları, IQ Yayıncılık, 1. baskı, İstanbul, Ekim 2009, s. 34.

20 Kasım'da Ermenilerle yapılan ateşkesin ardından, 22 Kasım 1920'de Gümrü'de başlayan barış görüşmeleri, 2 Aralık'ta sonuçlandı ve Ermenistan Hükümetiyle T.B.M.M Hükümeti arasında bir barış antlaşması imzalandı. Bu antlaşmayla Kars Sancağı'nın bütünü Türkiye topraklarına katıldı. Antlaşma öncesinde Ermenistan'ın elinde bulunan Tuzluca Kazası da Türklere verildi. Ancak imzadan bir gün sonra, Sovyet Kızılordu Birlikleri Ermenistan'a girdiler. Taşnak Hükümeti devrilerek yerine Ermenistan Sovyet Hükümeti kuruldu, bu durumda antlaşma da onaylanamadı.

Yedi ay sonra 13 Ekim 1921'de, Kafkasya'daki Sovyet Hükümeti ile Türkiye arasında Kars'ta yeni bir antlaşma imzalandı. Bu antlaşma, Sovyet Rusya yönetimi ile Moskova'da yapılan antlaşmanın yinelenmesi anlamını taşıyor, Kars'ın ve Artvin'in bugünkü sınırlarının taraflarca bir kez daha onaylandığını ifade ediyordu.

Bu kısa tarihi bilgilerin, romanda adı geçen milletlerin ve eserlerinin gerçekçi bir bakış açısıyla değerlendirmesinde bize ipucu olacağını düşünüyoruz.

Orhan Pamuk romanına mekân olarak Kars'ı seçiş nedenini, burasının taşra duyarlılıklarına elverişli olması, Türkiye'nin dünyadan kopukluğuna benzerlik teşkil etmesi gibi durumlarla açıklar.⁹³ Gerçekten de romanda Kars (Türkiye), devamlı yağın kar nedeniyle Türkiye'den (dünyadan) kopar.

Daha önce de bahsedildiği gibi, romanda Kars, Türkiye'nin taşrası, Türkiye ise dünyanın taşrası⁹⁴ olarak görüldüğü için, Kars artık bir il olmaktan çıkarılmış, küçük bir Türkiye prototipi rolünü üstlenmiştir. Yazar, dönemin önemli olaylarını sadece Doğu'nun bu şehrinde geçiyormuş gibi kurgulamıştır. Bu nedenle Kars, hem olayların geçtiği yer hem de karakteristik şahısların ve tiplerin, sosyal yapı ve anlayışların, soyut-somut planda göstergesi olan değerlerini temsil eder.

Buna göre Kars, Doğu'nun sosyal yaşantısını ve değerlerini, daha doğru bir ifadeyle Kars, Doğu'nun geri kalmışlığını ve yer yer de Batı hayranlığını simgeler:

⁹³ Ahmet Hakan, İskele Sancak – Kırmızı ve Kar, Birey Yayıncılık, İstanbul, Mart 2002, s. 62.

⁹⁴ A.g.e. , s. 63.

*Kars'taki bütün çayhaneler, lokantalar ve otel salonlarında olduğu gibi burada da duvarlara Karsluların övündükleri kendi dağlarının değil, İsviçre Alpleri'nin manzaraları asılmıştı.*⁹⁵

Kar'da dikkatleri çeken başka bir noktada, kültürümüzde kahvehane olarak bilinen tüm yerler için çayhane ifadesinin kullanılmasıdır. Kars'a, iki buçuk yılda beş kez giderek yazdığı ve bir bakıma orada yaşadıklarını anlattığı romanında Orhan Pamuk, o yerlere kahvehane diyemediğini, çünkü pahalı olduğu için hiçbirinde kahve satılmadığını söyler.⁹⁶

Romanda Kars, gerek yazar gerekse karakterleri tarafından pek hoşlanılmayan bir mekândır. Bunun doğruluğunu bize öncelikle Kars hakkında yapılan tasvirler verir. Çünkü Philip Stevick'in de belirttiği gibi, dikkatimizi romanın çevre ve sosyo-kültürel atmosferini tasvir eden kelimeler üzerinde toplarsak, bazen düşündüğümüz gibi, bu tasvirlerin, romanın mesajıyla ilgisiz olmadığı sonucuna varırız.⁹⁷ Aynı zamanda tasvirler, onu yapanın bakış açısını ve ruh dünyasını yansıtmaları bakımından da büyük önem taşır:

*Hava kararırken karlı Kars sokaklarında yürümek beni daha da kederlendirdi. Serhat Kars Televizyonu Karadağ Caddesi'ndeki benzincinin karşısında yeni bir binaya taşınmıştı. Karsluların bir kalkınma işareti olarak gördükleri üç katlı bu beton işhanının koridorlarına şehrin kirli, çamurlu, karanlık ve eskimiş havası iki yıl içinde fazlasıyla işlemişti.*⁹⁸

Kars'ın *kirli, çamurlu, karanlık ve eskimiş*⁹⁹ havası roman boyunca çeşitli şekillerde ve çeşitli kişilerce hissettirilir, dile getirilir. Aslında *kirli ve karanlık* olan, belirli kesimlere mensup birtakım insanların düşünce yapıları ve alet oldukları yıkıcı faaliyetlerdir. En ilginç ise, bu tasvirlerle Karsluların da katıldığı iddiasını taşıyan bazı cümlelerdir:

*Bugün Almanlar Kars'ta bir konsolosluk açıp herkese bedava vize verseler yemin ediyorum bütün Kars bir haftada boşalır.*¹⁰⁰

⁹⁵ Kar, s. 41.

⁹⁶ Tuğrul Eryılmaz, Her Yerde Kar Var, Milliyet Gazetesi, Kültür-Sanat Eki, 25 Ocak 2002.

⁹⁷ Philip Stevick, Roman Teorisi, Çev. : Sevim Kantarcıoğlu, Akçağ, 2. baskı, Ankara, 2004, s. 264.

⁹⁸ Kar, s. 417.

⁹⁹ Kar, s. 312.

¹⁰⁰ Kar, s. 279.

*En sonunda şu zavallı Kars şehrinde yaşayan hepimiz bir gün geberip gideceğiz.*¹⁰¹

*Kars'ta ancak aptallar ve kötüler mutlu olabilir.*¹⁰²

*Burada herkes ya ölmek ya da çekip gitmek istiyordu.*¹⁰³

Ka'nın gittiği Talihli Kardeşler Çayhanesi'nin (mekânın ismindeki tariz hemen fark edilebiliyor) duvarındaki bir panoda, Karslı birinin yazdığı şu dörtlük de dikkat çekicidir:

Anamız çıkıp gelse Cennet'ten bizi kollarıyla sarsa,

İmansız babamız onu bir akşam dayaksız bıraksa,

Gene de para etmez, bokun donar, ruhun kurur, umut yok!

*Çek sifonu gitsin kişi düştüyse şehri Kars'a.*¹⁰⁴

Bu örnekler bize şunu göstermektedir:

Burada Kars, gerçek olarak, kendi özellikleriyle değil, yazarın kişisel izlenimlerine göre anlatılmıştır. Belki de Orhan Pamuk, devrin havasına ve romanının içeriğine uygun olması düşüncesiyle bu kadar karamsar ve kötümser bir mekân tasviri çizmiştir. Bu yüzden, Karslıların şahsında tüm Türk halkının dine, laikliğe, modernliğe, siyasete bakışındaki geriliği; iradesini göstermesi gerektiği yerlerdeki kayıtsızlığı ve ilerleyip kalkınmaya karşı sergilediği uyuşukluğu; Pamuk'un, mekânı çirkin, zavallı, kirlili ve karanlık gibi özelliklerle tasvir ederek yansıttığı kanaatine varılabilir.

Romanda dikkate değer diğer bir husus da, Kars'ın cadde ve sokakları, evleri, diğer binaları anlatılırken, yazarın roman karakterleri, sürekli geçmişteki işgalci milletlerin (özellikle Ermeni ve Rusların) bıraktığı eserleri, adeta büyük bir hasretle yâd eder bir tutum sergilemektedir. Sanki yazar, bu işgalcileri şehrin her köşesinde hatırlamakla, Kars topraklarının artık gerçek sahiplerinin elinde olduğunu unutmuş gibidir veya bu gerçeği hatırlamak istememektedir. Yazarın oluşturduğu karakterlerinin baktığı, gördüğü, geçtiği, oturduğu, yaşadığı her yer, onlara hemen Rusları ve öncelikli olarak da

¹⁰¹ Kar, s. 287.

¹⁰² Kar, s. 139

¹⁰³ Kar, s. 56.

¹⁰⁴ Kar, s. 105.

Ermenileri hatırlatır. Bu hatırlayış, romanın kahramanı Ka'yı son derece mutlu etmektedir:

*Hafızasında Kars'ı özel bir yer yapan Rus yapısı eski taş binaları görmek biraz olsun içini rahatlattı.*¹⁰⁵

*Geniş Atatürk caddesinin boşluğu, karlar altındaki yan sokakların sessizliği, karlı eski Rus evlerinin ve iğde ağaçlarının güzelliği biraz olsun içini açmıştı.*¹⁰⁶

*Buluştukları pastanenin yerinde 1967'ye kadar bir Ortodoks kilisesi olduğundan ve yıkılmış kilisenin kapısının müzede saklanmasından; müzede Ermeni katliamı özel bölümünden (bazı turistler burasının Türklerin katlettiği Ermeniler hakkında olduğunu sanıp sonra tersi olduğunu anlıyorlarmış) (...) söz ettiler.*¹⁰⁷

Romanın başka bir yerinde Kars, bin yıl öncesinde Ermenilerin elindeymiş gibi anlatılır:

*Dalları kar tutmuş iğde ve çınar ağaçlarının altında hızlı hızlı ilerlerken, pencerelerinden dışarıya soba boruları çıkan eski ve yıpranmış Rus binalarına, odun depolarıyla elektrik trafosu arasında yükselen bin yıllık boş Ermeni kilisesinin içine yağan kara, buz tutmuş Kars çayının üzerindeki beş yüz yıllık taş köprüden her geçene havlayan kabadayı köpeklere, kar altında iyice boş ve terkedilmiş gözüken Kalealtı Mahallesi'nin küçük gecekondularından tüten incecik dumanlara bakıp öylesine kederlendi ki gözlerinde yaşlar birikti.*¹⁰⁸

Yine romanda, tiyatrodaki gerçekleştirilen darbede atılan ilk kurşunun isabet ettiği yerle ilgili ilginç bir başka anlatımda şöyledir:

*Silahların ilk ateşlenişinde harekete geçen beş kurşundan biri çeyrek yüzyıl önce Kars'ın son Sovyet başkonsolosunun köpeğiyle birlikte film seyrettiği locanın üzerindeki alçıdan defne yapraklarına isabet etmişti.*¹⁰⁹

¹⁰⁵ Kar, s. 13.

¹⁰⁶ Kar, s. 206.

¹⁰⁷ Kar, s. 37.

¹⁰⁸ Kar, s. 15, 16.

¹⁰⁹ Kar, s. 157,158.

Orhan Pamuk, Tuğrul Eryılmaz'la yaptığı röportajda¹¹⁰, Eryılmaz'ın bir sorusu üzerine, romanda Kars hakkında yaptığı tasvirlerdeki bütün yapıların, caddelerin, sokakların doğru ve gerçek yerler olduğunu belirtiyor.

Ancak, Kars'a hiç gitmemiş okurların gerçeklik algısını pekiştiren bu güçlü betimlemeler şehrin fiziksel görünümü hakkında doğru bir izlenim vermekte midir? Başka bir ifadeyle, Kar'ı okuyup da kentin yolunu tutanlar, sözün geçen mahalleleri ve yapıları -henüz yıkılmamışlarsa eğer, bu bin yıllık kiliseyi, beş yüz yıllık köprüyü- orada bulabilecekler mi?¹¹¹

Karslı bir yazar olan Alper Akçam; iğde, kestane, çınar gibi ağaçların iklim nedeniyle Kars'ta yetişmediğini; *çeyrek yüzyıl önce locasına kurulup köpeğiyle birlikte film seyreden son Sovyet başkonsolosu gibi* bazı ayrıntıların da uydurmaca olduğunu söylüyor.¹¹² Hatta Yeşim Dinçer, içinde çok önemli olayların cereyan ettiği yüz yirmi yıllık tiyatro binasının bile tümüyle kurmaca olduğunu belirtiyor.¹¹³

Kar'da, Ermeni ve Rus binaları için yapılan güzel tasvirleri ve onların uyandırdığı güzel hisleri, cumhuriyet dönemi izlerini taşıyan herhangi bir eserde görmek mümkün değildir:

*Kars'taki çoğu binalar gibi döküntü, boyasız bir beton yapının bodrumuna indiler.*¹¹⁴

*Yeni bir şiirin gelmesini bekleyerek, çirkin ve yoksul binaların, kar altındaki otoparkların, buz tutmuş çayhane, berber ve bakkal vitrinlerinin, Ruslar zamanından beri içinde birtakım köpeklerin havladığı avluların, traktör yedek parçası, at arabası levazımatı ve peynir satılan dükkânların önünden rüyada gibi ağır ağır geçti.*¹¹⁵

Bu şekilde yapılan tasvirler sonucunda şehir için şu söylenebilir: Kars, bin yıllık Ermeni kilisesi, beş yüz yıllık (Rus yapımı) taş köprüsüyle ve onlardan kalan diğer yapılarla görkemli; kar altında üşüyen gecekondü mahalleleriyle çirkin, kederli ve yoksul dur. Kars'ın bugünkü durumu romanda şöyle verilir:

¹¹⁰ Tuğrul Eryılmaz, Her Yerde Kar Var, Milliyet Gazetesi, Kültür-Sanat Eki, 25 Ocak 2002.

¹¹¹ Yeşim Dinçer, Ecinniler'in Gölgesinde, Yordam Kitap, 1. baskı, İstanbul, Temmuz 2009, s. 150.

¹¹² A.Alper Akçam, 'Orhan Pamuk'la Aynı Gün Doğmuş Karslı Bir Yazar Araştırdı: Kar Nerelelere Yağdı?' , Ayrıntı Dergisi, 45.Sayı, Nisan-Mayıs 2006.

¹¹³ Yeşim Dinçer, Ecinniler'in Gölgesinde, Yordam Kitap, 1. baskı, İstanbul, Temmuz 2009, s. 151.

¹¹⁴ Kar, s. 183.

¹¹⁵ Kar, s. 291.

*Sanki burası herkesin unuttuğu bir yerdi ve kar sessizce dünyanın sonuna yağıyordu.*¹¹⁶

Romanda, Ermenilerle ve Ruslarla ilişkilendirilen mekânların, adeta bir tapu memuru titizliği gösterircesine bu kadar dikkatle, haşmetle, hasretle ve gıptayla bahsedilmesinin analizi, çalışmamızın Kar'ın Düşünsel Yapısı bölümünde ayrıntılı olarak yapılacaktır.

Kar'da Kars, ana mekân olmasına rağmen, genelde olaylar Kars'ın kapalı alanlarında geçer. Ka ile Lacivert'in buluşması eski bir evin, eski bir odasında gerçekleşir:

*Ka susuyordu. Odanın yalınlığı ve fakirliği, boyasız ve sıvası dökülmüş duvarlar, tepedeki çıplak ampulün kuvvetli ışığının gözünün içine giriyor olması onu huzursuz ediyordu.*¹¹⁷

Dikkat edilirse bir evi, aile yuvası yapan sıcaklıktan ve başka birtakım özelliklerden hiçbiri, yukarıda anlatılan evde yoktur. Çünkü bu ev, bir yere bağlı kalıp yerleşecek vasıfta insanlar tarafından kullanılmamaktadır. Evin içinde yaşayanlar, bir kanun kaçağı ile onun gizli sevgilisidir. İlerleyen zamanda nereye kaçıp gidecekleri belli değildir. Ka oraya, arabulucuk etmeye gelmiştir. Kapalı bir mekânda, kapalı ve gizli işler çevrilmektedir. Bu yüzden mekânın (odanın) derbeder hali bize, içinde yaşayanların ruhi dağınıklığını ve bakımsızlığını da yansıtmaktadır.

Ka ile Lacivert'in ikinci karşılaşmaları yine kapalı bir mekân olan hapisane hücrelerinde geçer:

*Lacivert'in tutulduğu hücre bu tarihi ahırların hemen bitişiğindedir. (...) Çar zamanında Rus süvarilerinin karargâhı olarak kullanılan küçük kâğıt yapının taştan soğuk bir merdivenle inilen alt katında, disiplinsizlik yapanların cezalandırıldığı penceresiz, büyükçe bir hücre vardı. Cumhuriyet döneminde bir ara küçük bir depo, 1950'lerde de atom saldırısında kullanılacak örnek bir sığınak olarak değerlendirilen bu hücreyi Ka tahmin ettiğinden çok daha temiz ve rahat buldu.*¹¹⁸

¹¹⁶ Kar, s. 57

¹¹⁷ Kar, s. 76.

¹¹⁸ Kar, s. 318.

Avrupa'ya hitaben hazırlanacak ve çeşitli görüşlere yer verilecek bildiri toplantısı da Asya Oteli'nin üç yüz yedi numaralı odasında yapılır:

*Seksen yıl önce zengin Rus tüccarlarının, daha sonraları Rusya ile ticaret için İstanbul'dan gelen Türklerin ve Ermenistan üzerinden Sovyetler Birliği'ne sınırdan casus sokan aristokrat kökenli çift taraflı İngiliz ajanlarının kaldığı otelde şimdi bavul ticareti ve orospuluk için Gürcistan ve Ukrayna'dan gelen kadınlar kalıyordu.*¹¹⁹

Burada da gizli toplanılan oda, birbirinden ayrı sosyal kesimlerin temsilcisi olan karakterlerin bir araya getirildiği, karşıt söylemlerin sergilendiği bir mekân olma özeliği taşır. Zaten şimdilerde ahlaksızlık yuvası olmuş bir mekânın, başka alandaki ahlaksız, yasal olmayan ve gizlice yapılan bir toplantıya, kapalı bir mekân olarak seçilmesi çok uygundur. Çünkü toplantıya katılan kişiler bildiride de, Kars şehrinde kendilerini baskıcı, kapalı, dar bir alanda kalmış gibi hissettiklerini beyan edeceklerdir.

Şeyh Saadettin'in tekke olarak kullandığı ev de *dik bir merdivenle*¹²⁰ çıkılan kapalı bir mekân olarak dikkati çeker. Merdivenlerin dik olması ortamın tekinsizliğinin ve çetinliğinin bir göstergesidir.

Kars'taki askeri darbe de kapalı bir alan olan Millet Tiyatrosu'nda gerçekleştirilir. Millet Tiyatrosu, *1900 yılların başında deri tüccarı Kirkor Çizmeciyân'ın tiyatro seyretmek için gelip oturduğu loca*¹²¹ sı, *Kırk dört yıldır salonu ısıtan Alman malı iri bohem soba*¹²² sı ve *ahşap korkuluğu*¹²³ yla çok eski bir yapıdır.

Romanın en önemli mekân parçası, dört roman kahramanını tek çatı altında birleştiren otel Karpalas'tır:

*Karpalas Oteli Baltık mimarisiyle yapılmış zarif Rus yapılarından biriydi. İki katlı, ince, uzun yüksek pencereci binaya bir avluya açılan bir kemerin altından geçilerek giriliyordu.*¹²⁴

¹¹⁹ Kar, s. 268.

¹²⁰ Kar, s. 98.

¹²¹ Kar, s. 159.

¹²² Kar, s. 157.

¹²³ Kar, s. 158.

¹²⁴ Kar, s. 13.

Ka, Kars'ta geçirdiği üç gün süresince bu otelde, *203 no.lu odada*¹²⁵ kalır. *İlk Türk sahibi tarafından evden otele çevrilen*¹²⁶ Karpalas, modernist yabancılaşmanın başka bir tezahürüdür. Geçici mekânlar olmaları nedeniyle oteller bir yere yerleşmeyi, oraya ait olmayı, diğer insanlarla uyum sağlamayı değil de; modernizmin içerdiği tutunamayışı, Handan İnci Elçi'nin dediği gibi, gelenekten kopuşu, yerleşik değer yargılarına karşı çıkmayı ve topluma yabancılaşmayı¹²⁷ simgeler. Ka'nın otel odasının, *yatağına uzanıp hayallere daldığı*¹²⁸, her tarafını *yorgunluğun*¹²⁹ sardığı, *dünyanın geri kalanının artık iyice dışarıda kaldığı*¹³⁰, *otelin en ücra köşesinde*¹³¹ bulunan, zaman zaman *otelden kopmuş ve boş Kars şehrinin ücra bir mahallesine yerleşmiş*¹³² duygusu yaratan özellikleri de bunu doğrulamaktadır. Zira Hakan Sazyek'in de eserinde ele aldığı gibi, hayata karşı varoluşsal ya da topluma karşı sosyopsişik bağlamda yabancılaşan birey; yalıtılmışlık, yalnızlık, iletişimsizlik, amaçsızlık, değersizlik, boşluk, umutsuzluk, geleceksizlik duygularının yoğunlaştığı bir kişisel anomi içine düşer.¹³³ Onun içine düştüğü bu anomiyi¹³⁴ de, mekânlara atfedilen özelliklerle dile getirmek, postmodern romanın önde gelen unsurlarındandır.

Türk romanında, başlangıcından günümüze kadar yapılan kapalı (dar, iç) mekân seçimine bakıldığında, *konak*→*apartman*→*otel* değişiminde oluşturulan yaşayış tipleri, bize hem edebiyatın hem de psiko-sosyal hayatın yöneliş ipuçlarını vermesi açısından önemlidir.

¹²⁵ Kar, s. 384.

¹²⁶ Kar, s. 27.

¹²⁷ Handan İnci Elçi, Roman ve Mekân, Arma Yay. , 1. baskı, İstanbul, Mayıs 2003, s. 225.

¹²⁸ Kar, s. 27.

¹²⁹ Kar, s. 167.

¹³⁰ Kar, s. 248.

¹³¹ Kar, s. 248.

¹³² Kar, s. 249.

¹³³ Hakan Sazyek, Abdülhak Şinasi Hisar'ın Romanlarında Özel Yabancılaşma, Akçağ, 1. baskı, Ankara 2008, s.39.

¹³⁴ Anomi, sağlık terimi olarak, bir toplumdaki mevcut kültürel değer ve sosyal amaçlar ile o toplumda yaşayan bireylerin söz konusu amaç, değer ve kurallara uygun olarak davranma ve yaşama istekleri arasında belirli bir farklılaşmanın ortaya çıkması sonucu, toplumsal ilişkileri düzenleyen kural ve değerlerin aşınmasının doğurduğu karmaşa ve kuralsızlık durumuna denir. (<http://zehirlenme.blogspot.com/2008/09/anomi-nedir.html>) Genel olarak ise, sosyal bağın zayıflamasını ifade etmektedir. (<http://www.gncelle.com/felsefe/486582-anomi.html>)

5. ZAMAN

Kar romanına 90'lı yılların havası hâkimdir. Yani romanda belli bir yıl verilirse de Orhan Pamuk reel zamanın '92 ile '96 arasında bir vakitte geçtiğini söylüyor.¹³⁵ Geleneksel romanın giriş, gelişme ve sonuca göre oluşan kronolojik zamanı, modern özellikle de postmodern romanlarda değişiklik ve karışıklık gösterir. Buna göre Kar da, yukarıda bahsedilen reel zamanın dışında, vaka zamanı ve anlatım zamanına sahiptir.

Romanın vaka zamanı '90'lı yılların ilk yarısında geçen *üç gün*¹³⁶dür. Romanın bir de anlatıldığı, kaleme alınıp roman şekline dönüştürüldüğü zaman vardır ki o da, Ka'nın *Kars'a gelişinden dört yıl sonra*¹³⁷ Kars'a giden Orhan'ın tüm bilgilerini topladıktan sonra Kar'ı yazmaya başladığı zamandır. Bu zaman Orhan Pamuk'un romanın sonuna kaydını düştüğü *Nisan 1999-Aralık 2001*¹³⁸dir.

Romanda Orhan, okuyucuya *Ka'nın eski bir arkadaşım ve Kars'ta başına gelecekleri daha bu hikâyeyi anlatmaya başlamadan biliyorum ben.*¹³⁹ diyerek bildirdiği durum bize, birazdan anlatılacakların geçmiş zamana dönülerek verileceğinin bir işaretidir. Ayrıca romanın ilerleyen kısımlarında, Orhan tarafından Ka hakkında söylenen şu sözler de bunu destekler niteliktedir:

*Bu üç günü dakika dakika hatırlayıp defterlerine yazmış, bir tek şehirden ayrılmadan önceki son saatler eksik.*¹⁴⁰

Dakika dakika söylemini doğrular nitelikte Ka, tuttuğu notlarında zaman kavramını hep dakikalarla belirtmiştir. Çünkü anlatacağı süre üç gün gibi kısa bir süredir ve zamanı dakikalarla hatırlatarak, sürenin kısalığını da vurgular:

*Lacivert'le görüşmesi yalnızca yirmi dakika tutmuştu.*¹⁴¹

*Necip'in iki saat üç dakika sonra biri kurşunla parçalanacak güzel gözlerini yukarıya, sokak hizasına kaldırıp karanlığın içinden yavaşça akan bir şiir gibi yağın kara dalgın dalgın baktığı gergin bir sessizlik oldu.*¹⁴²

¹³⁵ Ahmet Hakan, İskele Sancak – Kırmızı ve Kar, Birey Yayıncılık, İstanbul, Mart 2002, s. 57.

¹³⁶ Kar, s. 415.

¹³⁷ Kar, s. 381.

¹³⁸ Kar, s. 428.

¹³⁹ Kar, s. 11.

¹⁴⁰ Kar, s. 415.

¹⁴¹ Kar, s. 83.

¹⁴² Kar, s. 111.

*İpek'le bütün hayatını Kars'ta geçirip mutlu olabileceğini düşünmesinden tam **yedi dakika** sonra Ka kar altında, tek başına bir savaşa gider gibi Millet Tiyatrosu'ndaki geceye katılmaya koşarken yüreği küt küt atıyordu.*¹⁴³

*Tam **yirmi dakika** sonra sahnenin kenarındaki kapıdan girilen koridorun ucundaki helâda gene buluşalım.*¹⁴⁴

***Yirmi altı dakika** sonra birisi beyniyle birlikte parçalanacak gözlerini iyice açtı.*¹⁴⁵

*Ama **yirmi dakikalık** bu ilkel ve 'demode' oyunun öyle sağlam bir dramatik yapısı vardı ki sağır ve dilsizler bile her şeyi anlardı.*¹⁴⁶

*Ka tam **on saat yirmi dakika** deliksiz uyudu.*¹⁴⁷

*Ka'nın otele gelmesinden **otuz sekiz dakika** sonra İpek geldi.*¹⁴⁸

***On altı dakika** sonra Ka otelin 217 numaralı odasına girdiğinde görülme korkusuyla o kadar gergindi ki, eğlenceli ve değişik bir konu açabilmek için ağzında hala kekremsi tadını hissettiği şerbetten söz etti Kadife'ye.*¹⁴⁹

*Hiç unutamayacağını hemen anladığı yolculuk yalnızca **sekiz dakika** sürdü, ama Ka'ya çok daha uzunmuş gibi geldi.*¹⁵⁰

*Ka şiiri yazdıktan sonra Birlik Kiraathanesi'nden çıkıp Karpalas Oteli'ne döndüğünde **saat yediyi yirmi** geçiyordu.*¹⁵¹

*Ka'nın gitmesinden **kırk beş dakika** sonra İpek odanın donmuş penceresini zorlayarak açtı ve kaldırımdan geçmekte olan bir gence -Millet Tiyatrosu'na götürülmemiş imam hatipli şaşkın bir öğrenciye- 203 no.lu odada kilitli kaldığını, aşağıya otelin girişine haber vermesini rica etti.*¹⁵²

*Kadife'den bir şeyler bekleneceği oyunun **yirminci dakikasında** Sunay ile aralarında gelişen bir diyalogdan anlaşıldı ilk.*¹⁵³

*Trenin kalkmasına **on dakika** kala gazeteci Serdar Bey de geldi.*¹⁵⁴

¹⁴³ Kar, s. 132.

¹⁴⁴ Kar, s. 138.

¹⁴⁵ Kar, s. 142.

¹⁴⁶ Kar, s. 147.

¹⁴⁷ Kar, s. 169.

¹⁴⁸ Kar, s. 210.

¹⁴⁹ Kar, s. 218.

¹⁵⁰ Kar, s. 224.

¹⁵¹ Kar, s. 299.

¹⁵² Kar, s. 384.

¹⁵³ Kar, s. 394.

Zamanın dakikalarla ayrıntılı anlatımı, kahramanın psikolojisini, gerçekçi yansıtabilmek amacıyla da yapılmış bir uygulamadır. Vaka anlatımında Orhan Pamuk, geriye dönüşler yaparak bazen bir kahramanın geçmişini bazen de bir hatırasını anlatır. Zaten geçmişte kalmış bir olayı anlatan yazar, bu tür yöntemlerle daha da geçmişe, geçmişin de geçmişine döner. Muhtar'ın kendi geçmişiyile ilgili Ka'ya anlattıkları buna örnektir:

Akşamları içiyor, güzelim İpek'im ile kavga etmemek için eve geç geliyordum. Her şeyin, uçan kuşların bile donduğu Kars gecelerinden biriydi. Geç vakit Yeşilyurt Meyhanesi'nden en son ben çıkmış, o zamanlar İpek ile oturduğumuz Ordu Caddesi'ndeki eve yürüyordum. On dakikadan fazla sürmez bu yol ama Kars'a göre uzun bir mesafedir. Rakıyı fazla kaçırdığım için olacak iki adım yolda kayboldum.¹⁵⁵

Orhan Pamuk romanında yer yer art zamana ait metinler de kullanır. Bunun için *Rüstem'in hikâyesini*¹⁵⁶ seçen yazar, doksanlı yıllarda geçen üç günü ve bunun kaleme alınış serüvenini anlattığı romanına, art zamana ait olaylar da ekleyerek, zamanın genişleyip çok eski çağları da içine almasını sağlar.

¹⁵⁴ Kar, s. 427.

¹⁵⁵ Kar, s. 56.

¹⁵⁶ Kar, s.79.

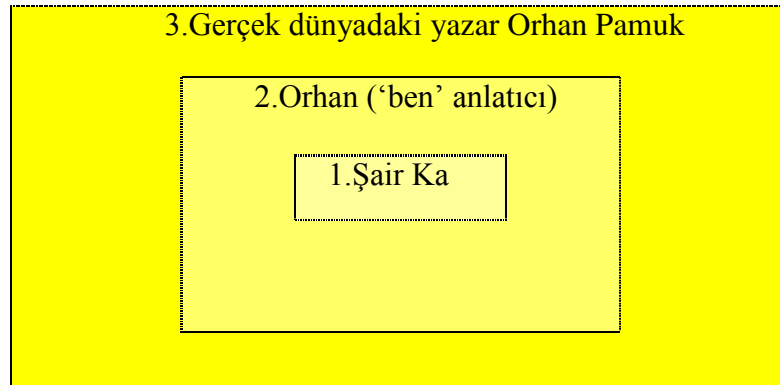
6. ANLATICI VE BAKIŞ AÇISI

Orhan Pamuk Kar'da, geleneksel roman anlatıcılığının aksine 'ben' ve 'o' anlatıcıyı birlikte kullanır. Romanı 'o' anlatıcı anlatmaya başlar:

*Onu Erzurum'dan Kars'a götürecek otobüse son anda yetişmişti. İstanbul'dan iki gün süren karlı fırtınalı bir otobüs yolculuğundan sonra Erzurum garajına varmış, kirli ve soğuk koridorlarda elinde çantası, kendisini Kars'a götürecek otobüslerin nereden kalktığını öğrenmeye çalışırken biri, bir otobüsün hemen kalkmakta olduğunu söylemişti.*¹⁵⁷ Sonra aniden 'o', 'ben' e dönüşür. Tıpkı Orhan'ın da, Ka'nın yerine geçmesi gibi.

Hâkim bakış açısına sahip 'ben' anlatıcı, daha romanın başlarında, *Ka'nın eski bir arkadaşım ve Kars'ta başına gelecekleri daha bu hikâyeyi anlatmaya başlamadan biliyorum ben.*¹⁵⁸ diyerek kendini belli eder. Romanın ilerleyen bölümlerinde ise bu kişinin adının *Orhan*¹⁵⁹ olduğunu öğreniriz. Ancak, asla karıştırılmaması gereken bir nokta vardır ki, o da, bu 'ben'anlatıcının, gerçek/dış dünyadaki Orhan Pamuk olmadığıdır. Her ne kadar adları aynı olsa bile. Çünkü *çok defa anlatıcı ile yazar birbirine karıştırılmaktadır. Yazar, üzerinde yaşadığımız gerçek dünyaya ait bir varlıktır. Anlatıcı ise itibari âleme aittir.*¹⁶⁰

Kendini mutlu bir post modern¹⁶¹ olarak tanımlayan Pamuk'un, üst kurmaca ile oluşturduğu Kar'daki bu anlatıcı seçimi, bizleri şaşırtmasa gerekir. Romanın kurmacasını bir şemada şöyle gösterebiliriz:

¹⁵⁷ Kar, s. 9.

¹⁵⁸ Kar, s. 11.

¹⁵⁹ Kar, s. 251.

¹⁶⁰ Şerif Aktaş, Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş, Akçağ Yayınları, 7. baskı, Ankara 2005, s. 78

¹⁶¹ Yasemin Çongar, "Gerçek Tüm Dünyaya Söylenir", Milliyet, 27 Nisan 1998: 14.

Hâkim bakış açısını taşıyan ‘ben’ anlatıcı, romanda her şeyin öncesini, şimdisini ve sonrasını bilir, görür. İç monolog ve bilinç akımı tekniklerinin de yardımıyla zihinlere girer, içten geçenleri okur:

*Karın sessizliği, diye düşünüyordu otobüste şoförün hemen arkasında oturan adam. Bu bir şiirin başlangıcı olsaydı içinde hissettiği şeye karın sessizliği derdi.*¹⁶²

*...Cam kenarında oturan yolcu yol yorgunu olmayıp gökten kuş tüyleri gibi inen iri tanelere biraz daha dikkat etseydi yaklaşmakta olan güçlü kar fırtınasını sezebilir, belki de bütün hayatını değiştirecek bir yolculuğa çıkmış olduğunu ta baştan anlayıp geri dönebilirdi.*¹⁶³

Kar’da yazar Orhan, Ka’nın her an peşindedir ve nereden, ne zaman ortaya çıkacağı belli değildir. Bu bize biraz da, romanı ‘‘cihan içinde bir cihan’’ olarak tanımlayan Ahmet Mithat Efendi’nin anlatım tekniğini, okuyucuya seslenen ‘Ey Kari!’ nidalarını anımsatır:

*Uyumasından yararlanıp onun hakkında (yani Ka hakkında) sessizce biraz bilgi verelim.*¹⁶⁴

...Keder konusuna daha sonra çok döneceğiz.

*...Yolun açık olsun sevgili Ka... Ama sizi kandırmak istemem: Ka’nın eski bir arkadaşıyım ve Kars’ta başına gelecekleri daha bu hikâyeyi anlatmaya başlamadan biliyorum ben.*¹⁶⁵

Romanın üst kurmacalı (metafiction) dünyasındaki Orhan’ın, Orhan Pamuk’u çağrıştırması çok doğaldır. Zaten Pamuk da böyle yaparak okuyucunun kafasını karıştırmaktan yanadır. *Pamuk’un amacı, hikâyelerini anlatan bireylerin aslında kendilerinin de başkalarının kurmaca dünyalarında birer karakter olduklarını göstermek, kurmaca ve gerçek dünya arasındaki sınırı bulanıklaştırmaktır.*¹⁶⁶

Orhan Pamuk’un aslında anlatıcılarını yer yer değiştirirken ve olayı farklı cephelerden, çoğul bakış açılarıyla bakma yöntemini (Bunu, diyaloglar

¹⁶² Kar, s. 9.

¹⁶³ Kar, s. 10.

¹⁶⁴ Kar, s. 10.

¹⁶⁵ Kar, s. 11

¹⁶⁶ Aytekin Gezici, Vatan Hainliğinden Nobel Fatihliğine Orhan Pamuk, Akis Kitap, İstanbul, Kasım 2006, s. 84.

yardımıyla oluşturmak ister.) kullandığı zamanki amacı, okuyucunun dikkatini, romanda *ne* anlatıldığından ziyade post modern anlayışın da etkisiyle, anlatılan metnin yani romanın *nasıl* yazıldığına çekmek ister. Dolayısıyla okuyucudan da, yazma eylemine yoğunlaşması istenir. *Kar'da, Waugh'un yaptığı üst kurmaca tanımında olduğu gibi bütün olarak bakıldığında içinde roman yazma konusunda yorum yapan, bir roman yazarı bulunan, roman yazma üzerine yazılmış bir romandır.*¹⁶⁷ Roman kişilerinden olan Fazıl'ın, yazar Orhan'a *Kar'* da söylediği şu cümleler de bunu doğrular niteliktedir:

...Beni Kars'ta geçen bir romana koyarsanız, benim hakkımda, bizler hakkında söylediklerinize okuyucunun hiç inanmamasını söylemek isterdim onlara. Kimse uzaktan bizi anlayamaz.

Kimse de böyle bir romana inanmaz zaten.

Hayır, inanırlar, dedi heyecanla. Kendilerini akıllı, üstün ve insancıl görmek için bizim gülünç ve sevimli olduğumuza, bu halimizle bizi anlayıp bize sevgi duyabildiklerine inanmak isteyeceklerdir. Ama benim bu sözümü koyarsanız akıllarında bir şüphe kalır.

*Sözlerini romanıma koymaya söz verdim.*¹⁶⁸

¹⁶⁷ Semra Saraçoğlu, www.littera.hacettepe.edu.tr/TURKCE/16_cilt/semra.htm

¹⁶⁸ *Kar*, s. 427–428.

7. DİL VE ÜSLUP

Tıpkı, *Yapmam gereken şey anlam belirsizlikleri sergilemek. Yoksa roman değil bir inceleme kitabı yazardım.*¹⁶⁹ diyen Umberto Eco gibi Orhan Pamuk da, post modernizmin de bir gereği olarak, romanlarında anlamsızlık yaratmayı; olaylara çözümler üretmeye ya da ahlaksal ve toplumsal dersler vermeye tercih eder. Bunları gerçekleştirirken de çeşitli dil ve üslup özelliklerine başvurur.

Metinlerarasılık(Intertextualitat/intertextuality),Pamuk'un romanlarının ortak özelliklerindedir. Çünkü *yapısalcılık sonrasında, yapıtların, daha önce yazılmış yapıtlardan bağımsız, tek ve özgün olamayacağı, her metnin kendinden önce gelen metinlerle ilişkili olduğu (intertextuality) ortaya konuldu. Bir anlamda, metinleri meydana getiren daha önceki metinlerdi,*¹⁷⁰ deniyordu. Ayrıca metinlerarasılığın, üstkurmacanın da vazgeçilmez bir gerekliliği olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Çevresinin gerçeklerine yabancılaşan yazarın, o gerçekliği yansıtmak yerine, çok önceleri farklı *yazarlar tarafından yazılmış metinlerin dünyasına sığınması*¹⁷¹ yabancılaşmanın, romanın teknik yapısında da kendisini göstermesidir.

Orhan Pamuk metinlerarası eğilimden yararlanırken, bunu bazen metnin aynısını alarak romanına koyma şeklinde yapar, bazen de eseri ve yazarının ismini romanında anarak gerçekleştirir. Bu sebeple Kar'da pek çok Türk ve yabancı yazara, esere, gazetelere, ünlülere, siyasi parti ve kişilere atıflar vardır.

Çalışmamızın önceki bölümlerinde de incelendiği üzere, Kar'ın en önemli göndergesi, Cevat Fehmi Başkut'un *Buzlar Çözülmeden* oyunudur. Oyunun ismi, Sunay Zaim'in geçmişi aktarılırken açık bir şekilde telaffuz edilerek verilir:

¹⁶⁹ Yıldız Ecevit, Orhan Pamuk'u Okumak, İletişim Yay. , 1. baskı, İstanbul, 2004, s. 60.

¹⁷⁰ Berna Moran, Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış III, İletişim Yay. , 12. baskı, İstanbul, 2007, s. 98.

¹⁷¹ Kar, s. 44.

*Kuleli Askeri Lisesi'nde okumuştur. Sandalla İstanbul'a kaçıp Beyoğlu tiyatrolarında oyalandığı ve "Buzlar Çözülmeden" adlı oyunu okulda gizlice sahnelemeye kalkıştığı için son sınıftayken okuldan atılmıştı.*¹⁷²

Romanda sergilenen *Vatan yahut Türban*, Namık Kemal'in 1873'de yazdığı *Vatan yahut Silistre* oyununa bir referanstır. Dikkat edilirse, her iki oyunun da kahramanı kadındır (Zekiye-Kadife), Zekiye erkek kılığında savaşa katılırken, Kadife de sorun yaratan başka bir kılıkla, türbanla, sahneye çıkar.

Romanda bahsi geçen ve okura, Lacivert'in ağzından anlatılan Rüstem hikâyesi metinlerarası göndermelere başka bir örnektir. Firdevsi'nin *Şehname*'sine açıkça atıf yapılarak aktarılan bu hikâyenin yanında, Sophokles'in *Kral Oidipus* oyununa ve Shakespeare'nin *Macbeth*'ine¹⁷³ de gönderme vardır. Üç eserin de aynı anda anılmalarını sağlayan şeyler, hepsinin hem Doğu ve Batı edebiyatlarının temel eserleri olmaları hem de benzer bir trajediyi konu alma özelliği taşımalarıdır. Genel anlamda ise, diğer metinlere yapılan bu atıflar öğüt vermek değil, post modernist romanın, kendinden önce oluşturulmuş eserlerle bağlantısı olduğunun ve onları tekrarlayan, hatırlatan bir niteliğinin bulunduğu gösterilmesidir. Orhan Pamuk bunu Rüstem'in hikâyesini anlatan Lacivert'e şöyle söylettirir:

*Ama ben sana bu güzel hikâyeyi onunla hayatımı nasıl anlamlandırdığımı göstermek için değil, onun unutulduğunu söylemek için anlattım.*¹⁷⁴

*Bugün İstanbul'da Şehname'yi satın alabileceğin bir kitapçı bile yok!*¹⁷⁵

Romanda, göndermeye malzeme olarak seçilen bir nesne vardır ki, o da Ka'nın paltosudur. Ka'nın Frankfurt'tan aldığı *kül rengi*¹⁷⁶ paltosu sahibiyle adeta aynilemiş, Ka'nın farklılığını ve kolay tanınmasını sağlar bir nitelik kazanmıştır:

*Ta uzaktan paltonuzdan sizi tanıdım.*¹⁷⁷

*Üzerindeki kül rengi Alman paltosu onu oradaki herkesten ayırıyordu.*¹⁷⁸

¹⁷² Kar, s. 190.

¹⁷³ Kar, s. 26–81

¹⁷⁴ Kar, s. 81.

¹⁷⁵ Kar, s. 82,

¹⁷⁶ Kar, s. 32.

¹⁷⁷ Kar, s. 135.

¹⁷⁸ Kar, s. 145.

Ka ile Sunay Zaim'in aralarında geçen şu diyalog da paltonun güzelliğine ve kalitesine dikkat çeker:

O gün biraz Batılılaşmış olduğun, besmeleyi korkudan çekemediğin, züppe olduğun, kravat taktığın, ya da bu paltoyu giydiğin için öldürecekler seni. Nereden aldın bu güzel paltoyu? Bunu oyunda giyebilir miyim?

Tabii.

*Palton delinmesin diye koruma vereyim yanına.*¹⁷⁹

Romanın çeşitli yerlerinde palto, ayırt edici özellikleriyle diyaloglara konu olmuştur. İşte bu nesneye verilen önem bize, Nikolay Vasilyeviç Gogol'un Palto¹⁸⁰ romanını hatırlatır. Önce Turgenyev sonra da Dostoyevski ve Tolstoy, Palto eserinin önemini ve yazarlıklarına etkilerini belirten şu sözü söylemişlerdir: *Hepimiz Gogol'un Palto'sundan çıktık.*¹⁸¹

Ka, paltosunu Frankfurt'taki Hans Hansen isimli bir satıcıdan almıştır. İpek'le birlikte olmak için, otelden hiç ayrılmayan Turgut Bey'i dışarıya çıkarmak amacıyla uydurduğu, yabancı bir gazeteciye bildiri yazma fikrini ortaya atar ve gerçekte olmayan bu gazetecinin isminin de Hans Hansen olduğu yalanını söyler. Hâlbuki bu da, Orhan Pamuk'un başka bir göndermesidir. Hans Hansen, Thomas Mann'ın Tonio Kröger¹⁸² romanının, ailesiyle mutlu ve huzurlu bir yaşam süren kahramanın adıdır.

Kar'ın kahramanlarından olan Muhtar'ın yazdığı bir şiir *Akhilleus'un Mürekkebi*¹⁸³ adlı bir dergide yayınlanır. Akhilleus, İtalyan yazar Dante Alighieri'nin İlahi Komedyası'nda geçen, yarısı at yarısı insan olan yaratıklardan (kentaurlardan) biridir.

Kar'daki başka bir metinlerarasılık da, Kuran-ı Kerim ile oluşturulmuştur. Kars Eğitim Enstitüsü'nün müdürü ile onun katili arasında cinayetten biraz önce geçen konuşmada bu atıf yer bulur:

Eğer Allah'tan korkuyorsan sayın Profesör Nuri Yılmaz ve Kuran-ı Kerim'i Allah'ın sözü olduğuna inanyorsan sayın hocam, o zaman bana Nur

¹⁷⁹ Kar, s. 202.

¹⁸⁰ Nikolay Vasilyeviç Gogol, Palto, Bordo Siyah Yayıncılık, 80 s.

¹⁸¹ A.g.e. , Arka Kapak.

¹⁸² Thomas Mann, Tonio Kröger, Çev. : Levent Yener, Babil Yayınları, İstanbul 2004, 95 s.

¹⁸³ Kar, s. 59.

*suresinin o güzelim otuzbirinci ayeti hakkında ne düşündüğünü de söyle bakalım.*¹⁸⁴

Kuran-ı Kerim’de ve Tevrat’ta da farklı bir şekilde yer alan birtakım atıflar da dikkate değerdir. Necip’in *Allah olmasaydı ne olurdu?*¹⁸⁵ sorusunu kendine sormasıyla gözlerinin önüne aşağıdaki manzara gelir:

*Bir ağaç var orada, yapraksız, çıplak bir son ağaç. Birden ben baktığım için kıpkırmızı kesiliyor ve yanmaya başlıyor. O zaman Allah’ın olmadığı yeri merak ettiğim için suçluluk duyuyorum. Bunun üzerine kızıl ağaç birden eski karanlık rengine dönüyor. Bir daha bakmayayım derken gene kendimi tutamayıp bakıyorum ve dünyanın sonundaki yalnız ağaç yeniden kıpkızıl kesilip yanmaya başlıyor.*¹⁸⁶

Ateş ve ağaç ifadeleri Kuran-ı Kerim’den, *alev alev yanan ağaç* ifadesi ise Tevrat’tan alıntıdır. Tevrat’ta anlatıldığına göre Allah, Musa peygambere yanan alevli bir ağacın arkasından seslenmiştir.¹⁸⁷ Kuran-ı Kerim’de ise bu, Kasas Suresi’nin yirmi dokuzuncu ve otuzuncu ayetlerinde şöyle anlatılır:

Sonunda Musa süreyi doldurup ailesiyle yola çıkınca, Tur tarafından bir ateş gördü. Ailesine: Siz bekleyin; ben bir ateş gördüm, belki oradan size bir haber yahut ısınmanız için bir ateş parçası getiririm, dedi.

*Oraya gelince, o mübarek yerdeki vadinin sağ kıyısından, ağaç tarafından kendisine şöyle seslenildi: Ey Musa! Bil ki ben, bütün âlemlerin rabbi olan Allah’ım.*¹⁸⁸

Ünlü romantik İngiliz şairi Samuel Taylor Coleridge, *Kubla Khan* (Kubilay Han) şiirini yazış serüveniyle romanda yer alır.¹⁸⁹ Coleridge, bu şiiri, 1816 yılında, kitap okurken daldığı uykuda gördüğü bir rüyada yazmış, fakat tam da uyandıktan sonra gelen ziyaretçi yüzünden, şiirin tamamını aklında tutamayıp tam olarak kâğıda geçirememiştir. (Ka da, şiir kitabına koyacağı *Allah’ın Olmadığı Yer* adlı şiirinin bir kısmını kaydetmeden unutmuş ve şiir eksik

¹⁸⁴ Kar, s. 45.

¹⁸⁵ Kar, s. 144.

¹⁸⁶ Kar, s. 144.

¹⁸⁷ Kitab-ı Mukaddes, Dua Yayınları, İstanbul 2002, s. 71.

¹⁸⁸ Kuran-ı Kerim Açıklamalı Meali, Hayrettin Karaman (ve Heyet), Türkiye Diyanet Vakfı Yay. , 4. baskı, Ankara, Kasım 2002, s. 379.

¹⁸⁹ Kar, s. 145.

kalmıştır.¹⁹⁰) Kar'da bu hikâyeye de yer veren Orhan Pamuk'un, bu hikâyenin ortaya çıktığı ilk metin olan Douglas Noel Adams'ın¹⁹¹ Kutsal Dedektiflik Bürosu romanına açık bir göndermesi söz konusudur. Kar'da çok sık görülen bu çok katmanlılık, yani bir referansın, başka göndermelere de dönüşerek iç içe geçmiş bir referanslar silsilesi oluşturması, Pamuk'un en öne çıkan üslup özelliğidir.

*Turgenyev'i ve zarif romanlarını Ka severdi.*¹⁹² Turgenyev, Reformist akımla radikal akımın çatışmasıyla oluşan nihilizmi (Kars'ta da benzer bir çatışma söz konusudur.) işlediği romanı 'Babalar ve Oğullar' ile ünlüdür.

Bunların dışında sadece adı anılarak göndermeler yapılan edebi eserler ve sanatçı kişiler de söz konusudur: Shakespeare-Hamlet, Mevlana-Mesnevi, Victor Hugo, Jean Paul Sartre, Seyyid Kutub, Joubert Joseph, Thomas Kyd-İspanyol Trajedisi, Mallerme, Necip Fazıl Kısakürek-Büyük Doğu, Rene Char, Peppino Di Capri-Roberta, Saidi Nursi, Napolyon Bonapart, Magnus Olaus, Lenin, Eliot, Suyuti, Emile Zola, Robespierre Maximilien de, Anthony Quinn-Çağrı, Curd Jurgens, Cumhuriyet gazetesi, Hayat Ansiklopedisi.

Başkalarının eserlerine atıflarda bulunmayı bir anlatım tekniği olarak benimseyen Pamuk, romanlarında (özellikle de Kar'da), kendi eserlerine de aynı yöntemi kullanarak atıflarda bulunur:

*Dışarıda kale duvarları gibi yüksek ve kör iki beyaz duvar var. Sanki iki kale karşı karşıya!*¹⁹³ Orhan Pamuk'un Beyaz Kale (1985) romanını hatırlatması gayet doğaldır.

*Elhamra, Rüya, Majestik gibi sinema adları yok mu Almanların?*¹⁹⁴ Rüya, Orhan Pamuk'un Kara Kitap (1990) romanındaki kadın kahramanının adıdır. Ka'nın bir şiirinin ismi de *Rüya Sokaklar*¹⁹⁵ dır. Romanın başka bir yerinde de açık bir şekilde ismi zikredilir Kara Kitap'ın:

¹⁹⁰ Kar, s. 378.

¹⁹¹ İngiliz bilim kurgu yazarıdır.

¹⁹² Kar, s. 36. Turgenyev İvan Sergeyeviç, bir Rus yazardır.

¹⁹³ Kar, s. 144.

¹⁹⁴ Kar, s. 221.

¹⁹⁵ Kar, s. 380.

*Kara Kitap'ta sözünü ettiğim erken cumhuriyet yapısı, taştan güzelim istasyon binası yıkılmış, yerine çirkin ve beton bir şey yapılmıştı.*¹⁹⁶

*Yeni Hayat Pastanesi'nin iki kanatlı kapısında da, hızla indikleri merdivenlerde de kimse yoktu.*¹⁹⁷ Yazarın Yeni Hayat (1994) romanına bir atıf söz konusudur. Ayrıca Dante'nin de Yeni Hayat isimli bir eseri vardır. Bu eser, Dante'nin otuz bir şiirini, bu şiirlerin hangi vesilelerle yazıldığına ilişkin açıklamalarını ve şiirlerin yapısal çözümlerini içeren bir düzyazı-şiir çalışmasıdır. Tıpkı Ka'nın yazdığı şiirlerine, kendinin yorumladığı notlar alması, Dante'nin Yeni Hayat'ının içeriğiyle benzer özellikler taşıması açısından dikkat çekicidir:

*Ka notlarını kendisinin bu "edilgenlik" durumunu değiştirmek, yazdığı şiirlerin anlamını ve gizli simetrisini çözmek için tuttuğunu birkaç yerde yazmıştı. Ka'nın kendi şiirlerinin yorumunu yapmasının ikinci özürü de buradaydı.*¹⁹⁸

*Necip'in anlattığı hikâyeyi dinlerken Ka boş, pis ve yarı karanlık istasyon binasında neşeyle koşturan kara köpeği seyrediyordu.*¹⁹⁹ Benim Adım Kırmızı (1998), romanındaki kara köpeğin bir benzeridir ve Kar'da defalarca karşımıza çıkar. Ayrıca Ka, yazdığı şiirlerinden birine de *Köpek* başlığını koymuştur. (Köpek adını verdiği şiiri Ka terzihanedenden dönüş yolunda bir kere daha gördüğü kömür renkli köpek ile ilişkilendirmişti.²⁰⁰)

*Ka bana, bundan sonra yazacağım romanı sormuş, ben de Masumiyet Müzesi'nin herkesten dikkatle sakladığım hikâyesini anlatmışım.*²⁰¹ Pamuk'un, Masumiyet Müzesi(2008) romanından açık bir bahsediliştir.

Orhan Pamuk Kar romanında, yaşanan olaylardan yola çıkarak, vakanın anlatıldığı dönemin önemli şahsiyetlerine de atıflarda bulunur. Bunların doğrudan ismini vermeyen Pamuk, hafızalarda yer etmiş en karakteristik özelliklerine yer vererek, bulmacayı, bir dedektif titizliğiyle deşifre etmeyi

¹⁹⁶ Kar, s. 427.

¹⁹⁷ Kar, s. 42.

¹⁹⁸ Kar, s. 378.

¹⁹⁹ Kar, s. 84.

²⁰⁰ Kar, s. 340.

²⁰¹ Kar, s. 258.

okuyucusuna bırakır. Böyle olunca da *okuyucu pasif bir alıcı değil, aktif bir yaratıcı*²⁰² olacaktır:

Org. Cevdet Sunay:

*Bu oyun değil, başlayan bir ihtilaldir... Türk ordusuna güvenin!*²⁰³

Romanda ihtilal gerçekleştiren Sunay Zaim karakterine söylenen bu sözler ve isim benzerliği bize, Org. Cemal Gürsel'in rahatsızlığı sebebiyle görevden ayrılması üzerine, 28 Mart 1966'da Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından Türkiye'nin beşinci Cumhurbaşkanı seçilen ve yedi yıllık görev süresini tamamladıktan sonra 28 Mart 1973'te Cumhurbaşkanlığı'ndan ayrılan Org. Cevdet Sunay'ı hatırlatmaktadır.

Güner Ümit:

*...Güner Bener adlı yüzü benlerle kaplı bu alaycı sunucu canlı yayınlanan bir yarışma sırasında yoksul ve alık bir yarışmacıyla alay ederken dil sürçmesiyle...*²⁰⁴ Şovmen Güner Ümit, Star Tv'de yayınlanan Turnike yarışma programında, kızıl baş kelimesini aşağılayıcı bir ifade olarak kullanınca, başta Aleviler olmak üzere, pek çok vatandaşın tepkisini çekmiş ve programdaki sunuculuk görevine son verilmiştir. Ayrıca Güner Ümit'in de yüzünde belirgin benler vardır.

Tansu-Özer Çiller:

*...Eski bir kadın başbakanla rüşvetçi kocasını canlandırmaları...*²⁰⁵

Türkiye Cumhuriyeti tarihindeki tek kadın başbakan Tansu Çiller'dir.

Aziz Nesin:

*Sen de kendini beğenmiş yazar gibi bizleri aptal buluyorsan açık konuş. O Allahsız ateist hiç olmazsa ölüp cehenneme gitmeden önce, televizyonda canlı yayına çıkıp bütün Türk milletini aptal bulduğunu hepimizin gözlerinin içine bakarak cesaretle söylemişti.*²⁰⁶

²⁰² Nüket Esen, Modern Türk Edebiyatı Üzerine Okumalar, İletişim Yay. , 1. baskı, İstanbul 2006, s. 186.

²⁰³ Kar, s. 160.

²⁰⁴ Kar, s. 72.

²⁰⁵ Kar, s. 147.

²⁰⁶ Kar, s. 276.

...Bir zamanlar televizyona çıkıp Türk milletinin aptal olduğunu, İslam'a da hiç inanmadığını söyleyen ünlü bir yazarı, hayatının son yıllarında devletin verdiği sık ve terbiyeli iki koruma arasında görmüştü bir kere...²⁰⁷

Turan Dursun:

...Sonradan ateist olup Kuran'daki "tutarsızlıkları" göstermeye çalışan eski bir vaizin (kafasına arkadan bir kurşun sıkılmışlardı)...²⁰⁸

Uğur Mumcu:

... Türkiye'deki İslamcı hareketle İran arasındaki bağları gösteren köşe yazarının azmini (kontağı çevirince arabasıyla birlikte havaya uçmuştu)...²⁰⁹

Çetin Emeç:

...Köşe yazılarında türbancı kızlara ve çarşafli kadınlara "karafatmalar" diyerek alaycılıkla sataşan başyazarın öfkesini (onu sabah şoförüyle birlikte taramışlardı)...²¹⁰

Bahriye Üçok:

...Postadan çıkan bombalı paketi hayran okurlarından gelen lokum kutusu sanıp hevesle açan pek çok bahtsız yazarın...²¹¹ Türkiye'nin ilk kadın ilahiyat profesörüdür. Kuran-ı Kerim'de, kadınların başlarının örtülmesine dair bir emir olmadığını savunmuş ve bu yüzden de 3 Ekim 1990 tarihinde bahsedilen şekilde öldürülmüştür.

Vesamet Kutlu:

Ayrıca Çarkıfelek'te çarkı çeviren şu boyalı ve geçkin şarkıcımızın idam edilmiş eski dışişleri bakanı Fatin Rüştü Zorlu'nun metresi olduğunu otuz beş yıl önce Ankara'da herkes bilirdi.²¹² (1920–1998)

Başka yazarlardan ve eserlerden alıntı tekniğiyle yararlanmak, göndermelerde bulunmak hatta bir kurgu malzemesi olarak kullanmak

²⁰⁷ Kar, s. 310.

²⁰⁸ Kar, s. 296–297. Bahsedilen olay 4 Eylül 1990'da gerçekleşmiştir.

²⁰⁹ Kar, s. 297. Olay, 24 Ocak 1993 günü gerçekleşmiştir.

²¹⁰ Kar, s. 297. 7 Mart 1990 yılında öldürüldüğünde, Hürriyet Gazetesi'nin genel yayın yönetmenliğini yapmaktaydı.

²¹¹ Kar, s. 298.

²¹² Kar, s. 300.

postmodernist romanların en büyük özelliğidir. Dolayısıyla *metne, metinsellik özelliği kazandıran en önemli olgulardan bir tanesi de metnin diğer metinlerle olan ilişkisidir. Çünkü hiçbir metin başka metinlerden yalıtılmış bir biçimde üretilemez; tek başına bir varlık değildir ve diğer metinlerden bağımsız okunamaz. Metnin değeri, amacı, anlaşılması başka metinleri bilmekten, anlamaktan geçer. Bu ilişki izlek, biçem, biçim, dil, konu, vb. gibi metni oluşturan tüm birimleri içerebilir.*²¹³

Metinlerarasılık, bir bakıma romanda çok sesliliği oluştursa da, çoğu zaman bu tekniğin özgün içerik bulmaktan çok, post modernizmin biçimciliği öne çıkarma eğiliminin bir yansımasıdır. Orhan Pamuk *metinlerarasılığı*, bazen kurgu-biçim unsuru olarak, bazen simge olarak, bazen ideolojik arka plan olarak kullanırken okuyucusunu da eğlendirmeyi amaçlar ve şöyle der:

*Bunlar herkesi bir an gülümsetecek şeyler...*²¹⁴ :

Kelidor şampuan (Elidor), Hüryurt gazetesi (Hürriyet), Ahit gazetesi (Akit), şeriatçı Hayrullah Efendi'nin cemaati (Hizbullah) bunlara örnektir.

Yazma eylemini hikâyelediği ve kurmacanın da kurmacısını (üst kurmaca) yaptığı post modern eğilimli romanının bir diğer motif ögesi de arayıştır. Romanın yazılmasını tetikleyen unsur olan arayış, Ka'nın şiirlerinin yazılı olduğu yeşil defterin bulunması amacıyla karakter Orhan'a yaptırılır ve sonuçta bu yola çıkışın serüvenini anlattığı Kar romanını yazmaya karar verir. Arayış, roman kişilerinin psikolojisine de varoluşsal bir yönelimle egemendir. Fakat bu arayış diğeri gibi somut değil, soyuttur. Buradaki arayışın odağını insanın yaradılışı, yaradılış amacı, Tanrı'nın varlığı problemi gibi egzistansiyalist eğilimler oluşturur. Neredeyse romanın tüm karakterlerinde görülen bu durum, hiçbir neticeye varılmadan romanın sonuna kadar öylece devam ettirilir. Zaten post modernist romanın da amacı sorunlara çözüm üretmek değil, roman kurgusunu oluşturmak için sorunları bir malzeme olarak kullanmaktır.

Romanında yaptığı ifade ve yazım kullanımlarına, kurgu mimarisine uygun malzeme kullanmak isteyen Orhan Pamuk, bunun için bahsedilen biçim

²¹³ Muhlise Coşkun Ögeyik, *Metinlerarasılık ve Yazın Eğitimi*, Anı Yayıncılık, Ankara 2008, s. 20.

²¹⁴ Ahmet Hakan, *İskele Sancak- Kırmızı ve Kar*, Birey Yayıncılık, İstanbul, Mart 2002, s. 75.

ve anlatım tekniklerine ek olarak söz sanatlarından, deyimlerden hatta argodan yararlanır. Uzun ve noktalama işareti kullanılmayan cümleler, yanlış yazılan kelime grupları neredeyse Pamuk’la özdeşleşmiş diğer dilsel kullanım hatalarıdır. Kendisi de kullandığı cümleler için şunu söyler:

*Uzundur, yorucudur, yoğundur, katlanmış, sakat, asimetrik, eğik, yapay ya da tuhaftır benim cümlelerim, ama üzerlerinde çok çalışılmış ve güzeldir de.*²¹⁵

Kar romanından bazı cümle örnekleri:

*Üçüncü dersanede iniltir, gözyaşları ve ruhunda genişleyen bir sessizlikte Ka her şeyi bilen bir gücün bu bilgiyi bize vermeyerek bu dünyadaki hayatı bir eziyete dönüştürdüğünü hissetti.*²¹⁶ Bu uzun cümlede, ‘Ka’ ve ‘vermeyerek’ kelimelerinden sonra birer virgül kullanılmalı, ‘dersane’ kelimesi de ‘dershane’ şeklinde yazılmalıydı.

*Annesine, ailesine, dostlarına kabul ettirdiği bu adla şiir kitaplarını da yayınladığı için Ka adının Türkiye’de ve Almanya’daki Türkler arasında küçük ve esrarlı bir ünü vardı.*²¹⁷ Cümlede ‘Türkiye’de’ kelimesine “-ki” eki getirilmemesinden kaynaklanan bir tamlama hatası yapılmıştır.

*Shakspeare, Hamlet’i ondan araklamıştır.*²¹⁸ Cümledeki ‘araklamak’ kelimesi argo bir kullanımdır.

*Komünist, Batı ajanı, sapık, Yehova şahidi, pezevenkle orospusu diye defalarca içeri tıktılar, işkence ettiler, dövdüler.*²¹⁹ Aşağıdaki cümlelerde de (ve kitabın her bölümünde) benzer ifadeler kullanılmıştır:

*Götlerine dinamit sokup onları havaya uçurduklarını, orospuları, ibneleri kurşuna dizdiklerini, din kitapları dışında bütün kitapları yasakladıklarını, Ka gibi züppe entellerin önce saçlarını kazıdıklarını, sonrada saçma sapan şiir kitaplarını alıp... edepsiz şeyler söyledi gene burada ve bıkkın bir yüzle Ka’ya Lacivert’in saklandığı yeri, akşam vakti nereden döndüğünü bir daha sordu.*²²⁰

²¹⁵ Yıldız Ecevit, Orhan Pamuk’u Okumak, İletişim Yayınları, İstanbul 2004, s. 158.

²¹⁶ Kar, s. 185.

²¹⁷ Kar, s. 11.

²¹⁸ Kar, s. 307.

²¹⁹ Kar, s. 195.

²²⁰ Kar, s. 354.

*Yazamadığım şiirlerle meşgul olurdum ve otuz bir çekerdim hep.*²²¹

*Her iki taraf da naylon eritip deriye damlatma, taşak sıkma gibi yöntemleri kullanıyordu.*²²² Roman boyunca Pamuk, bu tür bayağı ifadeleri rahatlıkla ve sıklıkla kullanır. Bu da onun başka bir özelliğidir.

Orhan Pamuk Kar'da, edebi sanatlardan da bol bol yararlanır:

*Bundan sonra bütün Kars mum gibi olur.*²²³ Cümledeki *bütün Kars* 'tan kasıt, Kars'ta yaşayan halktır. Yazar, burada mecaz-ı mürsel yapmıştır. Bunun yanında yazar cümlesinde, *mum gibi olmak* deyimini de kullanmıştır.

*Bugün sanki İslam hakkında tek bildiğim ses, Anthony Quinn'in başrolünü oynadığı Çağrı adlı film,' dedi Ka gülümseyerek. Geçenlerde Almanya'da Türk kanalında nedense Almanca olarak gösterdiler.*²²⁴ Ka, filmin propaganda amacıyla Almanca gösterildiğini çok iyi bildiği halde, bilmezlikten gelerek tecahülü arif sanatı sergiliyor.

*Eminim, dedi Ka hiç de emin olmadığı halde.*²²⁵ 'emin olmak' ile 'emin olmamak' ifadeleri birlikte kullanılarak, tezat sanatı oluşturulmuştur.

*Oysa cingöz Kadife her şeyi daha Kars'a geldiği gün anlamıştı.*²²⁶ 'cingöz Kadife' kullanımında açık bir teşbih-i beliğ sanatı vardır.

*Benden ne istediğini anladım. Oyun da olsa, oyun içinde oyun da olsa açmayacağım başımı.*²²⁷ *Oyun* kelimesi tekrar edilerek tekrar sanatına başvurulmuştur.

*Ama Necip'in ruhu benim içime girdi. Eminim bundan korkuyorum da, böyle bir şeyin Kuran'da yeri yok çünkü. Ama Kadife'ye de başka türlü bu kadar çabuk âşık olamam.*²²⁸ Necip Kadife'ye âşık oluşunu, onu beğenmesine değil de başka bir nedene (reenkarnasyona, ruh göçüne) bağlayarak hüsnütalil sanatı sergiliyor.

Romanda kelimelerin yanlış yazımından, noktalamaya dikkat edilmeyişinden kaynaklanan yanlışlar da dikkat çekmektedir:

²²¹ Kar, s. 128.

²²² Kar, s. 74.

²²³ Kar, s. 201.

²²⁴ Kar, s. 96.

²²⁵ Kar, s. 315.

²²⁶ Kar, s. 361.

²²⁷ Kar, s. 312.

²²⁸ Kar, s. 285.

*Beni ukala, entellektüel ve yarı deli bulan Türklerle de aram iyi değildi.*²²⁹ Kendini Batılı bir entelektüel olarak tanımlayan Orhan Pamuk için *entellektüel yazımı*, belki de romandaki en büyük yazım yanlışdır.

*Bir zamanlar kendini Nişantaşlı bir burjuva gibi gören siyaset meraklılarına duyduğu cinsten bir öfke geçti Ka'nın içinden.*²³⁰ Cümlede geçen semtin adı 'Nişantaşı'dır ve oralı olan birinden bahsederken 'Nişantaşlı' demek gerekirdi.

*Kültürleri, töreleri, adetleri gülünç bulunur.*²³¹ 'Adet' kelimesi 'tane, sayı' anlamında değil de gelenek anlamında kullanıldığı için yazılışı 'âdet' şeklinde olmalıydı.

*Dört dizede bir şeyh ile Allah'ın varlığı hakkında karşılıklı konuşma vardı.*²³² Cümlesinde virgül kullanılmamasından kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır. Cümlenin demek istediğinin hangisi olduğu, bir virgülle kolaylıkla belirtilebilirdi. Cümle, virgülün kullanılış yerine göre şu anlamları taşıyabilir: *Dört dizede, bir şeyh ile Allah'ın varlığı hakkında karşılıklı konuşma vardı* ya da *Dört dizede bir, şeyh ile Allah'ın varlığı hakkında karşılıklı konuşma vardı*. Ayrıca cümlede geçen 'şeyh' kelimesi de, özel bir adla kullanılmadığı için büyük harfle başlatılmalıydı.

*Allahsız ateistlerle birlikte bize acısınlar diye de bu Batılı Hans Hansen'in kapısına yüz süremem.*²³³ 'Ateist' kelimesinin anlamı 'tanrıtanımaz' olduğu için, eş anlamlı iki kelimenin beraber kullanılması anlatım bozukluğuna yol açmıştır. Ancak bu yanlışlığın, konuşanın eğitimsizliğini ve konuştuğu konu hakkındaki yetersizliğini belirtmek amacıyla yapılabileceği savı da akıllara gelmelidir.

*Rüstem'in acısını paylaşmaktan çok zavallı Suhrab'ın ölümünün anlamını anladığım için ağlarım ben.*²³⁴ *Anlamını anladığım* ifadesi kakofoni oluşturmaktadır.

²²⁹ Kar, s. 39.

²³⁰ Kar, s. 54.

²³¹ Kar, s. 276.

²³² Kar, s. 103.

²³³ Kar, s. 228.

²³⁴ Kar, s. 81.

*Dalgın dalgın bir yere yetişen Muhtar onu görmüş, ama yoğun, iri taneli karın altında bir an sanki Ka olduğunu fark etmemiş, Ka da önce ondan kaçmak istemişti.*²³⁵ *Bir yere yetişen Muhtar* kullanımı ‘bir yere yetişmeye çalışan Muhtar’ şeklinde yazılmalıydı.²³⁶

Orhan Pamuk, dil ve yazım yanlışlarının yanında bazen bilgi yanlışları da yapar:

*Bu yolculukları Gazzali’nin Fütühat-ı Mekkiye’sinden ve İbn-i Arabi’den ilhamla bütün ayrıntılarıyla yazacağım, dedi Necip.*²³⁷”Fütühat-ı Mekkiye’ İbn-i Arabî’nin eseridir. Bunun yanında ‘ Fütühat ’ ile ‘Arabi’ nin yazılışı yanlıştır.

Başka bir üslup ve bilgi yanlışını yazar, öldürülmek üzere olan maktul Eğitim Enstitüsü müdürü ile katili arasında geçen konuşmada yapar:

*Son sözünü söyle, Tekbir getir.’ / ‘Otur sandalyene oğlum, bu devlet hepinizi yakalar, hepinizi asar.’ / ‘Tekbir getir.’ / ‘Sakin ol evladım, dur otur, bir daha düşün. Çekme onu, dur.’ (Silah sesi, bir sandalyenin gürültüsü.) ‘Yapma evladım!’ (İki el silah sesi daha. Sessizlik, bir inilti, televizyonun sesi. Bir silah sesi daha. Sessizlik.)*²³⁸ Orhan Pamuk, katille maktulun yaptığı uzun bir diyalogu yukarıda gösterildiği gibi farklı biçimde, hiç konuşma çizgisi kullanmadan vererek, bir değişiklik yapar. Parantez içindeki yüklemsiz cümleler de dikkat çekicidir. Bu, onun bileceği bir tasarruftur. Yanlışlık ise cümlede, katilin birazdan öldüreceği kişiye son nefesini vermeden *tekbir* getirmesini söylemesidir. Hâlbuki İslam geleneğinde, son nefesini verecek olan kişiye *şahadet getirmesi* telkin veya tavsiye edilir. Bunlara göre yazar, şahadet ile tekbir arasındaki farkı bilmez veya önemsemez görünmektedir.

²³⁵ Kar, s. 293.

²³⁶ Daha farklı bilgi ve örnekler için bakınız: Osman Kemal Kayra, Dil ve Üslup Açısından Kar Romanı, Cümle Yay. , 1. baskı, İstanbul, Mayıs 2008, 389 s.

²³⁷ Kar, s. 108.

²³⁸ Kar, s. 51.

III. KAR ROMANININ DÜŞÜNSEL YAPISI

Italo Calvino, *Siyasetçilerin ve siyasi kaygı güdenlerin, edebiyata çok fazla ilgi duymaya başlamaları hayra alamet değildir - esas olarak edebiyat için hayra alamet değildir, çünkü edebiyatın en çok tehlikede olduğu durumdur bu.*²³⁹ der.

Orhan Pamuk'un ilk ve son siyasi romanım dediği Kar, kendisinin de söylediği gibi, romandaki roller, seçilen konular, karakterler ve onlara söylenen sözler, kamuoyunda hassasiyet uyandıran pek çok konuda kullanılan tartışmalı üslup ve ifadeler, siyasi kaygı güdülerek oluşturulan bir roman olduğunun birer kanıtıdır.

Edebiyatın tamamen bir kurmaca olduğunu söylemek hiçbir devirde inandırıcı olamamıştır. Çünkü her kurgu hayattan izler taşır. Halit Ziya'nın, romanların sosyal ve ahlaki hayata etkilerine dair Tevfik Fikret'le yaptığı bir konuşmada biraz abartarak söylediği gibi, '*Evet hiç şüphe yok! Hayat romanları değil, romanlar hayatı yapıyor!*'²⁴⁰

Orhan Pamuk bunun farkındadır ve Kar'da da bunu bilinçli bir şekilde uygulamaya koymuştur. Her ne kadar postmodern roman, gerçek kavramını sorgulasa da; asıl amacı, romanın dış dünyayı birebir yansıtan bir ayna olmadığını savunmaktır; çünkü post modern roman, *asla bu dünyayı taklit etmez ya da onu temsil etmez, ama daima bu dünyayı oluşturan söylemleri taklit eder ve onları temsil eder.*²⁴¹ Günümüzde tüm edebiyat dünyası, istenildiğinde edebiyatın, toplumun hayatına yön verecek ideolojiler ve sloganlar yığını haline getirilebileceği gerçeğini çoktan kabul etmiş, fakat itiraf edemeyerek kurmaca dünya 'edebiyatı'na sığınmıştır.

²³⁹ Orhan Pamuk Edebiyatı, Sabancı Üniversitesi Sempozyum Tutanakları, Agora, İstanbul, Temmuz 2007, s.65.

²⁴⁰ M. Fatih Andı, Roman ve Hayat, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 2.baskı, İstanbul 2004, s. 11.

²⁴¹ AYTEKİN GEZİCİ, Vatan Hainliğinden Nobel Fatihliğine Orhan Pamuk, Akis Kitap, İstanbul, Kasım 2006, s. 74.

1. Kar'da Türkler Hakkındaki Düşünce ve Yargılar

1.1. Türklerin Geneli İçin Yapılan Değerlendirmeler:

*Seksen yıl önce Osmanlı ve Rus orduları şehirden çekildikten sonra Ermenilerin ve Türklerin birbirlerini katlettikleri günlerde şehirde Türklerin ilan ettiği devletin nereden bulunduğunu kimsenin bilmediği bayrağı da artık arada bir ekranda beliriyordu. Güve yeniği dolu, bu lekeli bayrağın ekranda görünmesi...*²⁴² Her milletin bayrağının doğuşu ile ilgili birçok efsane vardır. Ama hiç biri Türk Bayrağının doğuşu ile bağdaştırılamaz. Çünkü Türk bayrağı doğuşunu bir efsaneden değil gerçek bir olaydan almıştır. Her Türk'e, daha ilköğretim sıralarında Türk bayrağının rengini, şehitlerinin kanından aldığı öğretilir. Bunun, Birinci Kosova Savaşı sonrasında; Türk askerlerin kanının bir çukurda toplanması sonucunda; Ay ve Yıldız'ın yan yana gelmesi ile oluştuğu söylenmektedir. ‘Yapılan tüm varsayımlar arasında, 1. Kosova Savaşı'nın sebep olması en büyük ihtimallerdendir, çünkü bu savaş tarihinin akşamında, gökyüzünde Jüpiter ve Ay yan yana nadir anlarından birini yaşamıştır. 1. Kosova Savaşı tarihi (28 Temmuz 1389) ve Kosova koordinatlarında (Lat:43.41, Long:25.65) gökyüzündeki gezegenlerin konumu incelendiğinde, Ay ve Yıldız'ın aslında Ay ve Jüpiter (Dünyadan bakıldığında uzaydaki gezegenler de yıldız gibi parlak görünürler.)olduğu bilimsel olarak ortaya çıkar.²⁴³ Bayrağın *güve yeniği* olması ve *lekeli* bulunması ise mecazi bir kullanımı akla getirmektedir. Bu düşünceler, Türk bayrağını meydana getiren tarihi saptırarak, Türklerin geçmişini *lekeli* göstermek isteyenlerin boş hülyaları ve kılavuzunu dışarıdan seçenlerin iftiralara olmaktan öte bir değer taşımaz.

*Türk olmak çoğu zaman kötülük için ya bir özür olur, ya da bahane.*²⁴⁴ Bu cümlede de Türklüğü, kabahatlerle dolu bir kavram gibi gösterme çabası gözden kaçmamaktadır. Sözler, İpek'e roman gereği söylenmiş gibi yapılmaya çalışılsa da, ifade yazarın Türklerle ilgili daha sonraki itham ve iddialarının adeta hazırlığı gibidir.

²⁴² Kar, s. 367.

²⁴³ <http://www.uyurgezer.net/turk-bayraginin-dogus-hikayesi-8226-8226-8226-t16959.html>

²⁴⁴ Kar, s. 363.

*Ne yazık ki ülkemizde seyirci modern sanatı anlayacak düzeyde değil. Bu yüzden eserlerimde halkın anlayacağı göbek dansözlerini ve kaleci Vural'ın maceralarını kullanıyorum.*²⁴⁵ Dünyanın hangi ülkesine ait bir millet olursa olsun, o milletin ya da halkının tamamının modern sanattan anlaması ve zevk alması mümkün değildir. Ancak buna rağmen, bütün Türk halkının zevk ve sanat seviyesini *dansöz müptelası* olmaktan ibaret olarak göstermek çok aşağılayıcı bir tutumdur.

*Ka sadece hayatı boyunca bütün Türk kardeşler arasında içten bir nefret ve zoraki bir dayanışma gördüğü için...*²⁴⁶ Kıskançlık ülkelere ve milletlere göre ortaya çıkan bir durum değildir. Bireysel ve psikolojik bir olgudur. Bu yüzden sadece Türk kardeşler arasında bulunmaz. Her kardeş ve her insan arasında olabilir. Orhan Pamuk bir röportajında, hayatında yaşadığı böyle bir durumdan bahsettiğine göre, yazarın illa ki Türk kardeşler üzerindeki -biraz da maksatlı duran- ısrarının sebebi daha anlaşılır bir hâl alabilir. O röportajda Pamuk, tek kardeşi olan ağabeyi Şevket Pamuk için şunları söylüyor:

—*Gerilim var aramızda. O gerilimi anlatmamdan da haklı olarak şikâyetçidir. Fakat ben yazarım, yazdım ve ona gülümseyerek söylüyorum, yazmaya da devam edeceğim. Tabii onunla çatışıyor görünmek de istemem. Doğru da değil. Arkadaşız.*

—*Aranızdaki meselenin sebebi nedir?*

—*Bizim gibi babaerkil toplumlarda, birinci erkek çocuk bütün kuralları koyar, yasaları önerir. İkinciye de bir şey kalmaz. Ona oyun oynamak, hayal kurmak kalır.*²⁴⁷

Buna göre Pamuk, bu konuda herkesi de kendisi gibi sanma psikolojisiyle davranıp yanlış ve yakışsız bir genellemeye gitmiş olabilir.

*Türk şiirine (şimdi bu milliyetçi kavram Ka'ya çok gülünç ve zavallı geliyordu) getireceği modernist yeniliklerden dolayı) ...*²⁴⁸ Her ülkenin kendi ismiyle geliştirdiği edebi türleri ve bu türlere katkıları mevcuttur. Fransız şiiri, İngiliz tiyatrosu, Rus romanı... vb. Bu, tüm edebiyatçıların bildiği gibi,

²⁴⁵ Kar, s. 199.

²⁴⁶ Kar, s. 220.

²⁴⁷ Cemal Kalyoncu, Aksiyon Dergisi, 392. sayı, 10 Haziran 2002.

²⁴⁸ Kar, s. 295.

milliyetçilikten çok öte bir durumdur ve zavallı bir yanı yoktur. Tespitlerimize göre Orhan Pamuk eserinde, Türk isminin geçtiği hemen her yere, onu küçültücü bir kavram veya açıklama eklemeye çalışmıştır.

1.2. Kars ve Karşılar Hakkındaki Düşünceler:

Anadolu'nun en eski şehirlerinden biri olan (1064 yılında fethedilmiştir.) Kars hakkında yazarın ilginç, ilginç olduğu kadar da düşündürücü görüşleri vardır:

*Soğuk gecelerde hep olduğu gibi Kars terk edilmiş bir şehre benziyordu, kapısını vurduğum evler ya içinde seksen yıldır kimsenin yaşamadığı Ermeni evleriydi, ya da içindekiler kat kat yorganlar altında, kış uykusuna yatmış hayvanlar gibi gizlendikleri deliklerden çıkmıyorlardı.*²⁴⁹ Romanda yazar tarafından Muhtar'a söylenen bu sözler, o yazarın insanlar hakkındaki düşüncesini ve bakış açısını (Soğuktan evlerine sığınan insanları hayvana benzetiyor.) yansıtması bakımından oldukça tüyler ürperticidir.

*Sıkıyönetim duyurusunu ciddiye alıp evlerindeki silahları kuzu kuzu devlete teslim eden ihtiyatlı Karşılardı bunlar.*²⁵⁰ *Kuzu kuzu* ifadesiyle küçümseyici hava hemen hissedilmektedir.

*Bugün Almanlar Kars'ta bir konsolosluk açıp herkese bedava vize verseler yemin ediyorum bütün Kars bir haftada boşalır.*²⁵¹

*Kars'taki bütün çayhaneler, lokantalar ve otel salonlarında olduğu gibi burada da duvarlara Karşılıların övündükleri kendi dağlarının değil, İsviçre Alplerinin manzaraları asılmıştı.*²⁵²

Yukarıdaki alıntıların da ortaya koyduğu gibi, roman boyunca; Türk insanına, Kars'a, Karşılara olumsuz hatta zaman zaman çirkinleşen bir yaklaşım, hemen kendini belli eder. Bu kendi kimliğine ve halkına yabancılaşan, zamanla bu duyguları nefrete dönüşen subjektif değerlendirmelerden başka bir şey değildir.

²⁴⁹ Kar, s. 57.

²⁵⁰ Kar, s. 216.

²⁵¹ Kar, s. 279.

²⁵² Kar, s. 41.

1. 3. Askerler ve Polisler:

Bu bölümde de asker ve polislerin yanı sıra, Karşılara ve Türk insanına karşı yapılan küçümseyici tutumun devamını görürüz:

Rusların açtığı beş caddeye, askerden başka büyük bilmedikleri için Kars tarihindeki beş büyük paşanın adını vermişlerdir.²⁵³ Türkiye Cumhuriyeti, Kurtuluş Savaşı sonrasında kurulan bir devlet olduğundan Türk Milleti bir şükran duygusuyla komutanlarını yaşatmak için sadece caddelere değil, büyük kuruluş, bina ve spor alanlarına da hep asker adı vermiştir. Stadyumların, kapalı spor salonlarının, kültür kuruluşlarının adlarına bakalım, Atatürk, İnönü adını sık sık görürüz. Mesela 27 Mayıs 1960 askeri darbesinin lideri Orgeneral Cemal Gürsel'dir. Paşa Erzurumlu olduğu için bölge bürokratlarınca şehrin stadyumuna Cemal Gürsel adı verilmiştir. Yine bu bölgenin en büyük eğitim kurumlarından birinin adı da Kazım Karabekir Eğitim Fakültesidir.²⁵⁴ Dünyanın diğer ülkelerinde de bu duruma rastlanabilmektedir: Charles De Gaulle Meydanı ve hava alanı (Fransa), Stalingrad- Leningrad (Rusya), Washington (A.B.D.), ...

Polis gençlere kötü davranıyor, zevk için dayak atan hayvanlar bile var aralarında.²⁵⁵ Daha önce Karşılara hayvan diyen Ka' ya, burada da diğer bir roman kahramanı Sunay Zaim'de katılarak, polisler için aynı nefret dolu ifadeyi kullanıyor.

Arabacıya güven. Geçen sene oğlu polisle çatışırken öldü.²⁵⁶ Yine kışkırtıcı ve sakıncalı bir ifadeyi Kadife'ye söyleten Orhan Pamuk, devletin polisiyle çatışmak, kim için ve niçin güven verici bir durum olabilir, sorusunu akla getiriyor.

Alman polisi Türk polisine benzemez, iyi çalışır.²⁵⁷ İki ülkenin polisleri hangi olay, durum veya şartlara göre karşılaştırılmaktadır, belli değildir. Yine, bütün bir emniyet teşkilatını töhmet altında bırakan bir düşünceyle karşı karşıyayız.

²⁵³ Kar, s. 26.

²⁵⁴ Osman Kemal Kayra, Dil ve Üslup Açısından Kar Romanı, Cümle Yay., 1. baskı, İstanbul, Mayıs 2008, s.10.

²⁵⁵ Kar, s. 100.

²⁵⁶ Kar, s. 223.

²⁵⁷ Kar, s. 253.

2. Kar'da Toplumun Sosyolojik Yapısıyla İlgili Düşünce ve Yargılar

2.1. Kürtler ve PKK:

Romanda tüm Kürtler, PKK sempatzanı gibi gösterilmekte ve PKK'lı teröristler için *gerilla* ifadesi kullanılmaktadır. Otuz bin kişinin katili olan, devletin üniter yapısını yıkmaya yönelik dış destekli bir terörist grup için, *gerilla* hatta *Kürt milliyetçisi*²⁵⁸ tabirinin kullanılması ne insafa ne izana sığar:

*–Hiç konuşulmasa da PKK'lı gerillaların varlığı bir şekilde hissedildiği için...*²⁵⁹

*Bölücülük ve Kürt milliyetçiliği suçlamalarıyla gözaltına alınmış, ...*²⁶⁰

*Kürt gerillalarını dağlardan şehrin içine sızma çabalarına yardımcı olanlar...*²⁶¹

*O günlerde Güneydoğu'da PKK'lı gerillalarla gırtlak gırtlığa savaşan ordu bu savaşta başarılı oldukça, gerillaya katılmayı düşleyen işsiz, güçsüz, umutsuz kimi Kürt gençleri arasında tuhaf ve korkutucu intikam hayalleri yayılıyordu.*²⁶² Teröristlerle yapılan çatışmanın savaş olarak nitelendirilmesi oldukça düşündürücüdür. Bunun yanında, *tuhaf ve korkutucu intikam hayalleri kuran kimi Kürt gençleri* ise tamamen hedef göstermeye ve kışkırtmaya yönelik ifadeler olması sebebiyle ideolojik bir anlam taşımaktadır.

*Biraz akılsızdır, ama Kürt'tür. Kürtler burada nüfusun yüzde kırkı.*²⁶³

*Ferhat PKK'ya katılmış milliyetçi bir heyecanla Türk Hava Yolları bürolarına saldırıyor, ...*²⁶⁴

*Dağdaki Kürt gerillalara hayranlık duyan işsiz, güçsüz ve öfkeli Kürt gençlerinin toplandığı, ...*²⁶⁵

Bir başka sorun da dağdaki savaşçıların bu gençleri şehrin sıcak odalarında keyif çatmakla, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'yle uzlaşmakla

²⁵⁸ Kar, s. 171.

²⁵⁹ Kar, s. 16.

²⁶⁰ Kar, s. 171.

²⁶¹ Kar, s. 184.

²⁶² Kar, s. 208.

²⁶³ Kar, s. 31.

²⁶⁴ Kar, s. 62.

²⁶⁵ Kar, s. 268.

suçlamalarıydı. Derneğin artık dağlara yeterince gerilla adayı çıkaramadığı yolundaki bu suçlamalar, hala hapse düşmemiş birkaç üyesinin maneviyatını iyice bozmuştu.²⁶⁶ Öncelikle, cümledeki *hapse* sözcüğünün yazılışı yanlıştır. Sözcük *hapse* şeklinde yazılmalıydı. Yine, cümledeki üslubun tamamına hâkim olan teşvik ve tahrik edici hava kendini hemen göstermektedir.

*Eli silahlı sosyalistler Kars'ta artık eskisi gibi güçlü olmadıkları, yol kesmek, polis öldürmek, bombalı paket bırakmak gibi eylemleri ancak Kürt gerillaların izni ve yardımıyla yapabildikleri için erken yaşlanmakta olan bu militanlarda bir eziklik vardı.*²⁶⁷ Cümle, gerillaların yaptıkları cinayetleri itiraf etmesi bakımından önemlidir. Ayrıca cümledeki özne-yüklem uyumsuzluğundan ve virgül eksikliğinden kaynaklanan anlatım bozukluğu da gözden kaçmamaktadır. Cümle doğru olarak şöyle yazılabilirdi: *Eli silahlı sosyalistler (de), Karsta artık eskisi gibi güçlü olmadıkları, yol kesmek, polis öldürmek, bombalı paket bırakmak gibi eylemleri ancak Kürt gerillaların izni ve yardımıyla yapabildikleri için erken yaşlanmakta ve bir eziklik (duymaktaydılar.)* ‘‘

Ankara'dan yollanan uzmanlar Kürt olduğu için bu hafiyeye güvenlerini kaybettiler ve ondan öğrendiklerinden şerbetin Türkleri zehirleyip Kürtlere işlemediği sonucunu çıkardılar ama Türklerle Kürtlerin birbirinden farksız olduğu yakındaki devlet görüşüne uymadığı için bu görüşlerini kimseye açmadılar.²⁶⁸ Roman boyunca her fırsatta Kürt-Türk ayrımcılığı yapılmasına şahit olduk. Fakat burada, bu işlevin bir *şerbet*'e yüklenmesi çok komik olmakta ve açık bir şekilde zorlama kokmaktadır. Bir içeceğin ya da yiyeceğin yapısında zehirli bir madde söz konusuysa, bu onu kullanan herkese etki eder. Burada belki yapılmak istenen ırk üstünlüğünü sağlam bir bünyeye sahip olmakla özdeşleştirmektir. Ancak yazar, böyle mantıksız ve olanaksız bir uydurmayla kantarın topuzunu fazla kaçırmışa benzemektedir. Romanda, sürekli olarak bir nakarat edasıyla tekrarlanan *Kürt öğrenci*, *Kürt hademe*, *Kürt genci*, *Kürt Hizmetçi*, *Kürt Şeyhi*, *Kürt milliyetçisi* gibi sınıflandırmalara giden ifadeler (Azınlıklar için de aynı yöntem kullanılmıştır), zihinlerde, yazarın niyetiyle ve eserin yazılma amacıyla ilgili birtakım soru işaretleri oluşturmaktadır.

²⁶⁶ Kar, s. 269.

²⁶⁷ Kar, s. 269.

²⁶⁸ Kar, s. 208.

2.2. Din ve Siyaset:

Siyasal İslam, dini, Allah rızası için kucaklamak yerine, saltanat ve servet için kucaklayıp kullananların, dilimize kazandırdığı bir tabirdir. Oysa sadece İslamiyet'te değil, tüm dinlerde inancın, dünyevi çıkarlar için kullanılması takiyye ve riya olarak görülmüş ve yasaklanmıştır. Çünkü din, ideoloji değildir; din, inançtır. Kul ile yaratıcı arasında yaşanan bir olgudur ve özellikle de İslamiyet bu ilişkiye -hangi sıfatla olursa olsun- başkasının müdahale etmesine asla izin vermez.

Kar'da da, Türkiye'de son yıllarda yaşanan siyasal İslam'ın yükselişini, nedenlerini ve sonuçlarını görebiliyoruz. İşlenen bu konu taraflarının ağızdan verilmeye çalışılmış, o günün siyasal ortamı romanın dokusuna sindirilmiştir. Din, türban, siyasi cinayetler, tekkeler, şeyhler, partiler hepsi romanda yer bulur. *Ne var ki, biçimsel kaygının ön planda olduğu bu metinler, odağa aldıkları toplumsal sorunu çözümlenmeye çalışmazlar.*²⁶⁹ :

*Ka, Türkiye'de Allah'a inanmanın, insanın tek başına en yüce düşünce, en büyük yaratıcıyla karşılaşması değil, her şeyden önce bir cemaate, bir çevreye girmek demek olduğunu baştan biliyordu, ama gene de Muhtar'ın Allah'tan ve tek bireyin inancından hiç söz etmeden cemaatlerin yararından söz etmesi bir hayal kırıklığı yarattı onda.*²⁷⁰ Ka'ya yaptırılan bu tespit, ülkemizde yaşayan çok az sayıdaki bir kesim için geçerli olabilir, ancak Türkiye'deki tüm Müslümanları aynı kefeye koymak doğru değildir.

Dinciler kapı kapı dolaşıyorlar, takımlar halinde evinize misafir geliyorlar, kadınlara, kapı kacak, tencere, portakal sıkma makinesi, kutularla sabun, bulgur, deterjan veriyorlar, yoksul mahallerinde hemen dostluklar, kadın kadına yakınlıklar kuruyorlar, çocukların omuzlarına çengelli iğneyle altın takıyorlar. Oyunuzu Allah'ın partisi dedikleri Refah Partisi'ne verin, diyorlar, başımıza gelen bu yoksulluk, bu sefalet Allah'ın yolundan uzak düştüğümüz içindir, diyorlar. Erkeklerle erkekler, kadınlarla kadınlar konuşuyor. Gururu kırık, öfkeli işsizlerin güvenini kazanıyorlar, akşam tencerede ne kaynatacağını bilmeyen işsiz karılarını sevindiriyor, sonra yeni hediyeler vaat edip kendilerini oy vermeye yemin ettiriyorlar. Yalnız sabah akşam aşağılanan en yoksullarla

²⁶⁹ Yıldız Ecevit, Orhan Pamuk'u Okumak, İletişim Yay. , 1. baskı, İstanbul 2004, s. 57.

²⁷⁰ Kar, s. 64.

*işsizlerin değil, karınlarına günde ancak bir sıcak çorba giren üniversite öğrencilerinin, amelelerin, hatta esnafın bile saygısını kazanıyorlar, çünkü herkesten daha çalışkan, dürüst ve alçakgönüllüler.*²⁷¹ Orhan Pamuk'un, gazete sahibi Serdar Bey'e söylediği fikirlere katılmamak mümkün değildir. Dönemin siyasal gerçeğini gözler önüne seren bu tespitler, Türkiye'de yaşanmış ve ispatlanmış olaylardır. Ancak, bunca anlatılan olaydan sonra, sözün sonunda, dini siyasete alet edenleri başka bir deyişle, insanları 'Allah ile aldatanları', dürüst olarak nitelenecek tutarsızlıktan başka bir şey değildir. Yukarıda sergilenen eylemlerin, dinle veya dürüstlikle hiçbir ilgisi yoktur.

Romanın ilerleyen bölümlerinde ise yazar, Ka'ya, Refah Partisi'ni İslam'ı temsil eden bir parti olarak nitelendiriyor ki, bu da İslamiyet'in ne olduğu konusundaki bilgilerinin ya eksikliğinden kaynaklanıyor ya da yazarın bunu böyle yansıtması işine geliyor. Zira böyle bir düşünce, bir zamanlar adı geçen partinin genel başkanı tarafından sarf edilen, *Bize oy vermeyenler patates dinindedir* türü talihsiz açıklamalarına taraftar olmayı da beraberinde getirir:

*Boş laf, bu milletin sadece yüzde yirmisi İslamcılara oy veriyor. O da ılımlı bir partiye.*²⁷²

Pamuk, kimi yerde başörtüsü kimi yerde türban dediği eşarbi da, kendince, din açısından irdeler:

*O zaman bana Nur suresinin o güzelim otuzbirinci ayeti kerimesi hakkında ne düşündüğünü de söyle bakalım. / Bu ayette, evet, kadınlar başlarını örtün, hatta yüzlerini de gizlesin diye çok açık bir şekilde belirtilir.*²⁷³ Orhan Pamuk'un, *Hapiste esnerken ağzını kapamıyor diye adam dövdüm ben.*²⁷⁴ diyen, enstitü müdürünün katiline söylediği bu sözler, İslamiyet'e yapılmış büyük bir bühthandır. Çünkü bahsi geçen ayetin meali şöyledir:

*Mümin kadınlara da söyle: Gözlerini (harama bakmaktan) korusunlar; namus ve iffetlerini esirgesinler. Görünen kısımları müstesna olmak üzere, ziynetlerini teşhir etmesinler. Başörtülerini yakalarının üzerine örtünler.*²⁷⁵

²⁷¹ Kar, s. 31.

²⁷² Kar, s. 323.

²⁷³ Kar, s. 51.

²⁷⁴ Kar, s. 47.

²⁷⁵ Kuran-ı Kerim Açıklamalı Meali, Hayrettin Karaman (ve Heyet), Türkiye Diyanet Vakfı Yay. , 4. baskı, Ankara, Kasım 2002, s. 343.

Ayette (ve diğer tüm Türkçe meallerde) görüldüğü üzere, *yüzlerini de gizlesin* ifadesi asla yer almamaktadır. Başın örtülmesi meselesine gelince, *ulema tarafından bile kuşkuyla karşılanan ve tartışılan konu nedense yazar için açık seçiktir.*²⁷⁶

Yazar, romanın başka yerlerinde de dini, kışkırtıcı ve saptırıcı bir üslupla ele almaya devam eder:

*Kuran-ı Kerim inanana zulmedenin, zalimin katli vaciptir der. Gene de acıdığım için son bir şans verdim sana.*²⁷⁷ Bu ifadenin Kuran'ın neresinde geçtiğini yazar belirtmemiştir. Çünkü böyle bir ifade Kuran-ı Kerim'de yoktur. Kuran'da sadece farzlar yani yapılması Allah tarafından kesin olarak emredilen buyruklar yer alır. *Vacip* ifadesi ise, bir fıkıh terimidir ve din âlimleri tarafından kullanıla gelmiştir. *Vacip*, Kuran'da kesin olarak emredilmeyen, ama yapılması güzel olan durumları ifade etmek için kullanılır.(kurban kesmek, fitır sadakası vermek gibi.)

*Oğlum, Kuran-ı Kerim hırsızın elini de kesin diyor, ama devletimiz kesmiyor.*²⁷⁸ Diğer örneklerden de tahmin edileceği üzere böyle bir emir kutsal kitabımızda bulunmamaktadır. Zaten yazar bununla ilgili ayet ve sure ismi de verememiştir. Kuran-ı Kerim'deki yasaklar, insanı değil, suçu ortadan kaldırmaya yöneliktir. Kol kesmek, kafa koparmak, işgal ve sömürü düzenini tüm dünyaya yaymak gayesi olsa olsa Haçlı zihniyetinin bir ürünüdür. Bu düşüncelerin romanda, ısrarla Kuran-ı Kerim'e bağlanmaya çalışılması da, yazarın entelektüel kimliğinde büyük bir tereddüt oluşturmaktadır. Bilgi sahibi olunmadan fikir sahibi olunamayacağının farkında olduğunu düşündüğümüz Orhan Pamuk, verdiği bu önyargılı örneklerle okuyucuyu yanıltmaya çalışmıştır. Romanda, Kuran-ı Kerim gibi ontolojik bir gerçeğin göz ardı edilip değiştirilerek verilmesi, kurgu bahanesinin arkasına saklanılamayacak kadar büyük bir cürettir. Ayrıca bu, romanın propaganda aracı olarak bir ideolojinin hizmetine sunulduğu düşüncesini daha da belirginleştirir.

Ka'nın çocukluğunu geçirdiği İstanbul'un Batılılaşmış çevrelerinde başörtüsü takan bir kadın ya mahalleye üzüm satmak için İstanbul'un

²⁷⁶ Hüseyin Duman, Karşı Yakadan Bir Ses, Sone Yayınları, İstanbul, Şubat 2009, s. 82.

²⁷⁷ Kar, s. 48.

²⁷⁸ Kar, s. 46.

civarından, mesela Kartal'daki bağlardan gelen biri olurdu, ya sütçünün karısı, ya da aşağı sınıflardan bir başkası.²⁷⁹ Ka'nın aklına başörtüsü denince, hep aşağı sınıflardan ekmek parasını çıkarmaya çalışan kadınların gelmesi, üzerinde düşünülmesi gereken, sakıncalı bir kibrin ifadesidir. Çünkü insanları kıyafetlerine göre, aşağı veya yukarı sınıf mensubu olarak nitelendirmek, iyi bir niyetin göstergesi olmaktan ziyade, ayrımcılığın başka bir şeklidir.

Üniversiteli ve tesettürlü kızların derslerde başlarını açmaları gerektiğini söyleyince Refah Partililer ona ses çıkaramadılar. Kars gibi bir yerde, böyle güçlü bir adam seni çağırınca onu reddedemezsin.²⁸⁰ Şeyh Saadettin'den bahseden bu cümle, Şeyhlerin siyasilerin üzerinde, özellikle belli eğilimleri olan siyasi partilerin üzerinde, nasıl etkin olduğunu gösteren çarpıcı bir örnektir. Gerçek hayatta ise, 1998 yılında aynı açıklamayı yapan ve Refah Partisi'nin sesini çıkaramadığı şeyh, Türkiye'deki yandaşları tarafından Nur cemaatinin lideri olarak görülen Fethullah Gülen'dir. Gülen, 32. Gün Programında Mehmet Ali Birand'a, türbanlı kızların okula giderken başlarını açmaları, türbanı değil okumayı tercih etmeleri gerektiği mesajını vermiştir.²⁸¹ Romanda, Refah Partisi'nin Kars belediye başkan adayı Muhtar'a söylenen *Türbanlı kız kardeşlerimize sahip çıkmak partimizin bütün Türkiye'de siyaseti.*²⁸² sözleri de, siyasetçilerin, din bezirganlığına soyunduğunun başka bir göstergesidir. Demokratik bir ülkede bunlar, siyasetin işi olmamalıdır.

Kar'da, laikliği dinsizlikle eşit tutan cümleler de ürkütücüdür. Laiklik, İslamiyet'in karşısına çıkarılıp mukayese edilebilecek bir şey değildir. Sadece bir sistem ve tavidir. Ayrıca okuyucunun zihnine, laik-İslamcı gibi, gerçekte olmaması gereken bir ayrımcılığı yerleştirmeye çalışmak, düşündürücü bir faaliyettir:

*Kahrolsun Allahsız laikler, kahrolsun imansız faşistler!*²⁸³ Cümle verdiği mesaj itibarıyla çok sakıncalı ve yanlışır. Bu tür tartışma yaratan, gerçeği ifade etmeyen, itham edici, kışkırtıcı ve hedef gösterici ifadeler, romanda farklı kişiler tarafından sık sık dile getirilir:

²⁷⁹ Kar, s. 27.

²⁸⁰ Kar, s. 94.

²⁸¹ <http://vodpod.com/watch/3278695-fethullah-glen-rportajlari-32-gn-1>

²⁸² Kar, s. 53.

²⁸³ Kar, s. 156.

... ,ama laik olmasına rağmen kadere iyi bir dindar kadar inanan müdür,
...²⁸⁴

*Batılılaşmamışları ilkel, ahlaksız, aşağı bir sınıf olarak görüp dayakla adam etmeyi kuran laikler gibisin.*²⁸⁵

*Laiklere İslam'ın laik bir din olduğunu anlatmaya çalışan yalaka İslamcılardan da değilim.*²⁸⁶

*İkinci tabloda çarşafli kadın aydınlanma ve özgürlük hamlesiyle kara örtüsünü açmaya başlayınca ilk anda herkes korktu bundan! Bunu Batılılaşmacı laiklerin bile kendi fikirlerinin sonuçlarından korkmalarıyla açıklayabiliriz.*²⁸⁷

*..., sonra sana unutturulan İslam'a inanırsın. Bu da Almanya'dan gözüktüğü ve entelektüel laiklerin iddia ettikleri gibi kötü bir şey değildir.*²⁸⁸

2. 3. Basın:

Bugün Türkiye'de yasama, yürütme ve yargıdan sonra kamuoyunu yönlendiren dördüncü erk gözüyle bakılan basın ya da günün moda tabiriyle medya, bu özelliğini yansıtan örneklerle Kar'daki yerini alır. Günümüze ait bazı basın organlarının adları bazen şifrelenerek bazen de açıkça ismi zikredilerek verilir: Hüryurt, Ahit, Cumhuriyet, Serhat Şehir gazetesi, Bayrak radyosu bunlardan birkaçıdır.

Kar'da bize, Kars'ın yerel gazetesi olan Serhat Şehir gazetesinin sahibi olarak tanıtılan Serdar Bey, günümüzde benzerleri olabilecek bir tiptir. Serdar Bey, olmamış olayları olmuş gibi göstermesi ve sipariş üzerine haber yazması gibi hoş olmayan nitelikleriyle öne çıkarken, romanın yazıldığı dönemin basını ve hatta günümüz basını için iğneleyici göndermelere aracılık eder:

Daha olaylar gerçekleşmeden haberini yazdığımız için bizi küçümsemeyin, yaptığımızın gazetecilik değil, kehanet olduğunu düşünen pek çok kişi daha sonra olayların tamı tamına bizim yazdığımız gibi gelişmesi üzerine

²⁸⁴ Kar, s. 43.

²⁸⁵ Kar, s. 315.

²⁸⁶ Kar, s. 114.

²⁸⁷ Kar, s. 148.

²⁸⁸ Kar, s. 95.

*hayretlerini gizleyememiştir. Modern gazetecilik de budur.*²⁸⁹ Bunlar, bir gazetenin gerçekleşmemiş bir haberi yazdığı anda bile, insanların bunu -araştırıp sorgulamadan- okuduğunda, gerçek zannederek tam da gazetenin verdiği haber ya da istediği haber gibi davranmalarına yol açması dolayısıyla, basının, kamuoyunu nasıl amaçları doğrultusunda yönlendirebilecek bir güce sahip olduğunu gösteren cümlelerdir. Bir de gazetenin bu yaptığının modern gazeteciliğe bağlanması, çok ince ve ağır bir ironiyi içermektedir.

Serdar, Serdar gene kimden emir aldın? dedi Turgut Bey. Yazık değil mi misafirimize. Verin ona okusun yediği haltı.

Yazdığım şeyin tek kelimesine inanmadığımı bilmenizi isterim, dedi Serdar Ka'nın uzattığı gazeteyi alırken. İnandığımı düşünürseniz beni kırarsınız. Lütfen bunun şahsi bir şey olmadığını, Kars'ta bir gazetecinin sipariş üzerine böyle yazılar yazmak zorunda kaldığını sen de söyle ona Turgut Bey.

*Serdar valilikten emir alıp birilerine hep çamur atar, dedi Turgut Bey.*²⁹⁰ Basın-iktidar ilişkisini gündeme getiren başka bir diyalogla karşılaşıyoruz. Ülkemizde, ayakta kalmak için bu tür ilişkilere onay vermek gerektiğini düşünen birtakım basın organlarının, tam olarak bağımsız olamayacağını göstergesi olan bu cümlelere, yerine göre hak vermemek elde değildir.

*Dünyanın her yerinde Amerika'da bile gazeteler önce okurlarının istediği haberi koyar. Okur sizden yalan haber istiyorsa, dünyanın hiçbir yerinde kimse doğruları yazarak satışını düşürmez. Gazetem satışını artıracaksa ben doğruyu niye yazmayayım! Ayrıca doğruları yazmamıza polis de izin vermez.*²⁹¹ *Yalan haber yazma gerekçesini sadece okura ve polise bağlamak, biraz haksızlık olacaktır. Zira cümlenin sonunda Serdar Bey'in itiraf ettiği gibi, gazete sahibinin taşıdığı maddi çıkar endişesi böyle bir duruma yol açan en büyük etkidir.*

Romanda, basın laik olmakla suçlanır. Çünkü romanın taşıdığı konseptte göre de her laik, aynı zamanda dinsizdir:

²⁸⁹ Kar, s. 34.

²⁹⁰ Kar, s. 301.

²⁹¹ Kar, s. 301.

*Siyasal İslamcı dini için savaşmaya hazır biz Müslümanlara Batılı ve laik basının verdiği bir ad, dedi. Siz bir laiksiniz, ama onun hakkındaki laik basın yazdığı yalanlara kanmayın lütfen.*²⁹²

*Türbancı kızlar lafını laik basın kullanıyor onlar için.*²⁹³

2.4. Avrupa'ya (Batı'ya) Bakış:

Kars'taki siyasi, dini, etnik grupların temsilcilerinin Asya Oteli'nin bir odasında, Avrupa kamuoyuna seslenen bir bildiri hazırlama gerekçesiyle bir araya gelmeleriyle, Batı sorgulaması yapılır. Odadaki hiç kimsenin Batı'ya kendine yakın görmemesi, hatta suçlamasına rağmen, yine de kendilerini Batı'ya şikâyet etmek için toplanmış olmaları oldukça trajikomiktir.

*Beyanatlarını gönderdiklerini zannettikleri Avrupalı gazeteci aslında var olmayan, Ka'nın uydurduğu bir kişi. Üstelik bütün bu Batı'ya mesaj gönderme girişimini Ka'nın, İpek'le sevişebilmek için, İpek'in babasını evden uzaklaştırmak amacıyla icat etmiş olması, Batı'nın nasıl her türlü çıkar doğrultusunda mobilize edilebilen bir fikir olduğunu komik bir biçimde gösteriyor.*²⁹⁴ Dolayısıyla, farkında olmasalar bile sadece kendi kendilerine seslenen bu insanlar, yine sadece kendileri için bir anlam taşıyan meselelerde ve kendi anlayacakları bir üslupla konuşmak zorunda kalıyorlar:

*Avrupa kamuoyu bizim dostumuz değil, düşmanımızdır. Biz onlara düşman olduğumuz için değil, onlar içgüdüsel olarak bizi küçümsedikleri için.*²⁹⁵ Açıkça görülüyor ki, bunu söyleyen Lacivert'in sahip olduğu öfkenin nedeni Avrupa değildir. Sadece sahip olduğu aşağılık kompleksinin başka şekilde tezahürüdür. Avrupalıların kendilerini küçümsediğini söyleyen Lacivert, yine de onun kapısına gidip Avrupalı taraftar aramaktan kendini alıkoyamaz. Romadaki bildiri bölümünde herkes, Avrupa'yı hiç de ilgilendirmeyen konularda, Avrupa'ya bir şeyler ispatlama çabasına girişmektedir:

²⁹² Kar, s. 70.

²⁹³ Kar, s. 86.

²⁹⁴ Nüket Esen-Engin Kılıç, Orhan Pamuk'un Edebi Dünyası, İletişim Yay. , 1. baskı, İstanbul 2008, s. 53.

²⁹⁵ Kar, s. 270.

*Ben bu toplantıya Avrupalılara Türkiye’de de demokrat ve sağduyulu insanlar olduğunu kanıtlamak için geldim.*²⁹⁶ Güya, kendi dertlerine çözüm aramak için bir araya gelen insanların, her şeyden önce Avrupa’ya hoş görünme çabası içinde olması enteresandır.

*Lacivert, Frankfurter Rundschau’da yayımlanacak bildiriye Kürt milliyetçisi sıfatıyla imzalayacak kişinin bir ateist olmasının Batılıları etkileyeceğine ikna olmuştu.*²⁹⁷ Yine, *Benden korkmasınlar da işimi görsünler diye onlara benzemek için çürpünmam.*²⁹⁸ diyen Lacivert’in de bildiriye imza atacak kişilerde, Avrupa’nın hoşlanacağı yapıda birinin seçilmesini kabul etmesi, yukarıda değinilen tezadın başka bir göstergesidir.

*Kimse vermez senin gibi işsiz güçsüze Avrupa vizesi.*²⁹⁹ Kendini, yabancıların gözüyle değerlendirip, onların biçtiği yargıları, onlardan önce kendi kendine biçmek, sağlıklı bir ruh halinin göstergesi değildir. Ancak, ‘kendi’ olamamış insanların böyle saplantıları olabilir.

Batı Batı diye, sanki bir tek kişi, bir tek görüş varmış gibi konuşmak sevimsiz oluyor, dedi Ka dikkatle.

*Buna inanıyorum ama, dedi Lacivert en sonunda. Bir tek Batı ve bir tek görüşleri vardır. Öteki görüşü biz temsil ediyoruz.*³⁰⁰ Lacivert, Doğu ve Batı arasındaki cepheleşmeyi öyle keskin bir sınırla ayırmıştır ki, Buna göre Batı’ya has özellikler ile Doğu’ya has özellikler asla bağdaşamayacaktır. Her ne kadar Lacivert böyle idealist sözler sarfetse de, bir Doğulu olarak, derdini Batı’ya kabul ettirme düşüncesinden kurtulamayacaktır. Aynı düşünce Ka’nın aşağıdaki sözlerinde de yerini bulmaktadır:

*Gene de Batı’da öyle yaşamıyorlar, dedi Ka. Buradakinin aksine, insanlar herkes gibi düşünmekle övünmüyor orada. Herkes, en sıradan bir küçük bakkal bile kişisel görüşleri var diye böbürleniyor. Bu yüzden Batı yerine, Batı’nın demokratları desek, oradaki insanların vicdanlarına daha iyi sesleniriz.*³⁰¹

²⁹⁶ Kar, s. 272.

²⁹⁷ Kar, s. 268.

²⁹⁸ Kar, s. 228.

²⁹⁹ Kar, s. 277.

³⁰⁰ Kar, s. 227.

³⁰¹ Kar, s. 227.

Kar'da, Batı'nın en kapsamlı tartışıldığı yer, *Asya Otelinde Gizli Toplantı*³⁰² bölümü olmasına rağmen, romanın başka bölümlerinde de Batı'yla ilgili farklı ağızlardan düşünceler verilmeye çalışılır:

Senin inandığına ben niye inanmayayım?

*Çünkü sen İstanbullu bir sosyetiksin, diye yanıtıyor Necip. Onlar hiçbir zaman Allah'a inanmazlar. Avrupalıların inandıklarına inandıkları için kendilerini milletten üstün görürler.*³⁰³

*Ateist olması için kişinin önce Batılı olması gerekir.*³⁰⁴ Bu düşüncelerle devreye, *inançlı Doğu ile inançsız Batı*³⁰⁵ karşıtlığı giriyor. Romanda iki medeniyetin en çok kıyaslandıkları konu budur. Fakat Lacivert, Batı'nın inancı hakkında farklı bir görüşe sahiptir:

*Bizim ateist Avrupa hayranlarının hayallerinin aksine Avrupalı bütün aydınlar dinlerine, haçlarına sıkı sıkıya bağlıdırlar. Ama bizimkiler Türkiye'ye geri dönünce bundan bahsetmez, çünkü Batı'nın teknolojik üstünlüğünün ateizmin bir zaferi olduğunu kanıtlamaktır dertleri.*³⁰⁶ Türk aydınları, Avrupalılardan bile inançsız olmakla suçlayan Lacivert, daha önce bildiride, Avrupalının hoşuna gitmesi için ateist birinin imzasına da yer verilmesi fikrini kabul ettiğini unutmuş gibidir.

İncelenen örneklerde dikkat çeken en önemli nokta, yapılan 'Batı' tartışmalarının öze değil, detaylara yönelik olmasıdır ki, bu da romana yapaylık kazandırmaktan başka bir işe yaramamaktadır.

2. 5. Azınlıklar:

Eserin atmosferi ve mekân vurgusu içinde alabildiğince yer verilen azınlıklar Ermeniler ve Ruslardır. Öyle ki, yapılan ısrarlı ve inatçı tekrarlar, ülkemizin tarihinden habersiz zihinlerde, bulunduğumuz topraklarda bin yıllık bir geçmişi olan bizleri (Türkleri) işgalci konumuna düşürecek şekilde yer

³⁰² Kar, s. 266'dan 282'ye kadar olan bölüm.

³⁰³ Kar, s. 105–106.

³⁰⁴ Kar, s. 144.

³⁰⁵ Yeşim Dinçer, *Ecinniler'in Gölgesinde*, Yordam Kitap, 1. baskı, İstanbul, Temmuz 2009, s. 168.

³⁰⁶ Kar, s. 229.

almaktadır. *Kars'ın medeniyet ve imarına, estetiğine ait her şey, zirveler hep bu kelimelerle telaffuz edilmektedir.*³⁰⁷ :

*Şehri alçakgönüllü bir uygarlık merkezine çeviren bütün o Ermeniler, Ruslar, ...herkes çekip gitmişti.*³⁰⁸

*Karpalas Oteli Baltık mimarisıyla yapılmış zarif Rus yapılarından biriydi.*³⁰⁹

*Karlı eski Rus evlerinin... güzelliği biraz olsun içini açmıştı.*³¹⁰

*Hafızasında Kars'ı özel bir yer yapan Rus yapısı eski taş binaları görmek biraz olsun içini rahatlattı.*³¹¹

*Baltık tarzı eski Rus evlerinin... güzelliğinden...*³¹²

*Bir zamanlar bir Ermeni konağı, daha sonra Rus... konsolosluk binası olan eski yatakhane'nin bahçe kapısı kilitliydi.*³¹³ *Rusların Kars'ta kısa bir dönem sayılacak (kırk yıl) işgalinin izlerini bu kadar zinde tutmak gariptir.*³¹⁴

Ermenilerden her bahsedilişte, bu kelimelerin başına sayı ve üstünlük belirten bir ifadenin konmuş olması dikkat çekicidir:

*Anadolu'daki **milyonlarca** Ermeni...(s.279) , **seksen yıldır** kimsenin yaşamadığı Ermeni evleri...(s.57) , **bin yıllık** boş Ermeni kilisesi (s.15) , **bin yıl önce** diktikleri kiliselerin bazıları hala **bütün haşmetiyle duran** Ermenilerin, ...(s.25) , **ta Ermeniler zamanından** bugüne (s.161.) , **yüz küsur yıl önce** bu ince uzun yapı bir Ermeni vakfının hastanesiyken...(s.180) , **Ruslardan ve Ermeni zenginlerinden** kalan... eski taş yapıların sıralandığı Faik Bey caddesi boyunca...(s.17) , **hülyalı Ermeni kızlarının**(s.158) , **deri tüccarı Ermeni zenginlerinden** Kirkor Çizmeciyan'ın...(s.159), **yüz yıllık binanın** yıkımından "biraz" sorumlu olduğunu kabul etti ama Türk değil, **Ermeni yapısıydı** zaten, diyerek beni teselli etmeye çalıştı. (s. 414) , **Ermeni demir zanaatkârlarının ince ustalığını** hala gösteren ana kapıda... (s. 169) , **Ermenilerden kalan** hayalet*

³⁰⁷ Osman Kemal Kayra, Dil ve Üslup Açısından Kar Romanı, Cümle Yay. , 1. baskı, İstanbul, Mayıs 2008, s.45.

³⁰⁸ Kar, s. 134.

³⁰⁹ Kar, s. 13.

³¹⁰ Kar, s. 206.

³¹¹ Kar, s. 13.

³¹² Kar, s.178.

³¹³ Kar, s. 418.

³¹⁴ Osman Kemal Kayra, Dil ve Üslup Açısından Kar Romanı, Cümle Yay. , 1. baskı, İstanbul, Mayıs 2008, s.45.

şehir Ani'den...(s.182.) , eski Ermeni konaklarının perdeleri...(s.66) , zengin bir Ermeni'nin kırk odalı konağı...(s.17) Görülmektedir ki, Orhan Pamuk romanında nedense, Ermenilerin ve özellikle de bir tapu memuru titizliğiyle Kars'taki eski Ermeni evlerinin izini sürmüştür.³¹⁵

Tarihte birilerinden vuruşarak alınmış, fethedilmiş toprakları iade edeceksek, dünya haritasının şöyle üçte bir kısmını Osmanoğulları'na vermek gerekecektir. Aydın olmanın en önemli ayrımını, içinden çıktığı topluma, ülkesinin siyasi ve sosyal durumuna, halkının gelenekleri, töresi ve kabullerine eleştirel bir yaklaşımla bakabilme alışkanlığında bulmak, esasen 'eleştirel düşüncenin' gelişmesi açısından önemli sayılmalıdır. Ama yurtdışına çıkınca, kendi evindeki sosyal ve kültürel konuları, adeta yabancı lobilerin ekmeğine yağ sürerek eleştirmeye, hatta aykırı sözler söyleyerek 'kahraman' olmaya soyunmak, bir toplumun nefretini kazanmaktan öteye bir şeye yaramaz! Tarihi katliam ve soykırımlarla dolu Fransa'nın, bir isyan ve iç savaş halini, tarihçileri, belgeleri ve karşı tezleri dinlemeden, kendi iç siyaseti için kullanması, üstelik bunu demokrasi, insan hakları, ifade özgürlüğü gibi çağdaş dünya değerleri adına yapması, doğrusu Nobel edebiyat ödülü alan Orhan Pamuk'un bu ödülü hak etmesi kadar yakışmaktadır.³¹⁶

³¹⁵ İrfan Murat Yıldırım, 'Türk Basınında Ermeni Muhabbeti', Türk Edebiyatı Dergisi, Haziran 2004.

³¹⁶ AYTEKİN GEZİCİ, Vatan Hainliğinden Nobel Fatihliğine Orhan Pamuk, Akis Kitap, İstanbul, Kasım 2006, s.72-73.

IV. SONUÇ

Orhan Pamuk, edebiyat alanına çıktığı zamandan beri eserleri ve söylemleriyle en çok tartışılan yazarlardan biridir. Bu tartışmaya neden olan bir romanı da Kar'dır. Roman, yazarın 'İlk ve son siyasi romanım.' diye tanımladığı bir özelliğe sahiptir. Siyasal konulara yönelmesinde, ülkenin o günlerde yaşadığı çalkantılar, çıkmazlar büyük rol oynamıştır. Buradan hareketle romanda gerçek hayattan tanıdığımız ve izlediğimiz pek çok sanatçının, siyasetçinin, programın, partinin, gazetenin, gazetecilerin ve devlet büyüklerinin ismi verilir. Bu da romanın uyandırmak istediği gerçeklik duygusuna hizmet eder.

Roman, gazeteci olan Ka'nın araştırma yapmak için Kars'a gitmesiyle başlar. Olaylar Ka'nın Kars'a ayak basmasıyla gelişir ve üç günü içine alan bir sürede gerçekleşir. Kar'da aşk, cinayet ve siyaset hep iç içe örülmüştür. Fakat yazarın, romanında işlenen olaylara bir çare oluşturmak gibi bir gayreti yoktur. Pamuk, bunu bilerek yapar. Çünkü bu şekilde, roman kişileri ve olayları, roman bittikten sonra bile hayatlarına devam ediyormuş havası kazanır.

Yazar Kar'da, post modernist akımın gereği olarak, okuyucusunun dikkatini romanın üst kurmaca dünyasına çekmeyi amaçlar. İçerikten çok biçimin öne alındığı eser, bir bakıma kendinin ortaya çıkış hikâyesini anlatmaktadır. Orhan Pamuk bunu yaparken, başka bir kurgu ögesi olan, metinlerarasılığın tüm nimetlerinden de sonuna kadar ustaca faydalanır. Romanda yazma eylemine yapılan vurgu, roman kahramanlarının da sahip olduğu şairlik ya da yazarlık vasıflarıyla pekiştirilir.

Pamuk'un, kurgudaki ustalığını, yazı dilini kullanırken gösterememesi dikkatlerden kaçmaz. Noktalama işaretlerinin eksikliği, anlatım bozuklukları, argo ifadeler, sözcüklerin yanlış yazımı ve kullanımının yanında, yer yer yapılan bilgi yanlışları da bunlara eklenince sorunun önemi daha fazla öne çıkar. Bunlardan farklı olarak yazar; çeşitli deyimler, söz sanatları kullanarak, kişi ve nesnelere atıflar yaparak, anlatımını çeşitlendirme ve renklendirme yolunu seçer.

Kars, romanın ana mekânını oluşturur. Bu şehirde yer alan tüm alanlar - geniş caddelerden kahvehanelere, büyük ve eski tiyatro salonlarından küçük otel odalarına kadar- olayların geçtiği mekânlar olarak eserde yerini alır. Dar bir

mekândan, dar bir zamandan ve çoğu dar kafalı insanlardan oluşan romanın iklimine konulan bu renklendirmeler, okuyucuyu güldürürken düşündüren nitelikler taşır.

Romanda anlatılan olaylar üç günlük bir zaman diliminde gerçekleşir. Gerçekten de Orhan Pamuk, bu kadar kısa süreye aşklar, ihanetler, cinayetler, tarikat toplantıları ve bir de ihtilal sığıdırma başarısı göstermiştir. Kar'da Pamuk, zaman ifadelerini bazen dakikalarla ifade ederek, zamanın önemine ve kısalığına dikkatleri çekmek ister. Bazen de, zaman içinde geri dönüşler yaparak, geçmişteki yaşanmışlıklara da yer verir.

Tüm bu yapısal özelliklerin arka planındaki söylem ve mesaj içeren ifadeler ise, eserin edebîliğini tartışılacak konuma sürükler. Özellikle devletimizin ve milletimizin hassasiyet taşıdığı birtakım konulara alaycı ve kışkırtıcı bir üslup içinde yaklaşılması, bu tespitimizi destekler. Birtakım ontolojik gerçeklerin çarpıtılması veya yok sayılması, romanın ideolojik planda farklı niyetler amaçladığını gösterir. Pamuk, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin gerek ulusal gerekse uluslararası platformlarda, tartışma konusu dahi yapılmasını doğru bulmadığı milli meselelerde bile, açıkça devlet aleyhinde bir tutum sergiler. Yazarın, özellikle tarihçilerin alanına giren ulusal/uluslararası konularda ahkâm kesen hatta yargılayıp yaftalayan üslubu, roman boyunca sürdürülür.

Nobel ödülünü alan ilk Türk vatandaşı olan Orhan Pamuk'u, yazınsal alandaki başarısını, kaleminin kuvvetinden alacağı daha nice güzel ve başarılı eserleriyle görmek en büyük dileğimizdir.

V. KAYNAKÇA

ADLER Alfred; Yaşamın Anlam ve Amacı, (Çev. : Kamuran Şimal) Say Yay., İstanbul 1997,s. 11–12.

.....; İnsan Tabiatını Tanıma, (Çev. : Aydan Yörük) İş Bankası Kültür Yayınları, 1995, s. 182.

ANDI, M. Fatih; Roman ve Hayat, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul 2004.

AKÇAM, Alper; ‘Orhan Pamuk’la Aynı Gün Doğmuş Karşılı Bir Yazar Araştırdı: Kar Nerelere Yağdı?’ , Ayrıntı Dergisi, 45.Sayı, Nisan-Mayıs 2006.

AKTAŞ, Şerif; Edebiyatta Üslup ve Problemleri, Akçağ, Ankara 2002.

.....; Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş, Akçağ Yayınları, Ankara 2005, s. 78

ARSLANOĞLU Kaan; 5.Sanattan Kola: Orhan Pamuk, İthaki Yayınları, İstanbul 2007.

AYTAŞ, Gıyasettin; Tematik Roman İncelemeleri, Akçağ, Ankara 2008.

BAKIRCIOĞLU, N. Ziya; Başlangıcından Günümüze Türk Romanı, Ötügen, Ankara 2004.

BAŞKUT, Cevat Fehmi; Buzlar Çözülmeden, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2006.

BOYNUKARA, Hasan; Romanda Bakış Açısı ve Anlatış, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1997.

BÖKE, Kaan; Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri, Alfa Yayıncılık, İstanbul 2009.

ÇELİK, Yakup; Sait Faik ve İnsan, Akçağ, Ankara 2002.

ÇETİN, Nurullah; Roman Çözümleme Yöntemi, Öncü Kitap, Ankara 2008.

ÇETİŞLİ, İsmail; Metin Tahlillerine Giriş/2, Akçağ, Ankara 2004.

ÇOBAN, Ahmet; Edebiyatta Üslup Üzerine, Akçağ, Ankara 2004.

ÇONGAR, Yasemin; ‘Gerçek Tüm Dünyaya Söylenir’, *Milliyet*, 27 Nisan 1998.

DEMİR, Hasan; Orhan Pamuk Yalanları, Akasya Kitap, Ankara 2007.

DERİ, Mehmet; Türkiye’de Azınlıklar ve Azınlık Okulları, IQ Yayıncılık, İstanbul 2009.

DİNÇER, Yeşim; Ecinniler’in Gölgesinde, Yordam Kitap, İstanbul 2009.

- DUMAN, Hüseyin; Karşı Yakadan Bir Ses, Sone Yayınları, İstanbul, Şubat 2009.
- E DERGİ; Aylık Kültür ve Edebiyat Dergisi, Ocak 2000.
- ECEVİT, Yıldız; Türk Romanında Postmodernist Açılımlar, İletişim Yayınları, İstanbul 2009.
-; Orhan Pamuk'u Okumak, İletişim Yayınları, İstanbul 2004.
-; Orhan Pamuk'un Edebi Dünyası, İletişim Yayınları, İstanbul 2008.
- ELÇİ, Handan İnci; Roman ve Mekân, Arma Yayınları, İstanbul 2003.
- ERYILMAZ, Tuğrul; Her Yerde Kar Var, Milliyet Gazetesi, Kültür-Sanat Eki, 25 Ocak 2002.
- ESEN, Nüket; Kara Kitap Üzerine Yazılar, İletişim Yayınları, İstanbul 2009.
-; Modern Türk Edebiyatı Üzerine Okumalar, İletişim Yayınları, İstanbul 2006.
- GALİP, A. ; Tartışılan Roman, Algıyayın, Ankara 2007.
- GEZİCİ, Aytekin; Vatan Hainliğinden Nobel Fatihliğine Orhan Pamuk, Akis Kitap, İstanbul 2006.
- GOGOL, Nikolay Vasilyeviç; Palto, Bordo Siyah Yayıncılık, 80 s.
- GOLDMANN, Lucien; Roman Sosyoloji, Birleşik Yayınevi, Ankara 2005.
- GÖĞEBAKAN, Turgut; Tarihsel Roman Üzerine, Akçağ, Ankara 2004.
- GÖRGÜLÜ, İsmet; Atatürk'ten Ermeni Konusu, Bilgi Yayınevi, Ankara 2006.
- GÜNDÜZ, Sevim; Öykü ve Roman Yazma Sanatı, Toroslu Kitaplığı, İstanbul 2007.
- HAKAN, Ahmet; Kırmızı ve Kar, Biray Yayıncılık, İstanbul 2002,
- HALAÇOĞLU, Yusuf; Ermeni Tehciri, Babıali Kültür Yayıncılığı, İstanbul 2009.
- İŞ Dergisi; Söyleşi, Şubat 1991.
- KAFKA, Franz; Şato, Cem Yayınevi, İstanbul 2005.
- KAYRA, Osman Kemal; Dil ve Üslup Açısından Kar Romanı, Cümle yayınları, İstanbul 2008.
- KILIÇ, Engin; Orhan Pamuk'u Anlamak; İletişim Yayınları, İstanbul 2006.

- KİTAB-I MUKADDES; Dua Yayınları, İstanbul 2002.
- KİTAPLIK Dergisi; S. 120, Ekim 2008.
-; S. 129, Ağustos 2009.
- KOLCU, Ali İhsan; Cumhuriyet Edebiyatı II, Salkımsöğüt Yayınevi, Erzurum 2008.
- KOP, Yaşar; ‘Ermeniler Neden Kars’ı İstiyor?’Dünden Bugüne Türk-Ermeni İlişkileri,Nobel Yayınları, 2003.
- KORAT, Gürsel; Dil, Edebiyat ve İletişim, İletişim Yayınları, İstanbul 2008.
- KOYUNCU, Cemal; Aksiyon Dergisi, 10 Haziran 2002.
- KURAN-I KERİM; Açıklamalı Meali, Hayrettin Karaman (ve Heyet), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2002.
- MANN, Thomas; Tonio Kröger, (Çev. : Levent Yener), Babil Yayınları, İstanbul 2004.
- MORAN, Berna; Edebiyat Kuramları ve Eleştiri, Cem Yayınevi, İstanbul 1994.
-; Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 1/2/3, İletişim Yayınları, İstanbul 2007.
- OKTAY, Ahmet; Toplumcu Gerçekçiliğin Kaynakları, Everest Yayınları, İstanbul 2003.
- ÖGEYİK, Muhlise Coşkun; Metinlerarasılık ve Yazın Eğitimi, Anı Yayıncılık, Ankara 2008.
- ÖZDAĞ, Ümit; Ermeni Psikoloji Savaşı, Kripto Yayıncılık, Ankara 2009.
- ÖZDEMİR, Emin; Türk ve Dünya Edebiyatında Dönemler-Yönelimler, Bilgi Yayınevi, Ankara 1999.
- PAMUK, Orhan; Cevdet Bey ve Oğulları, Can Yayınları, İstanbul 1982.
-; Sessiz Ev, Can Yayınları, İstanbul 1983.
-; Beyaz Kale,Can Yayınları, İstanbul 1985.
-; Kara Kitap, Can Yayınları, İstanbul 1990.
-; Gizli Yüz,Can Yayınları, İstanbul 1992.
-; Yeni Hayat, İletişim Yayınları, İstanbul 1994.
-; Benim Adım Kırmızı, İletişim Yayınları, İstanbul 1998.
-; Öteki Renkler, İletişim Yayınları, İstanbul 1999.

-; Kar, İletişim Yayınları, İstanbul 2002.
-; İstanbul: Hatıralar ve Şehir,Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2003.
-; Babamın Bavulu, İletişim Yayınları, İstanbul 2007.
-; Masumiyet Müzesi, İletişim Yayınları, İstanbul 2008.
-; Manzaradan Parçalar, İletişim Yayınları, İstanbul 2010.
- PARLA,Jale; Don Kişot'tan Bugüne Roman, İletişim Yayınları, İstanbul 2008.
- SABANCI ÜNİVERSİTESİ, Sempozyum Tutanakları, Agora, İstanbul 2007.
- SARAÇOĞLU,Semra;www.littera.hacettepe.edu.tr/TURKCE/16_cilt/semra.htm
- SAZYEK, Hakan;Abdülhak Şinasi Hisar'ın Romanlarında Özel Yabancılaşma,Akçağ, Ankara 2008.
- SEYİDOĞLU, Halil; Bilimsel Araştırma ve Yazma El kitabı, Güzem Can Yayınları, İstanbul 2003.
- STEVICK, Philip;Roman Teorisi, (Çev. : Sevim Kantarcıoğlu) , Akçağ, Ankara 2004.
- SİNANOĞLU, Oktay; ‘‘Bye-Bye’’ Türkçe, Otopsi Yayınları, İstanbul 2002.
- SOLMAZ, Yusuf; Orhan Pamuk'un Anlam Çağrısı, Babil yayıncılık, Ankara 2005.
-; Orhan Pamuk'un Cevdet Bey ve Oğulları Romanında Anlam Arayışı, Phoenix Yayınevi, Ankara 2003.
- TEKİN, Mehmet; Romancı Yönüyle Orhan Pamuk ve Yeni Hayat, Öz Eğitim Yayınları, İstanbul 1997.
-; Roman Sanatı 1, Ötüken, İstanbul 2004.
- YALÇIN, Alemdar; Cumhuriyet Dönemi Türk Romanı (1920–1946), Akçağ, Ankara 2006.
-; Cumhuriyet Dönemi Çağdaş Türk Romanı (1946–2000), Akçağ, Ankara 2005

YILDIRIM, İrfan Murat; ‘Türk Basınında Ermeni Muhabbeti’, Türk Edebiyatı Dergisi, Haziran 2004.

YILMAZ, Durali; Roman Kavramı ve Türk Romanının Doğuşu, Ozan Yayıncılık, İstanbul 2002.

<http://www.uyurgezer.net/turk-bayraginin-dogus-hikâyesi-8226-8226-8226-t16959.html>

<http://zehirlenme.blogspot.com/2008/09/anomi-nedir.html>

<http://www.gncelle.com/felsefe/486582-anomi.html>

http://www.kars.gov.tr/kars_dnysvs.html

<http://vodpod.com/watch/3278695-fethullah-glen-rportajlari-32-gn-1>

<http://www.tdkterim.gov.tr/dlt/sozluk/?kategori=dltbul&hng=ltm&kelime=kar>

s

<http://arsiv.sabah.com.tr/2006/02/12/gnd108.html>

<http://www.pandora.com.tr/urun.aspx?id=79537>